Bouppteckningar och arvsskatt

~

Ur KB:s samlingar
Digitaliserad år 2015

KUNGL. BIBLIOTEKET
National Library of Sweden

Ärvdabalksutredningen

SOU 1996:160

Bouppteckningar och arvsskatt

~

Delbetänkande av Ärvdabalksutredningen

SOU 1996:160

Ref KB
Occ SOU

4

Statens offentliga utredningar
1996:160
Justitiedepartementet

Bouppteckningar och arvsskatt

Delbetänkande av Ärvdabalksutredningen
Stockholm 1996

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes, Offentliga Publikationer, på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningskontor.

Beställningsadress: Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-690 91 91
Ordertel: 08-690 91 90

Svara på remiss. Hur och Varför. Statsrådsberedningen, 1993.
- En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.

Broschyren kan beställas hos:
Regeringskansliets förvaltningskontor
Distributionscentralen
103 33 Stockholm
Fax: 08-405 10 10
Telefon: 08-405 10 25

Graphic Systems AB, Malmö 1996

ISBN 91-38-20412-6
ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för Justitiedepartementet

Genom beslut den 7 mars 1996 bemyndigade regeringen chefen för Justitiedepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppgift att se över vissa frågor i ärvdabalken.

Med stöd av bemyndigandet förordnades den 1 april 1996 hovrättsrådet Krister Thelin till särskild utredare.

Som sakkunniga i utredningen förordnades den 22 april 1996 hovrättsassessorn Anders Eka, Justitiedepartementet, och kanslirådet Per Sjöblom, Finansdepartementet.

Som experter i utredningen förordnades sistnämnda dag bankjuristen Thomas Boström (Svenska Bankföreningen), administrativa direktören Ingrid Engqvist Lunning (Domstolsverket), advokaten Inger Persson (Sveriges Advokatsamfund) och skattedirektören Ingrid Svedberg (Riksskatteverket).

Till sekreterare åt utredningen förordnades den 18 juni 1996 hovrättsassessorn Katarina Adolfson.

Utredningen har antagit namnet Ärvdabalksutredningen.

Utredningen får härmed överlämna sitt delbetänkande Bouppteckningar och arvsskatt (SOU 1996:160).

Betänkandet innefattar första delen av utredningens arbete, nämligen en översyn av bestämmelserna om bouppteckningshanteringen.

Malmö i oktober 1996

Krister Thelin

/Katarina Adolfson

Innehåll

Förkortningar 9

Sammanfattning 11

Författningsförslag 15

1 Lag om ändring i ärvdabalken 15
2 Lag om ändring i konkurslagen (1987:672) 22
3 Förordning om ändring i förordningen (1949:661) om skyldighet för domstol att lämna uppgifter i mål och ärenden enligt föräldrabalken, m.m. 23
4 Förordning om upphävande av kungörelsen (1971:713) om renovation av bouppteckningsprotokoll 25
5 Förordning om ändring i förordningen (1991:750) om folkbokföringsregister m.m. 26
6 Förordning om ändring i förordningen (1994:634) med instruktion för Kammarkollegiet 27
7 Förordning om ändring i förordningen (1994:952) om Allmänna arvsfonden 28
8 Förordning om ändring i förordningen (1996:271) om mål och ärenden i allmän domstol 30
9 Förordning om ändring i förordningen (1996:381) med tingsrättsinstruktion 32

1 Utredningsuppdraget och dess genomförande 37

2 *Historik* 39
2.1 Bouppteckning 39
2.2 Arvsskatt 40

3 Gällande rätt 43
3.1 Inledning 43

3.2 Förordningen (1991:750) om folkbokförings-
register m.m. 43
3.3 Ärvdabalken 44
3.3.1 20 kap. ärvdabalken 44
3.3.2 Andra bestämmelser i ärvdabalken 46
3.4 Lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt, m.m. 47
3.5 Lagen (1996:242) om domstolsärenden, m.m 48
3.6 Förordningen (1994:634) med instruktion
för Kammarkollegiet, m.m. 48

4 Tidigare utredningsförslag och beredningsläget
på angränsande områden 51
4.1 Tidigare översyner 51
4.2 Pågående arbeten 53

5 Utländsk rätt 55
5.1 Inledning 55
5.2 Norden 55
5.2.1 Danmark 55
5.2.2 Finland 57
5.2.3 Norge 58
5.3 EU 60
5.3.1 England 60
5.3.2 Frankrike 61
5.3.3 Spanien 62
5.3.4 Tyskland 63
5.4 Övriga Europa 65
5.4.1 Schweiz 65
5.5 Sammanfattning 66

6 Närmare om den nuvarande
bouppteckningshanteringen 67
6.1 Inledning 67
6.2 Vissa statistiska uppgifter 67
6.2.1 Antalet registrerade boupptecknigar och
dödsboanmälningar 67
6.2.2 Arvs- och gåvoskatten som
intäkt i statsbudgeten 68
6.2.3 Andelen dödsbon som betalar arvs- respektive
förmögenhetsskatt, liksom andelen komplicerade
boupptecknigar 69

6.3 Handläggningen hos tingsrätten 70
6.3.1 Den handläggande personalen 70
6.3.2 Registrerings- och skattebeslut 71

7 Överväganden 75
7.1 Allmänna utgångspunkter 75
7.2 Bouppteckningsinstitutet 77
7.2.1 Inledning 77
7.2.2 Olika civilrättsliga funktioner hos bouppteckningen 77
7.2.3 Bedömning 80
7.3 Registrering och skattebeslut 83
7.3.1 Inledning 83
7.3.2 Skall både registrering och skattläggning ske vid skattemyndigheten? 84
7.3.3 Underlaget för skattläggningen 86
7.3.4 Bör alla dödsbon lämna in bouppteckningsblanketten till skattemyndigheten? 89
7.3.5 Särskilda frågor 91
7.4 Kostnadseffekter och genomförande 95
7.4.1 Besparingar hos tingsrätterna 95
7.4.2 Förändringar hos skattemyndigheterna 95
7.4.3 Vissa arbetsrättsliga frågor 97
7.4.4 Central tillsyn 98
7.4.5 Genomförande 98
7.5 Slutlig bedömning 99
7.6 Författningsfrågor 100

8 Författningskommentar 101
8.1 Ärvdabalken 101
8.2 Konkurslagen (1987:672) 104
8.3 Förordningen (1949:661) om skyldighet för domstol att lämna uppgifter i mål och ärenden enligt föräldrabalken, m.m. 105
8.4 Kungl. kungörelsen (1971:713) om renovation av bouppteckningsprotokoll 105
8.5 Förordningen (1991:750) om folkbokföringsregister m.m. 106
8.6 Förordningen (1994:634) med instruktion för Kammarkollegiet 106
8.7 Förordningen (1994:952) om Allmänna arvsfonden 106

8.8 Förordningen (1996:271) om mål och ärenden i allmän domstol 107
8.9 Förordningen (1996:381) med tingsrättsinstruktion 107
8.10 Övrigt 108

Bilagor 109
Bilaga 1 Utredningens direktiv 109
Bilaga 2 Granskning av bouppteckning (utdrag ur Domstolsverkets handbok, Handbok för bouppteckningsärenden m.m.) 125

Förkortningar

AGF	arvs- och gåvoskatteförordningen (1958:563)
AGL	lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt
EG	Europeiska Gemenskapen
EU	Europeiska Unionen
FB	föräldrabalken
Fi	Finansdepartementet
JB	jordabalken
Ju	Justitiedepartementet
LAS	lagen (1982:80) om anställningsskydd
RSV	Riksskatteverket
ÄB	ärvdabalken

Sammanfattning

Uppdraget

Utredningen har i den nu aktuella delen av sitt arbete haft i uppdrag att behandla frågor som rör bouppteckningshanteringen. Utredningen har bl.a. haft att ta ställning till

- om instituten boupptecknin och dödsboanmälan skall bevaras,
- hur underlaget för skattläggningen skall se ut i framtiden och
- vilken eller vilka myndigheter som skall fatta besluten om registrering och fastställande av arvsskatt.

Den nuvarande hanteringen

Begreppet boupptecknin avser såväl en förrättning som den handling som upprättas vid förrättningen. Reglerna om boupptecknin har lång tradition i svensk rätt med rötter flera hundra år tillbaka i tiden.

Förrättningen är en privat angelägenhet för dödsbodelägarna, dvs. efterlevande make, sambo, arvingar och universella testamentstagare. Den syftar huvudsakligen till att klargöra förutsättningarna för det likaledes privata arvskiftet. Alla berörda kallas till förrättningen. Testamenten, äktenskapsförord, arvsavståenden och andra viktiga handlingar visas upp och den avlidnes tillgångar och skulder förtecknas. Två gode män övervakar förrättningen och ser till att allt går rätt till. Vid förrättningen upprättas också en handling, boupptecknin, som bevis över vad som förekommit vid förrättningen.

När någon har avlidit skall detta anmälas till skattemyndigheten i det län där den avlidne senast var folkbokförd. Skattemyndigheten avregistrerar sedan den avlidne ur folkbokföringen och underrättar därefter snarast berörd tingsrätt om dödsfallet. Det ankommer sedan på tingsrätten att bevaka att boupptecknin förrättas och ges in.

Vid tingsrätten granskas boupptecknin ur civilrättslig och skatterättslig synvinkel. Därefter fattas två beslut: ett om registrering och ett i frågan om arvsskatt.

Från reglerna om bouppteckning finns ett undantag. Om den dödes tillgångar inte förslår till annat än begravningskostnaderna och andra utgifter med anledning av dödsfallet, behöver bouppteckning inte förrättas. I stället skall socialnämnden göra dödsboanmälan till rätten.

Kammarkollegiet bevakar statens intresse i ärenden om arvs- och gåvoskatt. Kollegiet företräder även staten vid tvister i sådana ärenden.

Utredningens förslag

Bouppteckningsinstitutet

Bouppteckningsförrättningen och bouppteckningen som handling fyller viktiga skyddsbehov för dödsbodelägare, underåriga och utomstående som bäst tillgodoses genom den nuvarande ordningen. Bestämmelserna om att en bouppteckningsförrättning normalt alltid skall hållas när någon har avlidit och en handling upprättas som speglar vad som förevarit vid förrättningen bör därför i allt väsentligt behållas. Detsamma gäller reglerna om dödsboanmälan.

Underlaget för skattläggningen

I de enskildas intresse och för att åstadkomma en mera rationell offentlig handläggning bör alla dödsbon i framtiden automatiskt få ett bouppteckningsunderlag från skattemyndigheten.

När skattemyndigheten genom uppgift till folkbokföringsregistret får vetskap om ett dödsfall, skall den i samtliga fall skicka ut en bouppteckningsblankett till dödsboet. I blanketten kommer vissa förtryckta personuppgifter om den avlidne att finnas. Den snabba IT-utvecklingen talar för att skattemyndigheterna i framtiden skall kunna utöka sin service mot allmänheten genom att inhämta uppgifter om de vanligaste typerna av tillgångar och skulder såsom uppgifter om banktillgodohavanden, banklån och värdepapper per dödsdagen.

Blanketten kan sedan ligga till grund för bouppteckningsförrättningen.

Registrering och skattebeslut

Tingsrättens befattning med bouppteckningar bör i princip helt upphöra. Skattemyndigheten bör i framtiden fatta såväl besluten att registrera

boupptecknigar och dödsboanmälningar som besluten i fråga om arvsskatt.

Särskilda frågor

Vissa frågor med anknytning till bouppteckningsinstitutet bör alltjämt avgöras av domstol. Edgångsinstitutet, dvs. möjligheten att under ed få fram vissa uppgifter, bör finnas kvar och handläggas vid tingsrätten. Detta bör även gälla frågan om förordnande av lämplig person att föranstalta om bouppteckning, när sådan annars inte skulle komma till stånd. Likaså bör ärendena enligt 16 kap. ÄB om okända arvingar och testamentstagare tills vidare vara kvar vid tingsrätten.

Arvs- och gåvoskattemålen bör i framtiden överklagas till förvaltningsdomstolarna i stället för som nu prövas i de allmänna domstolarna.

Riksskatteverket bör överta Kammarkollegiets centrala tillsynsfunktion på arvs- och gåvoskatteområdet.

Kostnadseffekter och genomförande

I samband med reformen kommer skattemyndigheterna att behöva tillföras medel bl.a. för ett nytt ADB-system. Skattemyndigheterna beräknas emellertid kunna handlägga bouppteckningsärendena med väsentligt mindre personalstyrka än vad som för närvarande åtgår vid tingsrätterna. Det mindre personalbehovet beror dels på möjligheten att inom ramen för skatteförvaltningens allmänna datorutveckling få till stånd ett effektivt datorstöd, dels på att de materiella reglerna i AGL kan förväntas bli enklare. Det allmännas kostnader i en ändrad ordning bedöms därför inte bli högre än kostnaderna för den nuvarande hanteringen. För de enskilda innebär reformen förenklingar.

Reformen beräknas kunna genomföras tidigast per den 1 januari 2000.

Författningsförslag

1 Förslag till Lag om ändring i ärvdabalken

Härigenom föreskrivs i fråga om ärvdabalken[1]
dels att 20 kap. 12 § skall upphöra att gälla,
dels att 18 kap. 7 §, 19 kap. 2 § och 20 kap. 1, 8-9 och 11 §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	18 kap. 7 §[2]
Om det i ett dödsbo ingår fast egendom som är taxerad som lantbruksenhet, skall boet ha avvecklat fastighetsinnehavet senast fyra år efter utgången av det kalenderår då dödsfallet inträffade. Har dödsboet förvärvat sådan egendom därefter, skall avvecklingen ske snarast möjligt.	
Tillsyn över att avveckling sker utövas av den myndighet som regeringen bestämmer. Om avvecklingen inte har skett inom föreskriven tid, får tillsynsmyndigheten vid vite förelägga dödsboet att fullgöra sin skyldig-	Tillsyn över att avveckling sker utövas av den myndighet som regeringen bestämmer. Om avvecklingen inte har skett inom föreskriven tid, får tillsynsmyndigheten vid vite förelägga

[1] Balken omtryckt 1981:359.
Senaste lydelse av 20 kap. 12 § 1996:245.

[2] Senaste lydelse 1990:1385.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
het. *Tillsynsmyndighetens beslut om föreläggande får överklagas till kammarrätten.*	dödsboet att fullgöra sin skyldighet.
Den tingsrätt som har registrerat bouppteckningen efter den döde får på ansökan av dödsboet medge anstånd med avvecklingen, om det finns särskilda skäl. Anstånd meddelas för viss tid och får förenas med villkor. *Medges anstånd, skall tingsrätten underrätta tillsynsmyndigheten om detta.*	*Tillsynsmyndigheten* får på ansökan av dödsboet medge anstånd med avvecklingen, om det finns särskilda skäl. Anstånd meddelas för viss tid och får förenas med villkor.
	Tillsynsmyndighetens beslut om föreläggande och anstånd får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätt.

19 kap.
2 §

Vid ansökan *som i* 1 § *sägs* fogas *avskrift* av bouppteckningen efter den döde *eller, där inregistrering skett, uppgift å dagen därför*. Är *ej* bouppteckning förrättad, lämnas trovärdig uppgift om delägarna i boet och deras hemvist samt, där testamentsexekutor är förordnad, om dennes namn och hemvist.	Vid ansökan *enligt* 1 § *skall* fogas *kopia* av bouppteckningen efter den döde. Är *inte* bouppteckning förrättad, lämnas trovärdig uppgift om delägarna i boet och deras hemvist samt, där testamentsexekutor är förordnad, om dennes namn och hemvist.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

20 kap.

1§[3]

Bouppteckning skall förrättas sist tre månader efter dödsfallet, *såframt ej* på ansökan inom samma tid *rätten* med hänsyn till boets beskaffenhet eller av annan särskild orsak förlänger tiden.

Bouppteckning skall förrättas sist tre månader efter dödsfallet, *såvida inte* på ansökan inom samma tid *skattemyndigheten* med hänsyn till boets beskaffenhet eller av annan särskild orsak förlänger tiden.

Om dödsboanmälan och undantag på grund av sådan anmälan från skyldigheten att förrätta bouppteckning föreskrives i 8 a §.

8 §[4]

Bouppteckning skall inom en månad efter upprättande *jämte bestyrkt avskrift* för registrering ges in till *rätten i den ort där den döde skolat svara i tvistemål i allmänhet eller, om behörig domstol ej sålunda finns, till Stockholms tingsrätt.* Finns det flera bouppteckningar, skall de ges in samtidigt; och skall tiden härför räknas från det den sista bouppteckningen upprättades.

Bestyrkt *avskrift* av bouppteckningen skall förvaras hos *rätten.*

Har omyndig del i boet eller är någon för vilken förvaltare enligt föräldrabalken har förordnats delägare eller finns delägare, för vilken god man

Bouppteckning skall inom en månad efter upprättande för registrering ges in till *den skattemyndighet som enligt lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt har att pröva frågan om uttagande av arvsskatt.* Finns det flera bouppteckningar, skall de ges in samtidigt; och skall tiden härför räknas från det den sista bouppteckningen upprättades.

Bestyrkt *kopia* av bouppteckningen skall förvaras hos *skattemyndigheten.*

---

[3] Senaste lydelse 1976:221.

[4] Senaste lydelse 1988:1255.

Nuvarande lydelse

skall förordnas, skall ytterligare en bestyrkt avskrift ges in för varje överförmyndare som skall ha tillsyn över ifrågavarande förmynderskap, förvaltarskap eller godmanskap. Är bouppteckningen av vidlyftig beskaffenhet, behöver denna avskrift omfatta endast erforderliga delar.

Är inte erforderliga avskrifter ingivna, skall sådana tas på boets bekostnad.

Föreslagen lydelse

8 a §[5]

Förslå den dödes tillgångar eller, när han efterlämnar make, tillgångarna jämte hans andel i makens giftorättsgods *icke* till annat än begravningskostnader och andra utgifter med anledning av dödsfallet och *omfatta* tillgångarna *ej* fast egendom eller tomträtt, behöver bouppteckning *icke* förrättas, om dödsboanmälan *göres* till *rätten* av socialnämnden.

Dödsboanmälan skall vara skriftlig och *upptaga* den dödes fullständiga namn, personnummer, hemvist, bostadsadress och dödsdag samt intyg, utvisande att beträffande tillgång-

Förslår den dödes tillgångar eller, när han efterlämnar make, tillgångarna jämte hans andel i makens giftorättsgods *inte* till annat än begravningskostnader och andra utgifter med anledning av dödsfallet och *omfattar* tillgångarna *inte* fast egendom eller tomträtt, behöver bouppteckning *inte* förrättas, om dödsboanmälan *görs* till *skattemyndigheten* av socialnämnden.

Dödsboanmälan skall vara skriftlig och *uppta* den dödes fullständiga namn, personnummer, hemvist, bostadsadress och dödsdag samt intyg, utvisande att beträffande tillgång-

[5] Senaste lydelse 1976:221.

Nuvarande lydelse

arna föreligger fall som avses i första stycket. I anmälan *skola* även *angivas* namn och bostadsadresser beträffande dödsbodelägare, om uppgifter därom *kunna* inhämtas utan avsevärd tidsutdräkt. Dödsboanmälan bör göras inom två månader efter dödsfallet. Den skall förvaras hos *rätten.*

Även om dödsboanmälan gjorts, skall bouppteckning förrättas, om det *begäres* av dödsbodelägare eller annan vars rätt kan bero därav och denne ställer säkerhet för bouppteckningskostnaden eller om ny tillgång yppas och det därför *ej* längre föreligger sådant fall som avses i första stycket. Bouppteckning skall förrättas sist tre månader efter det att begäran därom gjordes och säkerhet ställdes eller den nya tillgången yppades. Om förlängning av tiden för bouppteckningsförrättande äger 1 § första stycket motsvarande tillämpning.

Föreslagen lydelse

arna föreligger fall som avses i första stycket. I anmälan *skall* även *anges* namn och bostadsadresser beträffande dödsbodelägare, om uppgifter därom *kan* inhämtas utan avsevärd tidsutdräkt. Dödsboanmälan bör göras inom två månader efter dödsfallet. Den skall förvaras hos *skattemyndigheten.*

Även om dödsboanmälan gjorts, skall bouppteckning förrättas, om det *begärs* av dödsbodelägare eller annan vars rätt kan bero därav och denne ställer säkerhet för bouppteckningskostnaden eller om ny tillgång yppas och det därför *inte* längre föreligger sådant fall som avses i första stycket. Bouppteckning skall förrättas sist tre månader efter det att begäran därom gjordes och säkerhet ställdes eller den nya tillgången yppades. Om förlängning av tiden för bouppteckningsförrättande äger 1 § första stycket motsvarande tillämpning.

9 §[6]

Det åligger *rätten* att tillse att bouppteckning, när sådan *erfordras*, *inom laga tid förrättats* och *ingivits*. *Finnes* det *vara försummat äger rätten* vid vite

Det åligger *skattemyndigheten* att tillse att bouppteckning, när sådan *krävs*, *förrättas* och *ges in inom laga tid. Om* det *försummas får skattemyndigheten* vid

[6] Senaste lydelse 1976:221.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
förelägga viss tid *eller, där bouppteckning ej skett, förordna någon att föranstalta därom.* Sådant förordnande utgör *ej* hinder att vara god man vid förrättningen.	vite förelägga viss tid. *Vid försummelse att förrätta bouppteckning skall tingsrätten på ansökan av skattemyndigheten förordna en lämplig person att förrätta bouppteckning.* Sådant förordnande utgör *inte* hinder att vara god man vid förrättningen.
Registrering av bouppteckning *må ej äga rum, där* vid bouppteckningen *finnes ej hava så förfarits* som i detta kapitel *sägs.* Är bouppteckningen bristfällig, *äger rätten* med föreläggande av vite utsätta tid inom vilken bristen skall avhjälpas.	Registrering av bouppteckning *får inte ske, om det inte* vid bouppteckningen *har gått till på det sätt* som *sägs* i detta kapitel. Är bouppteckningen bristfällig, *får skattemyndigheten* med föreläggande av vite utsätta tid inom vilken bristen skall avhjälpas.
Den som är *pliktig* att lämna uppgift till bouppteckning *må vid vite hållas därtill.*	Den som är *skyldig* att lämna uppgift till bouppteckning *får föreläggas att fullgöra sin skyldighet vid vite.*

11 §[7]

Om det i den dödes tillgångar ingår fast egendom som är taxerad som lantbruksenhet, skall *rätten* underrätta den tillsynsmyndighet som avses i 18 kap. 7 § andra stycket om dödsfallet.	Om det i den dödes tillgångar ingår fast egendom som är taxerad som lantbruksenhet, skall *skattemyndigheten* underrätta den tillsynsmyndighet som avses i 18 kap. 7 § andra stycket om dödsfallet.

[7] Senaste lydelse 1990:1385.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

---

1. Denna lag träder i kraft
2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande i fråga om ärenden om anstånd enligt 18 kap. 7 § om ansökan inkommit till tingsrätten före ikraftträdandet. Tingsrättens beslut i ett sådant ärende överklagas dock till kammarrätt.
3. Äldre föreskrifter gäller fortfarande i fråga om ärenden om bouppteckning och dödsboanmälan om bouppteckningen eller dödsboanmälan inkommit till tingsrätten före ikraftträdandet. Detsamma gäller ärenden där föreläggande eller förordnande enligt 20 kap. 9 § utfärdats före ikraftträdandet.

2 Förslag till Lag om ändring i konkurslagen (1987:672)

Härigenom föreskrivs i fråga om konkurslagen (1987:672) att 2 kap. 3 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	2 kap. 3 §[1]
Görs ansökningen av gäldenären, bör till ansökningshandlingen bifogas en av gäldenären underskriven förteckning över boets tillgångar och skulder med uppgift om varje borgenärs namn och postadress samt om det räkenskapsmaterial och de andra handlingar som rör boet.	
Ansöker ett dödsbo eller en dödsbodelägare om att boet skall försättas i konkurs, skall till ansökningshandlingen bifogas bouppteckningen efter den döde *eller, om inregistrering har skett, uppgift om dagen därför.* Har inte bouppteckning förrättats, skall uppgift om varje delägares namn och postadress lämnas.	Ansöker ett dödsbo eller en dödsbodelägare om att boet skall försättas i konkurs, skall till ansökningshandlingen bifogas bouppteckningen efter den döde. Har inte bouppteckning förrättats, skall uppgift om varje delägares namn och postadress lämnas.

Denna lag träder i kraft

---

[1] Senaste lydelse 1995:793.

3 Förslag till Förordning om ändring i förordningen (1949:661) om skyldighet för domstol att lämna uppgifter i mål och ärenden enligt föräldrabalken, m.m.

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (1949:661) om skyldighet för domstol att lämna uppgifter i mål och ärenden enligt föräldrabalken, m.m.[1]
dels att 9 § skall upphöra att gälla,
dels att 5 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
5 §[2]	
Har någon som är underårig eller som har förvaltare del i ett dödsbo, skall tingsrätten snarast sända en bestyrkt kopia av boupptecknigen till den överförmyndare som skall utöva tillsyn över förmynderskapet eller förvaltarskapet. Är bouppteckningen omfattande, behöver kopian omfatta endast sådana delar som överförmyndaren kan behöva. Har tingsrätten *i något annat fall* fått kännedom om att egendom tillfallit någon som är underårig eller som har förvaltare, skall rätten underrätta överförmyndaren om förhållandet, om inte	Har tingsrätten fått kännedom om att egendom tillfallit någon som är underårig eller som har förvaltare, skall rätten underrätta överförmyndaren om förhållandet, om inte en underrättelse har lämnats enligt 4 §.

[1] Förordningen omtryckt 1976:811.
Senaste lydelse av
förordningens rubrik 1985:370
9 § 1995:384.

[2] Senaste lydelse 1995:384.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
en underrättelse har lämnats enligt 4 §.	

Denna förordning träder i kraft	

4 Förslag till Förordning om upphävande av kungörelsen (1971:713) om renovation av bouppteckningsprotokoll

Härigenom föreskrivs att kungörelsen (1971:713) om renovation av bouppteckningsprotokoll skall upphöra att gälla...

---

5 Förslag till Förordning om ändring i förordningen (1991:750) om folkbokföringsregister m.m.

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (1991:750) om folkbokföringsregister m.m.[1] att 9 § skall upphöra att gälla...

---

[1] Senaste lydelse av 9 § 1995:389.

6 Förslag till Förordning om ändring i förordningen (1994:634) med instruktion för Kammarkollegiet

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (1994:634) med instruktion för Kammarkollegiet[1] att 1 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 §[2]	
Kammarkollegiet är central förvaltningsmyndighet för Sveriges indelning och för frågor om statlig egendom samt permutation.	
Kollegiet bevakar i vissa ärenden statens rätt och allmänna intressen, bland annat i vattenrättsliga ärenden *och ärenden om arvs- och gåvoskatt*, stämpelskatt vid inskrivningsmyndighet samt frågor som gäller Allmänna arvsfonden.	Kollegiet bevakar i vissa ärenden statens rätt och allmänna intressen, bland annat i vattenrättsliga ärenden, stämpelskatt vid inskrivningsmyndighet samt frågor som gäller Allmänna arvsfonden.
Kollegiet tillhandahåller fond- och förmögenhetsförvaltning på det statliga och kyrkliga området samt administrativ, ekonomisk och juridisk service till myndigheter under regeringen. Kollegiet har även uppgifter som rör riskhantering för myndigheter under regeringen. Kollegiet utför också kansligöromål åt vissa statliga nämnder och styrelser.	

Denna förordning träder i kraft den

---

[1] Förordningen omtryckt 1995:1351.

[2] Senaste lydelse 1995:1351.

7 Förslag till Förordning om ändring i förordningen (1994:952) om Allmänna arvsfonden

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (1994:952) om Allmänna arvsfonden att 9 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
9 §	
Tingsrätten skall underrätta Kammarkollegiet, om det vid ett dödsfall inte finns någon annan arvinge än Allmänna arvsfonden eller om fonden är universell testamentstagare. *Detsamma gäller* när rätten har förordnat om kungörelse enligt 16 kap. 1 eller 2 § ärvdabalken angående bortovarande eller okänd arvinge och den avlidne, såvitt det är känt för tingsrätten, inte har efterlämnat någon annan arvinge som är berättigad till arvet före Allmänna arvsfonden.	*Skattemyndigheten* skall underrätta Kammarkollegiet, om det vid ett dödsfall inte finns någon annan arvinge än Allmänna arvsfonden eller om fonden är universell testamentstagare. *Tingsrätten skall underrätta Kammarkollegiet* när rätten har förordnat om kungörelse enligt 16 kap. 1 eller 2 § ärvdabalken angående bortovarande eller okänd arvinge och den avlidne, såvitt det är känt för tingsrätten, inte har efterlämnat någon annan arvinge som är berättigad till arvet före Allmänna arvsfonden.

Denna förordning träder i kraft

8 Förslag till Förordning om ändring i förordningen (1996:271) om mål och ärenden i allmän domstol

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (1996:271) om mål och ärenden i allmän domstol

dels att 34 § skall ha följande lydelse,

dels att rubriken närmast före 34 § skall lyda "Protokoll över ärenden enligt 16 kap. ÄB".

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
34 §	
Bestämmelserna om registrering, aktbildning och beslut gäller inte i en tingsrätt för ärenden om *bouppteckning, arvsskatt eller* åtgärder som avses i 16 kap. ärvdabalken. I stället skall tingsrätten fortlöpande föra ett *bouppteckningsprotokoll* över sådana ärenden. *Protokollet skall även omfatta dödsboanmälningar enligt 20 kap. 8 a § ärvdabalken.*	Bestämmelserna om registrering, aktbildning och beslut gäller inte i en tingsrätt för ärenden om åtgärder som avses i 16 kap. ärvdabalken. I stället skall tingsrätten fortlöpande föra ett *protokoll* över sådana ärenden.
Om någon anmäler ett arvs- eller testamentsanspråk till tingsrätten, skall en hänvisning till det ärendet göras vid protokollet om registrering av bouppteckningen efter den avlidne.	

Överklagas domstolens avgörande, skall det i protokollet vid det överklagade beslutet antecknas när överklagandet kom in och när beslutet och handlingarna i ärendet sändes till hovrätten. Om tingsrätten avvisar överklagandet, skall detta beslut i stället tas in som ett särskilt ärende i protokollet.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

Denna förordning träder i kraft	

9 Förslag till Förordning om ändring i förordningen (1996:381) med tingsrättsinstruktion

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (1996:381) med tingsrättsinstruktion att 17 och 18 §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

17 §

Lagmannen får förordna domstolssekreterare som har tillräcklig kunskap och erfarenhet att på eget ansvar

1. handlägga inskrivningsärenden,

2. handlägga ärenden om avträdande av egendom till förvaltning av boutredningsman samt förordnande av boutredningsman, dock inte om ansökan har gjorts av någon annan än dödsbodelägare eller testamentsexekutor eller om ansökan avser flera boutredningsmän,

3. handlägga ärenden om entledigande av boutredningsman sedan denne slutfört sitt uppdrag,

4. handlägga ärenden om förordnande av bodelningsförrättare eller skiftesman vid arvskifte, dock inte om ansökan avser flera bodelningsförrättare eller skiftesmän,

5. handlägga ärenden om dödande enligt 1 § lagen (1927:85) om dödande av förkommen handling av pantbrev eller vilandebevis som avser inteckning i fast egendom eller tomträtt eller av företagshypotekbrev eller av aktiebrev,

6. handlägga ärenden om dödande enligt 13 § lagen (1927:85) om dödande av förkommen handling av inteckning i fast egendom eller tomträtt eller av företagsinteckning,

7. handlägga ärenden om registrering enligt 20 kap. 8 a § ärvdabalken av en dödsboanmälan,

8. utfärda föreläggande enligt 20 kap. 9 § första eller andra stycket ärvdabalken att inom viss tid ge in bouppteckning eller att avhjälpa en brist i en sådan,

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
9. handlägga ärenden om registrering enligt 20 kap. 8 § ärvdabalken av en boupptecknin eller tilläggsboupptecknin, och	
10. handlägga ärenden om uttagande av arvsskatt enligt lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt i samband med registrering av en boupptecknin eller tilläggsboupptecknin.	

Förordnanden enligt första stycket 1 får inte avse handläggning av inskrivningsärenden som rör lagfartssammanträden, lagfarter på grundval av protokoll från sådana sammanträden, rättelser enligt 19 kap. 17 § jordabalken eller utdömande av vite. Sådana förordnanden innefattar behörighet att göra upplägg i fastighetsboken för nybildade fastigheter eller nödvändiga ändringar i inskrivningsregistret med anledning av uppgifter från lantmäterimyndighet om ändringar i fastighetsregistret, lämna dagsgodkännande enligt 38 § inskrivningsregisterkungörelsen (1974:1061) och fullgöra inskrivningsmyndighetens uppgifter enligt lagen (1984:404) om stämpelskatt vid inskrivningsmyndigheter,

Förordnanden enligt första stycket 2-*10* får endast avse ärenden som kan avgöras av en lagfaren domare. Förordnandena får inte avse ärenden med internationell anknytning. Domstolssekreterare får till boutredningsman, bodelningsförrättare eller skiftesman förordna endast den som är advokat eller den som genom tidigare förordnanden har fått erfarenhet av och visat lämplighet för sådana uppdrag.	Förordnanden enligt första stycket 2-*6* får endast avse ärenden som kan avgöras av en lagfaren domare. Förordnandena får inte avse ärenden med internationell anknytning. Domstolssekreterare får till boutredningsman, bodelningsförrättare eller skiftesman förordna endast den som är advokat eller den som genom tidigare förordnanden har fått erfarenhet av och visat lämplighet för sådana uppdrag.

Förordnanden enligt första stycket medför inte behörighet att avvisa ärenden, ompröva ärenden enligt 34 § lagen (1996:242) om domstolsärenden eller att meddela interimistiska beslut. Förordnanden för domstolssekreterare får endast avse enkla ärenden.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

18 §

Lagmannen får förordna en tingsnotarie som har tjänstgjort minst sex månader samt bedöms ha tillräcklig erfarenhet och i övrigt vara lämplig att på eget ansvar

1. handlägga inskrivningsärenden, göra upplägg i fastighetsboken för nybildade fastigheter eller nödvändiga ändringar i inskrivningsregistret med anledning av uppgifter från lantmäterimyndighet om ändringar i fastighetsregistret, lämna dagsgodkännande enligt 38 § inskrivningsregisterkungörelsen (1974:1061) och fullgöra inskrivningsmyndighetens uppgifter enligt lagen (1984:404) om stämpelskatt vid inskrivningsmyndigheter,

2. handlägga ärenden *som hör till bouppteckningsprotokollet,*

2. handlägga ärenden *enligt 16 kap. ärvdabalken och ärenden om förordnande av bouppteckningsförrättare enligt 20 kap. 9 § första stycket ärvdabalken,*

3. handlägga ärenden som rör inregistrering av bodelningshandlingar, äktenskapsförord, gåvor mellan makar och anmälningar som avses i 9 kap. 1 § andra stycket äktenskapsbalken,

4. handlägga ärenden som rör förmynderskap eller godmanskap och som kan avgöras av en lagfaren domare, dock inte om ärendet är tvistigt, och

5. handlägga ärenden som rör vittnesförhör om tillkomsten av skriftliga testamenten.

Förordnanden enligt första stycket 1 får inte avse handläggning av inskrivningsärenden som rör lagfartssammanträden, lagfarter på grundval av protokoll från sådana sammanträden, rättelser enligt 19 kap. 17 § jordabalken eller utdömande av vite.

Förordnanden enligt första stycket medför inte behörighet att ompröva ärenden enligt 34 § lagen (1996:242) om domstolsärenden. Förordnandena får inte avse ärenden som är omfattande eller svåra eller som av någon annan orsak kräver särskild erfarenhet.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

Denna förordning träder i kraft	

1 Utredningsuppdraget och dess genomförande

Uppdraget

Utredningens direktiv (Dir. 1996:18) beslöts av regeringen den 7 mars 1996. Direktiven återges i sin helhet i *bilaga 1.*

Utredningen har i den nu aktuella delen av sitt uppdrag att behandla frågor om bouppteckningshanteringen. Utredningen skall bl.a. ta ställning till

- om instituten bouppteckning och dödsboanmälan skall bevaras,
- hur underlaget för skatt skall se ut i framtiden och
- vilken eller vilka myndigheter som skall fatta besluten om registrering och fastställande av arvsskatt.

Genomförandet av uppdraget

Utredningen, som påbörjade sitt arbete i april, har vid ett sammanträde i Köpenhamn informerats om den danska lagstiftningen på området. Studiebesök har också gjorts i Oslo och Helsingfors (se avsnitt 5.2.1-5.2.3).

Vid besök på Kammarkollegiet och kontakter därefter har utredningen inhämtat kollegiets synpunkter på den nuvarande ordningen och reformbehovet.

Utredningen har haft underhandskontakt med ett antal tingsrätter[1]. Dessa har bl.a. lämnat uppgifter avseende omfattningen av de tillämpningssvårigheter som kan uppstå i den nuvarande bouppteckningshanteringen.

---

[1] Tingsrätterna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Trelleborg, Huddinge, Uppsala, Falun, Linköping, Växjö, Örebro, Stenungsund, Vänersborg, Eksjö, Mariestad, Landskrona, Sveg, Västerås och Luleå samt Södra Roslags tingsrätt.

Vid besök på Landsarkivet i Lund har synpunkter på frågan om bouppteckning som kulturhistoriskt dokument inhämtats.

Slutligen har underlag för en bedömning av kostnadskonsekvenser m.m. inhämtats från Domstolsverket, Kammarkollegiet och Riksskatteverket genom utredningens experter och sakkunniga eller på annat sätt.

2 Historik

2.1 Boupptecknin

Redan i början av 1600-talet aktualiserades en laglig reglering av bouppteckningsinstitutet. I Karl IX:s lagförslag fanns bestämmelser om att bouppteckning skulle upprättas när ett omyndigt faderslöst barn skulle sättas under förmyndare.

Ett privilegiebrev för Stockholms stad från år 1636 innehöll bestämmelser om upprättande av bouppteckningar efter avlidna borgare. Enligt privilegiebrevet skulle stadens borgmästare och råd vaka över verkställigheten. Vidare ägde staden tillgodogöra sig ett tionde av allt som ärvdes.

I en förordning rörande Arv- och förmyndarekammaren från år 1667 infördes ytterligare föreskrifter om bouppteckningsplikt för dem som bodde i Stockholm. Förmyndarförordningen som infördes två år senare reglerade bouppteckningsskyldigheten i samband med tillsättandet av förmyndare för omyndiga barn.

Det var enligt 1686 års Lagkommission angeläget att lagstifta om en allmän bouppteckningsplikt för att bl.a. förebygga arvsprocesser och underlätta för fordringsägare att bevaka sina fordringar. Kommissionens förslag resulterade så småningom i 1734 års lag. I ärvdabalkens nionde kapitel däri fanns bestämmelser om egendomens laga uppteckning efter den döde. Här stadgades en skyldighet för efterlevande make, eller om sådan inte fanns arvingarna, att riktigt uppgiva och låta nedteckna alla tillgångar och skulder i boet sådana de var vid dödsfallet. Bouppgivaren skulle sedan under edlig förpliktelse underteckna handlingen. Förrättningen skulle ske i arvingarnas och gode mäns närvaro. De efterlevande hade tre månader på sig att upprätta förteckningen över boet. Därefter skulle handlingen inges till rätten, i stad inom en månad från upprättandet och på landet vid nästa ting.

Reglerna om bouppteckning överfördes år 1933 till lagen om boutredning och arvskifte. I samband härmed reglerades närmare bouppteckningsplikten, kallelsen till bouppteckning, bouppteckningens innehåll och kontrollen över bouppteckningspliktens fullgörande. Vidare

föreskrevs uttryckligen att även sekundosuccessorer skulle kallas till förrättningen och att om egendom fanns på flera orter boupptecknig fick ske på varje ort. Slutligen infördes en regel om att en särskild handling skulle upprättas i de fall en ny tillgång eller skuld yppats efter boupptecknigen.

Vid införandet av nya ärvdabalken år 1958 upphörde 1933 års lag, och bestämmelserna om boupptecknig återfördes till ärvdabalken där de alltsedan dess finns i 20 kap. Ändringarna år 1958 var av formellt och redaktionellt slag.

Den korta historiska översikten visar alltså, att boupptecknigsinstitutet i sin nuvarande form i sina huvuddrag är oförändrat sedan 1734 års lag.

2.2 Arvsskatt

Nu gällande regler om arvsbeskattning har utvecklats ur de tidigaste stämpelförfattningarna från sista hälften av 1600-talet. Enligt dessa skulle ett stort antal urkunder såsom testamenten, boupptecknigar och arvskiften upprättas på stämplat papper. Det var emellertid inte fråga om någon verklig skatt på arv utan rörde sig mer om en beskattning av vissa i privaträttsligt hänseende betydelsefulla skriftliga handlingar.

Under 1800-talet sköts först arvskifteshandlingen och sedan testamentet åt sidan för att lämna plats åt boupptecknigen, vilken ensam av de tre typerna av handlingar blev föremål för stämpelbeläggning. Parallellt härmed började boupptecknigsstämpeln övergå från en skatt på den skriftliga handlingen till en beskattning som tog sikte på det förmögenhetsvärde som handlingen avsåg. I 1845 års stämpelförordning finner man för första gången regler om en i förhållande till behållningens storlek progressiv stämpelavgift. Skärpningar i progressionen genomfördes därefter år 1848 och 1857. År 1863 slopades emellertid den progressiva skatteskalan och skatteprocenten fastställdes överlag till 1/4 procent. Under 1870-talet höjdes procentsatsen till 1/2 procent.

Parallellt med stämpelförordningarnas arvsskatteregler fanns tidvis även bestämmelser om arvsskatt i bevillningsförordningarna. År 1884 infördes emellertid en enhetlig arvsbeskattning. Boupptecknigsstämpeln blev den enda formen för arvsbeskattning. Enligt en ny stämpelförordning som infördes samma år gjordes skattens storlek till viss del beroende av hur nära släkt arvingar och testamentstagare var med den avlidne. Boupptecknigsstämpeln skulle nämligen utgå med 50 öre för varje hundra kronor, om arvlåtaren efterlämnat bröstarvingar, och i övriga fall med 60 öre för varje hundra kronor.

Tio år senare, dvs. år 1894, kom en ny stämpelförordning. I denna lades till stora delar grunden till de regler vi har i dag. Nu genomfördes den viktiga förändringen att underlaget för skatteberäkningen inte längre skulle vara den totala behållningen utan de olika arvs- eller testamentslotterna. Arvingar och testamentstagare indelades också i olika klasser beroende på släktskapet med arvlåtaren med särskild skatteskala för varje klass. Den maximala skattesatsen i den för make och barn gällande skatteklassen var 1,5 procent.

Nya stämpelförordningar kom år 1899 och 1908. Nya skattesatser infördes år 1910 och 1911. Dessa överfördes sedan till 1914 års förordning om arvsskatt och skatt på gåva.

Vid tillkomsten av 1914 års förordning upphävdes det gamla sambandet mellan stämpelförordningarna och bouppteckningsstämpeln. För första gången infördes nu bestämmelser om skatt på arv och gåva i en fristående författning. En annan nyhet var införandet av ett kompletterande deklarationsinstitut. Tidigare var beskattningen begränsad till sådana arvfall där bouppteckningsplikt förelåg enligt svensk lag. Genom införandet av deklarationsinstitutet kunde omfånget av arvsbeskattningen utvidgas. Genom detta institut växte också gåvodeklarationerna fram. I klass I var den högsta skattesatsen vid förordningens tillkomst 4 procent. Skattesatserna var gemensamma för arv och gåva.

Den nu gällande författningen om arvsskatt och gåvoskatt tillkom år 1941[1]. Den bygger på grunderna i den tidigare förordningen men en anpassning av beskattningen efter varje enskild lottägares förvärv eftersträvas än mer. Den högsta skattesatsen i klass I var vid förordningens tillkomst 20 procent.

Under andra världskriget uppkom ett stort budgetunderskott i de statliga finanserna. Mot bakgrund härav fick en statlig utredning i uppdrag att undersöka möjligheten att införa en engångsskatt på förmögenhet. Idén med en sådan skatt utsattes för kritik och utredningen föreslog i stället att det utöver den vanliga arvsskatten också skulle tas ut en särskild skatt på kvarlåtenskapen i sin helhet, en s.k. kvarlåtenskapsskatt. År 1947 infördes också en förordning om en sådan skatt.

Systemet med två olika skatter i samband med dödsfall medförde en mängd problem. Skatten ansågs administrativt komplicerad men kritiserades också för att vara orättvis. Det gjordes bl.a. gällande att det

---

[1] Lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt (AGL). Rubriken, som tidigare var Förordning om arvsskatt och gåvoskatt, erhöll sin nuvarande lydelse år 1974.

var principiellt felaktigt att kvarlåtenskapsskatten blev lika stor oavsett antalet arvingar. Mot bakgrund härav tillkallades år 1956 särskilda sakkunniga som fick till uppgift att göra en översyn av de regler som avsåg beskattningen vid dödsfall. De sakkunniga fann att systemet med två olika skatter inte var lämpligt och förordade att kvarlåtenskapsskatten skulle avskaffas. Vidare föreslogs att skatteskalorna i 1941 års arvsskatteförordningen skulle uppjusteras så att statens inkomster skulle förbli oförändrade.

I enlighet med vad de sakkunniga föreslagit avskaffades år 1959 kvarlåtenskapsskatten och skatteskalorna i arvsskatteförordningen ändrades. I klass I blev nu den högsta skattesatsen 60 procent.

År 1967 tillsattes en utredning som antog namnet Kapitalskatteberedningen. Utredningens uppgift var att se över reglerna om förmögenhets- samt arvs- och gåvobeskattningen. Beredningen avlämnade som en första etapp i sitt arbete betänkandet Kapitalbeskattningen (SOU 1969:54). Här föreslogs för arvsbeskattningens del en omkonstruktion av systemet. Utredningen föreslog att arvslottsbeskattningen skulle behållas endast för den avlidnes närmaste anhöriga, medan man för övriga förvärvares del skulle gå över till ett slags kvarlåtenskapsbeskattning. Med detta system skulle man enligt beredningen uppnå avsevärda förenklingar.

Kapitalskatteberedningens förslag i nämnda del utsattes för stark kritik under remissförfarandet och något förslag lades aldrig fram för riksdagen.

År 1984 tillkallades en kommitté för att göra en översyn av lagstiftningen om arvs- och gåvobeskattningen (Fi 1984:02). Kommittén, som antog namnet Arvs- och gåvoskattekommittén, avlämnade slutbetänkandet Ny arvs- och gåvoskattelag (SOU 1987:62). Kommitténs förslag har endast lett till några delreformer.

Under de senaste decennierna har åtskilliga ändringar gjorts i såväl grunderna för skatteberäkningen som skattesatserna. I det förra hänseendet kan nämnas de ändringar i AGL som föranleddes av 1987 års familjerättsreform. Skattesatserna sänktes kraftigt senast år 1992. I klass I och II är den högsta skattesatsen 30 procent.

3 Gällande rätt

3.1 Inledning

I detta avsnitt ges en översiktlig beskrivning av de gällande regler som berör boupteckningar och arvsskatt. Sådana bestämmelser återfinns i flera olika författningar. Översikten är också tänkt att i viss mån spegla gången i ett boupteckningsärende. En mer detaljerad beskrivning av handläggningen vid tingsrätten finns i avsnitt 6.3.

3.2 Förordningen (1991:750) om folkbokföringsregister m.m.

När någon har avlidit skall bevis om dödsfallet (dödsbevis) och intyg om dödsorsaken utfärdas av läkare utan dröjsmål. Dödsbeviset skall sedan lämnas till skattemyndigheten i det län där den avlidne senast var folkbokförd. Om den avlidne vid dödsfallet vårdades på en sjukvårdsinrättning eller fördes dit i anslutning till dödsfallet skall dödsbeviset lämnas av inrättningen. I andra fall lämnas beviset av den läkare som utfärdat handlingen, se 4 kap. 2 och 3 §§ begravningslagen (1990:1144).

Skattemyndigheten avregistrerar sedan den avlidne ur folkbokföringen enligt 19 § folkbokföringslagen (1991:481). Därefter skall skattemyndigheten snarast enligt 9 § förordningen (1991:750) om folkbokföringsregister m.m. underrätta berörd tingsrätt om dödsfallet. Skattemyndighetens underrättelse om dödsfallet har ersatt de personavier som före den 1 juli 1991 utfärdades av pastorsämbetet. Underrättelsen skall förutom uppgift om den avlidne också innehålla uppgift om den avlidnes make, barn och föräldrar såsom dessa uppgifter framgår av folkbokföringen.

3.3 Ärvdabalken

3.3.1 20 kap. ärvdabalken

Bouppteckningar

När någon har avlidit skall den dödes tillgångar och skulder gås igenom och förtecknas. Detta sker vid en bouppteckningsförrättning. Förrättningen är en privat angelägenhet för dödsbodelägarna, dvs. efterlevande make, sambo, arvingar och universella testamentstagare. Den syftar huvudsakligen till att klargöra förutsättningarna för det likaledes privata arvskiftet. Vid förrättningen upprättas en handling, bouppteckning, som bevis över vad som förekommit vid förrättningen. Bouppteckning som begrepp avser alltså såväl själva förrättningen som den upprättade handlingen.

Enligt 20 kap. 1 § ärvdabalken (ÄB) skall förrättning ske sist tre månader efter dödsfallet. Rätten kan dock på ansökan inom samma tid förlänga tiden om det behövs med hänsyn till boets beskaffenhet eller av annan särskild orsak.

Dödsbodelägare som har egendomen i sin vård, boutredningsman eller testamentsexekutor skall enligt 20 kap. 2 § ÄB bestämma tid och ort för bouppteckning samt utse två kunniga och trovärdiga gode män att förrätta den. Samtliga delägare skall kallas i god tid. Vidare skall alltid den avlidnes efterlevande make eller sambo kallas liksom sekundosuccessorer som skall erhålla lott i kvarlåtenskapen först sedan annan arvinge eller universell testamentstagare har avlidit.

I bouppteckningen skall enligt 20 kap. 3 § ÄB flera personuppgifter om den avlidne och andra berörda lämnas. Dagen för förrättningen, den dödes fullständiga namn, yrke och hemvist samt dödsdagen skall anges. Vidare skall namn och hemvist för dem som skall ha kallats till förrättningen anges. För underårig skall uppges födelsedatum och för arvinge skall anges hans släktskap med den döde. Arvinge skall upptas även om han är utesluten från del i kvarlåtenskapen. Om den döde efterlämnar en make skall för bröstarvingar anges om de är bröstarvingar även till maken. Slutligen skall enligt det aktuella lagrummet framgå vilka som varit närvarande vid förrättningen. Har någon som kallats till förrättningen inte varit närvarande skall bevis om att han blivit kallad i tid fogas till bouppteckningen.

I 20 kap. 4 § ÄB föreskrivs att den dödes tillgångar och skulder skall antecknas i bouppteckningen så som de var vid dödsfallet. Tillgångarna skall anges till sina värden och skulderna till sina belopp. Närmare

regler om beräkningen av tillgångar och skulder finns i lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt. Om den döde var gift skall båda makarnas tillgångar och skulder antecknas och värderas var för sig. Om någon av makarna hade enskild egendom skall detta anges. Efterlämnar den döde en sambo och hade någon av dem förvärvat bostad eller bohag för gemensamt begagnande skall denna egendom antecknas och värderas särskilt om den efterlevande sambon har begärt bodelning.

Efterlämnar den avlidne testamente eller äktenskapsförord skall det enligt 20 kap. 5 § ÄB intas i bouppteckningen eller i bestyrkt avskrift fogas därtill som bilaga. Vidare skall i bouppteckningen finnas uppgift om livförsäkringar och tillgångar på pensionssparkonto som till följd av att förmåntstagare insatts inte ingår i kvarlåtenskapen. I vissa fall skall också uppgifter om förskott på arv eller gåva lämnas i bouppteckningen.

I 20 kap. 6 § ÄB föreskrivs att den som vårdar egendomen eller i övrigt bäst känner till boet skall lämna uppgifter om boet. Bouppgivaren skall på handlingen teckna försäkran på heder och samvete att uppgifterna till bouppteckningen är riktiga och att inga uppgifter avsiktligt utelämnats. Bouppgivaren skall bekräfta sina uppgifter med ed om talan om edgång förs av någon vars rätt kan bero därav eller av boutredningsman eller testamentsexekutor. De gode männen skall på handlingen intyga att allt har blivit riktigt antecknat och att tillgångarna har värderats efter bästa förstånd.

Hade den avlidne tillgångar på flera orter får enligt 20 kap. 7 § ÄB särskild bouppteckning förrättas på varje ort. I en av bouppteckningarna skall finnas en sammanfattning av boets tillgångar och skulder.

Av 20 kap. 8 § ÄB framgår att bouppteckningen inom en månad efter upprättandet skall för registrering ges in till rätten i den ort där den döde skulle ha svarat i tvistemål i allmänhet eller, om behörig domstol inte finns, till Stockholms tingsrätt.

När tingsrätten fått besked från skattemyndigheten om att någon har avlidit, åligger det tingsrätten att bevaka såväl att en bouppteckningsförrättning hålls som att en bouppteckningshandling ges in till rätten. Försummas detta, får domstolen enligt 20 kap. 9 § ÄB vid vite förelägga viss tid, eller om bouppteckning inte skett, förordna någon att föranstalta därom.

Om en ny tillgång eller skuld blir känd efter det att bouppteckning har förrättats eller upptäcks annan felaktighet i bouppteckningen, skall enligt 20 kap. 10 § ÄB tilläggsbouppteckning innehållande tillägg eller rättelse förrättas inom en månad.

Dödsboanmälan

Från reglerna om bouppteckning finns ett undantag. Om den dödes tillgångar eller, när han efterlämnar make, tillgångarna jämte hans andel i makens giftorättsgods inte förslår till annat än begravningskostnaderna och andra utgifter med anledning av dödsfallet, och finns bland tillgångarna varken fast egendom eller tomträtt, behöver bouppteckning enligt 20 kap. 8 a § ÄB inte förrättas. I stället skall socialnämnden göra dödsboanmälan till rätten.

Dödsboanmälan skall vara skriftlig och uppta den dödes fullständiga namn, personnummer, hemvist, bostadsadress och dödsdag samt intyg utvisande att tillgångarna inte är större än att förutsättningarna för dödsboanmälan föreligger. I anmälan skall även dödsbodelägarna anges, om uppgifter därom kan inhämtas utan avsevärd tidsutdräkt. Dödsboanmälan bör göras inom två månader från dödsfallet och skall förvaras hos rätten.

Även om dödsboanmälan gjorts skall i vissa fall bouppteckning förrättas. Så skall ske om det begärs av dödsbodelägare eller annan vars rätt kan bero därav och denne ställer säkerhet för bouppteckningskostnaden eller om ny tillgång yppas och förutsättningarna för dödsboanmälan inte längre föreligger.

3.3.2 Andra bestämmelser i ärvdabalken

I 18 kap. ÄB finns allmänna bestämmelser om dödsbon. I 18 kap. 4 § första stycket finns en bestämmelse om förhållandet mellan dödsbodelägare och tredje man. Där stadgas att avtal som tredje man i god tro slutit med dem som enligt bouppteckningen är dödsbodelägare är gällande även om ytterligare dödsbodelägare finns. Tredje man är alltså inte skyldig att undersöka riktigheten av de i bouppteckningen lämnade uppgifterna, om det inte finns anledning att anta någon felaktighet. Bouppteckningen behöver inte vara inregistrerad vid tingsrätten för att det aktuella stadgandet skall vara tillämpligt, utan det räcker att förrättningen hållits och bouppteckningen upprättats. I praktiken kan det likväl förekomma att det krävs att ett dödsbo kan visa upp en inregistrerad bouppteckning för att exempelvis ett avtal skall komma till stånd.

I 18 kap. 4 § andra stycket ÄB stadgas för ett visst speciellt fall vad som gäller under den tid då någon bouppteckning ännu inte förrättats. Där sägs att rättshandling som företagits utan medverkan av testaments-

tagare innan bouppteckning skett är giltig, om tredje man var i god tro och rättshandlingen inte kunde anstå tills bouppteckningen förrättats.

3.4 Lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt, m.m.

När tingsrätten inregistrerar en bouppteckning skall den också fatta beslut i frågan om arvsskatt. Utgångspunkten för arvsbeskattningen är uppgifterna i bouppteckningen om den avlidne och hans egendom samt, i förekommande fall, den efterlevande maken och dennes egendom, barn, testamenten, försäkringsförordnaden samt frågan om giftorättsgemenskap förelåg eller ej.

Arvsbeskattningen är utformad som en schematisk arvslottsbeskattning. Beskattningsförfarandet inleds, om den avlidne var gift och giftorättsgemenskap förelåg, med en schematisk bodelning. Kvarlåtenskapen fördelas därefter vid ett schematiskt arvskifte på lotter med beaktande av ärvdabalkens arvsregler, testamenten, försäkringsförordnanden etc.

Bodelning och lottläggning sker utifrån bouppteckningsvärdena, dvs. enligt värden bestämda av värderingsreglerna i lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt (AGL). Skatten beräknas för varje lott för sig. Förvärvarna delas in i tre klasser och i varje klass förekommer olika grundavdrag och skatteskalor. Till klass I räknas bl.a. efterlevande make och sambo samt bröstarvingar. Det skattefria avdraget för efterlevande make och sambo är 280 000 kr och för övriga i klass I 70 000 kr. I klass II och III är grundavdraget 21 000 kr. Den högsta skattesatsen i varje klass är 30 procent.

Arvsskatt kan också beräknas utifrån ett verkligt arvskifte. Denna möjlighet utnyttjas ytterst sällan, i första hand beroende på att beskattningen i så fall grundas på de värden dödsbodelägarna åsatt egendomen vid arvskiftet.

I vissa situationer skall den som tagit arv upprätta en arvsdeklaration. Så är fallet t.ex. om en arvs- eller testamentslott utgörs av äganderätt eller rättighet vilken skall beskattas senare än vid arvlåtarens (testators) död, ett s.k. framskjutet förvärv (45 § AGL). Deklarationen skall avgivas på heder och samvete och innehålla vissa personuppgifter om arvlåtaren (testator) och den skattskyldige samt uppgifter om den förvärvade egendomen (47 § AGL).

Skattskyldiga för arvsskatt är de som förvärvat egendom, men skattekravet riktas till dödsboet som har att förskjuta skatten. När tingsrätten

har fastställt arvsskatt, skall den enligt arvs- och gåvoskatteförordningen (1958:563, AGF) skicka bl.a. ett inbetalningskort på skattebeloppet till den som gett in boupptecknigen (8 och 9 §§).

I de ärenden där skatt skall utgå, expedierar tingsrätten också protokollsutdrag med beslut om skatten till den skattemyndighet som är uppbördsmyndighet (10 § AGF).

Tingsrättens beslut om fastställande av arvsskatt kan överklagas till hovrätten. Överklagandetiden är tre år från dagen för tingsrättens beslut.

3.5 Lagen (1996:242) om domstolsärenden, m.m.

Ärenden om inregistrering av boupptecknigar och fastställande av arvsskatt samt ärenden om inregistrering av dödsboanmälningar handläggs vid tingsrätterna enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden. Protokollföring skall ske i det s.k. boupptecknigsprotokollet. Regler härom återfinns i 34 § förordningen (1996:271) om mål och ärenden i allmän domstol.

Ärenden handläggs enligt 3 § ärendelagen av en lagfaren domare. Det vanligaste är emellertid att tingsnotarier beslutar om inregistrering och skattläggning av boupptecknigar. Även domstolsbiträden kan förordnas att handlägga boupptecknigsärenden. De regler som ger tingsrätten möjlighet till delegering av beslutsfattandet finns i 17-20 §§ förordningen (1996:381) med tingsrättsinstruktion.

3.6 Förordningen (1994:634) med instruktion för Kammarkollegiet, m.m.

Enligt 64 § 1 mom. AGL skall beskattningsmyndighetens beslut angående fastställande, eftergift eller återvinning av arvsskatt och gåvoskatt granskas av den myndighet regeringen förordnar. Av 72 § AGL följer att samma granskningsmyndighet skall föra det allmännas talan i mål och ärenden där AGL är tillämplig. Till granskningsmyndighet har i 43 § AGF utsetts Kammarkollegiet. Enligt 1 § förordningen (1994:634) med instruktion för Kammarkollegiet bevakar kollegiet i vissa ärenden statens rätt och allmänna intressen, bland annat i vattenrättsliga ärenden och ärenden om arvs- och gåvoskatt, stämpel-

skatt vid inskrivningsmyndighet samt frågor som gäller Allmänna arvsfonden.

För att kollegiet skall kunna fullgöra sin uppgift som granskningsmyndighet har beskattningsmyndigheten ålagts att sända in vissa handlingar till kollegiet. Tingsrätten är skyldig att tillställa kollegiet en kopia av boupptecknings protokollet inom två månader efter utgången av den månad som protokollet avser, se KK (1971:713) om renovation av boupptecknings protokoll. Skattemyndigheten skall inom två månader efter utgången av varje kvartal sända ett exemplar av sin beslutsförtecking till kollegiet (se 64 § 2 mom. AGL och 12 § AGF). Såväl tingsrätten som skattemyndigheten skall också skicka in arvs- respektive gåvodeklarationer till kollegiet. Efter avslutad granskning återsänder kollegiet deklarationerna till beskattningsmyndigheten. Däremot är tingsrätten inte skyldig att sända in boupptecknings garna.

Kollegiet har enligt 60 § AGL tre år på sig att överklaga ett felaktigt skattebeslut. Enligt 43 § AGF bör dock granskningen av alla under ett år avlämnade protokoll och beslutsförteckningar vara avslutad före utgången av följande år.

Om en enskild överklagar ett skattebeslut är kollegiet den enskildes motpart i hovrätten. Hovrätten är skyldig att alltid höra kollegiet i dessa ärenden. Om kollegiet efter delgivning av den enskildes överklagande för sin del anser att beskattningsmyndighetens beslut är felaktigt, har kollegiet två månader på sig att överklaga beslutet. Denna regel är till för att skattefrågan skall bli rättskraftigt avgjord i ett sammanhang.

AGL innehåller också regler om s.k. anmärkningsförfarande, som innebär att beskattningsmyndighet (således ej högre rätt) efter påpekande från kollegiet och hörande av den skattskyldig kan fastställa skatt med ett högre belopp än som fastställts i det ursprungliga skattebeslutet.

Enligt 11 § AGF föreligger skyldighet för beskattningsmyndighet att till kollegiet skicka in beslut om anstånd att betala arvsskatt och gåvoskatt.

I AGL finns, som framgått, regler om s.k. framskjutna förvärv, som innebär att skatt inte tas ut vid dödsfallet eller gåvotillfället utan vid ett senare tillfälle, vanligen en annan persons död (se avsnitt 3.4). Enligt 1 § AGF är domstol skyldig att lämna uppgift om dessa s.k. framskjutna förvärv till kollegiet. Underrättelse behöver dock inte skickas om värdet av den egendom som avses, beräknat utan avdrag för värdet av den upplåtna rättigheten, understiger 10 000 kr. Kollegiet skall enligt 5 och 6 §§ AGF upplysa tingsrätten när tiden för skattskyldighet inträtt. För att fullgöra denna uppgift har kollegiet ett register, som f.n. innehåller 4 500 ärenden, över de framskjutna förvärven. Varje år görs en avstämning mot folkbokföringsregistret för att utröna hur många

personer som avlidit, vilket föranleder att skattskyldigheten inträtt. Därefter anmäler kollegiet detta till tingsrätten, som har att infordra arvsdeklaration enligt 45 § AGL.

Om egendom beskattats både i Sverige och i en utländsk stat, dvs. dubbelbeskattas, kan Kammarkollegiet medge nedsättning eller befrielse från den arvsskatt som fastställts i Sverige. Förfarandet regleras i 58 § AGL och förordning (1967:721) om förfarandet rörande eftergift av arvsskatt eller gåvoskatt vid dubbelbeskattning. Ärendena avser dels tillämpning av de 17 dubbelbeskattningsavtal rörande arvsskatt (vissa av avtalen rör även gåvoskatt) som Sverige ingått med andra länder, dels beslut som rör länder som Sverige saknar avtal med. Kollegiets beslut i dessa ärenden kan överklagas till Finansdepartementet.

Enligt 57 och 58 a §§ AGL kan regeringen i vissa fall medge s.k. dispens från skyldigheten att erlägga arvs- eller gåvoskatt. Kollegiet är i de flesta av dessa ärenden remissinstans.

4 Tidigare utredningsförslag och beredningsläget på angränsande områden

4.1 Tidigare översyner

I flera olika sammanhang har under de senaste decennierna diskuterats om uppgifterna att registrera bouppteckningar och fastställa arvsskatt skall flyttas från tingsrätterna. I detta avsnitt ges en beskrivning av de viktigaste förslagen som lämnats i frågan.

År 1967 tillsattes en utredning, den s.k. Kapitalskatteberedningen, som fick till uppgift att göra en samlad översyn av arvs- och förmögenhetsbeskattningen. I sitt slutbetänkande Teknisk översyn av kapitalbeskattningen (SOU 1971:46) föreslog beredningen att länsstyrelserna skulle överta såväl registreringen av bouppteckningar som arvsskattebestyren från tingsrätterna. I propositionen 1974:98 uttalade dock departementschefen att organisationsfrågorna rörande arvsskatten krävde ytterligare överväganden. Utredningens förslag i denna del ledde därför inte till någon lagstiftning.

Nästa gång frågan om arvsskatten togs upp var år 1981 av en arbetsgrupp inom Riksskatteverket, det s.k. ÖBO-projektet[1]. I en rapport, Förenkla taxeringsprocessen, redovisade arbetsgruppen som sin uppfattning, att Kapitalskatteberedningens förslag borde fullföljas och föreslog att frågan skulle behandlas i samband med en samlad översyn av arvs- och gåvobeskattningen. Departementschefen uttalade i propositionen 1982/83:170 om vissa ändringar i reglerna om uppbörd av arvs- och gåvoskatt, m.m. att han delade uppfattningen att arvsskattelagstiftningen borde ses över och att han avsåg att återkomma till den frågan i ett annat sammanhang.

Arvs- och gåvoskattekommittén, som tillsattes i början av år 1984, hade enligt sina direktiv (Dir. 1984:18) inte i uppdrag att ta ställning till

---

[1] ÖBO står för översyn av besvärsenheternas organisation.

organisationsfrågan. Som skäl härför anfördes att det kunde förutses att överväganden i den delen skulle kunna fördröja utredningsarbetet på ett sätt som inte var lämpligt. Vidare anfördes att om utredningens förslag och erfarenheter i övrigt föranledde det fick organisationsfrågan tas upp i annat sammanhang.

Under år 1984 utarbetade en grupp inom Domstolsverket en rapport med förslag angående tingsrätternas handläggning av bouppteckningsärenden m.m. (Dv rapport 1984:10). Enligt arbetsgruppen borde inte uppgiften att fastställa arvsskatt flyttas bort från tingsrätterna. I rapporten föreslogs i stället vissa rationaliseringar inom ramen för den gällande ordningen. Rapporten överlämnades till regeringen och den har därefter remissbehandlats.

Arvs- och gåvoskattekommittén lämnade sitt slutbetänkande (SOU 1987:62) år 1987. Utredningen föreslog inga organisatoriska förändringar men pekade på en rad fördelar med att föra över arvsskattehanteringen från de allmänna domstolarna till skatteförvaltningen.

Även i departementspromemorian Domstolarna i framtiden - en idéskiss (Ds 1989:2) togs frågan om bouppteckningshanteringen upp. Man utgick där från att beredningen av Arvs- och gåvoskattekommitténs förslag skulle resultera i ett förslag att flytta bort hanteringen av arvsskattefrågorna från tingsrätterna. Enligt idéskissen kunde det då övervägas att alla återstående åtgärder som avser bouppteckningar tas om hand av länsstyrelserna eller centraliseras till en myndighet.

Den senaste gången som frågan om handläggningen av bouppteckningar och arvsskatt tagits upp till behandling är av Domstolsutredningen i betänkandet Domstolarna inför 2000-talet (SOU 1991:106). Utredningen föreslog att uppgifterna att registrera bouppteckningar och dödsboanmälningar och att fastställa arvsskatt skall flyttas från tingsrätterna till skattemyndigheterna. Vidare föreslogs att skattemyndigheternas beslut bör överklagas till länsrätt. Som skäl till förslaget anfördes att skattemyndigheterna är det allmännas experter på beskattning och att det därför är mest rimligt att frågorna handläggs där. Vidare anfördes att skattemyndigheterna till skillnad från tingsrätterna kan handlägga ärendena med ordinarie personal som med tiden blir specialister på området. Utredningen framhöll även de rationaliseringsvinster som kan uppnås vid en överflyttning samt den strävan som finns att renodla domstolarnas verksamhet.

4.2 Pågående arbeten

Domstolsväsendet

År 1995 tillsatte regeringen en kommitté med uppgift att göra en översyn av den organisatoriska strukturen inom domstolsväsendet, 1995 års Domstolskommitté.

Enligt direktiven (Dir. 1995:102) skall översynen göras med utgångspunkt i de ökade kraven på domstolarnas, främst underrätternas, kompetens och förmåga att handlägga allt svårare mål samt kraven på rationaliseringar inom domstolsväsendet. Kommittén skall lämna förslag till en ny organisation för domstolsväsendet som helhet.

Av direktiven framgår vidare att det är ofrånkomligt att antalet tingsrätter kommer att minska. Utredningen skall även ta ställning till hur många överinstanser som skall finnas.

En övergripande utgångspunkt för utredningen är enligt direktiven att samverkan mellan olika slag av domstolar på samma nivå skall utvecklas betydligt. Vad gäller överinstanserna kan det enligt direktiven bli aktuellt med en sammanslagning av Högsta domstolen och Regeringsrätten liksom av hovrätter och kammarrätter.

Kommitténs förslag skall på sikt medföra en sänkning av det årliga medelsbehovet för domstolsväsendet med minst 200 miljoner kr.

När det gäller frågan om vissa ärendetyper skall handläggas vid tingsrätterna eller ej, uttalas i direktiven att kommittén har att utgå från att bouppteckningsverksamheten och den därmed sammanhängande skattläggningen i framtiden inte skall ligga kvar hos tingsrätterna.

Domstolskommittén avser att redovisa en första etapp av sitt arbete i februari 1997.

Lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt

I Finansdepartementet pågår för närvarande ett arbete med att se över reglerna om dels förmögenhetsbeskattningen, dels arvs- och gåvobeskattningen. Det är i första hand fråga om en teknisk översyn och syftet är att åstadkomma enklare regler. Det finns ett nära materiellt samband mellan, å ena sidan, förmögenhetsbeskattningen och, å andra sidan, arvs- och gåvoskattelagstiftningen, i första hand såvitt gäller värderingsreglerna. Bortsett från vissa skillnader när det gäller värderingen av företagsförmögenhet är reglerna i detta hänseende i stort sett identiska.

Under våren år 1996 redovisades ett förslag till en helt ny förmögenhetsskattelag (Ds 1996:42, Ny förmögenhetsskattelagstiftning). Pro-

memorian har remissbehandlats och lagstiftning i ämnet torde kunna förväntas gälla fr.o.m. 1998 års taxering. Arbetet med en ny arvs- och gåvoskattelag beräknas leda fram till ett förslag under år 1998.

Skatteförvaltningen

Inom skatteförvaltningen finns på regional nivå för närvarande 24 skattemyndigheter med sammanlagt 131 lokala skattekontor. Vid de lokala skattekontoren handhas förutom beskattning även folkbokföring och fastighetstaxering. Riksskatteverket (RSV) svara för den centrala ledningen av skatteförvaltningen (se budgetprop. 1996/97:1 volym 2, utgiftsområde 3. Skatteförvaltning och uppbörd, s. 9).

Inom skatteförvaltningen pågår ett arbete med att utreda regionindelningen. Det finns en bred enighet om att förvaltningen måste rationaliseras och antalet skattemyndigheter minska. Antalet regionmyndigheter bör ligga mellan 8 och 12.

Syftet med att reducera antalet skattemyndigheter är att var och en av myndigheterna blir mer bärkraftig än flertalet av de nuvarande och underlaget för att hantera särskilt kompetenskrävande arbetsuppgifter blir större. Vidare kan effektiviseringar och besparingar uppnås inom i första hand ledning och administration. Slutligen underlättas kontakterna mellan verket och de regionala myndigheternas ledning.

Målet är att de nya regionmyndigheterna ska kunna bildas den 1 januari 1999.

5 Utländsk rätt

5.1 Inledning

Enligt direktiven skall utredningen undersöka hur man i andra jämförbara länder, särskilt de nordiska, möter de behov som vi i Sverige hittills tillgodosett genom bouppteckningarna. Nedan följer därför en kort beskrivning av reglerna om boutredning och arvsskatt i Danmark, Finland, Norge, England, Frankrike, Spanien, Tyskland och Schweiz.

5.2 Norden

5.2.1 Danmark

I Danmark genomförs nu en reform beträffande reglerna om dödsboförvaltning och arvsskatt. Den 1 juli 1995 trädde en ny lag om arvsskatt i kraft, och den 1 januari 1997 börjar en ny lag om skifte av dödsbon att gälla. Reglerna om arvsskatt kommer att ändras ytterligare. Reformen innebär förenklingar beträffande förvaltningen och avvecklingen av dödsbon samt skattereglerna. Den beskrivning som följer nedan avser de nya reglerna.

När en begravningsmyndighet - en myndighet som för böcker för kyrkans räkning och som fungerar som datakälla till ett centralt personregister - eller annan dansk myndighet får besked om ett dödsfall, skall myndigheten snarast underrätta behörig skifterett om detta; skifteförvaltningen hör under byretterna, dvs. allmän domstol i första instans. Skifteretten inhämtar sedan nödvändiga upplysningar om arvingarna från det centrala personregistret och det centrala testamentsregistret. I det förstnämnda registret finns uppgifter om moderskap och faderskap till barn. I det sistnämnda registret finns de testamenten antecknade som upprättats av notarius publicus. (I Danmark är domstolarna notarius publicus). Framkommer ett testamente som inte finns

med i det centrala registret, tillfrågas arvingarna om de ändå vill godkänna detta.

På grundval av de inhämtade uppgifterna om arvingar och testamentstagare utfärdar skifteretten på anmodan av boets arvingar eller den efterlevande maken en *skifteretsattest* som fungerar som legitimationshandling för boet.

Skifteretten kallar sedan in de närmast anhöriga till ett möte där ställning tas till frågan hur boet skall förvaltas och avvecklas. Det fanns tidigare många olika typer av skiften att välja på i dansk rätt, men efter reformen har antalet sätt att avveckla ett dödsbo reducerats till följande sex.

Det *första sättet* tar sikte på de bon där tillgångarna i princip endast räcker till begravningskostnaderna. Det *andra sättet* avser fall där en efterlevande make ensam övertar boet. Ett bo kan i vissa fall läggas ut som oskiftat och för detta finns en *tredje modell*. Vidare finns *privat skifte* och *förenklat privat skifte*. Av de cirka 60 000 dödsfall som inträffar i Danmark varje år avvecklas 10 000 enligt den förenklade privata skiftesformen. Slutligen måste i vissa fall skifteretten utse en *boutredningsman* att handha boets förvaltning och avveckling. Så är t.ex. fallet om en arvinge begär det, om boet är insolvent eller om det är osäkert vilka som är arvingar.

Vid privat skifte skall en förteckning över boets tillgångar och skulder per dödsdagen upprättas och undertecknas av samtliga arvingar. Handlingen skall insändas till skifteretten senast sex månader efter det att det bestämts att boet skall skiftas privat. Skifteretten skickar ett exemplar av handlingen till skattemyndigheten. Anledningen till att denna handling skall upprättas är att skattemyndigheten, i fråga om personbeskattning, skall kunna ta ställning till eventuella krav på efterbeskattning av den avlidne, innan arvingarna delar boet.

Arvingarna skall vidare vid ett privat skifte upprätta en särskild handling, *boopgørelse*. Även i denna handling skall boets tillgångar och skulder upptas men denna gång till sitt värde på själva skiftesdagen. Den senaste skiftesdag som kan väljas är ett år efter dödsfallet. Vidare skall arvets fördelning anges. Samtliga arvingar skall skriva under handlingen. Därefter ges ett exemplar av handlingen in till skifteretten och ett annat exemplar till skattemyndigheten inom tre månader efter skiftesdagen.

Vid ett förenklat privat skifte skall en förteckning över boets tillgångar och skulder ges in till skifteretten. Den skall vara undertecknad av samtliga arvingar. Däremot behöver ingen boopgørelse insändas. I lagen anges att dödsdagen anses vara skiftesdagen.

I de fall då en boutredningsman utsetts skall tillgångarna och skulderna per dödsdagen förtecknas i en särskild blankett, *åbningsstatus*.

Denna handling tillställs sedan arvingarna, skifteretten och skattemyndigheten. Boutredningsmannen utarbetar också en boopgørelse med en redogörelse bl.a. för boets tillgångar och skulder per skiftesdagen.

När en boopgørelse kommer in till skifteretten, kontrollerar domstolen att handlingen är behörigen undertecknad. Därefter ankommer det på skattemyndigheten att kontrollera och godkänna de i boopgørelsen upptagna värdena. Skattemyndigheten meddelar skifteretten sina synpunkter, och därefter fastställer skifteretten arvsskatten.

Arvingarna, legatarier och Told- och Skattestyrelsen (motsvarar Riksskatteverket) kan klaga på arvsskatteberäkningen och få den omprövad av skifteretten. Klagofristen är fyra veckor från det att skattebeslutet mottogs.

Enligt den nya arvsskattelagen betalar dödsboet en kvarlåtenskapsskatt. Den gamla arvsskattelagen gav staten en inkomst om 2 miljarder kronor per år. Den nya lagen beräknas inbringa 1,25 miljarder kronor per år.

5.2.2 Finland

I Finland finns en ärvdabalk som i grunden motsvarar vår. Detta innebär bl.a. att det enligt finländsk rätt liksom enligt svensk skall hållas en *boupptecknings förrättning*, när någon har avlidit. Vid förrättningen skall en *boupptecknings handling* upprättas.

Arvsskatten har i Finland aldrig bestämts av tingsrätten utan av skattemyndigheten. Däremot granskade tidigare tingsrätten bouppteckningarna ur civilrättslig synvinkel. Något formellt registreringsbeslut fattades emellertid inte av tingsrätten.

Sedan år 1994 har tingsrätternas behandling av bouppteckningarna upphört. Kravet på att förrättning skall hållas finns kvar, men nu lämnas bouppteckningarna efter förrättningen enbart till skattemyndigheten, som fastställer arvsskatten.

Innan skattemyndigheten fattar beslut i skattefrågan, kontrolleras uppgifterna i bouppteckningen mot olika register, som skattemyndigheten har tillgång till, och den avlidnes tidigare avlämnade självdeklarationer. Skattemyndighetens beslut angående skatten kan både omprövas och överklagas.

Något registreringsbeslut angående de civilrättsliga frågorna fattas dock inte hos skattemyndigheten. Detta innebär att bouppteckningen inte i sig själv kan användas som legitimationshandling. Problemet med legitimationen har i stället lösts på det sättet att den som vill ha ett intyg om att den dödsbodelägarkrets som anges i bouppteckningen är riktig

kan vända sig till registerbyrån. Denna byrå är både folkbokföringsmyndighet och notarius publicus. Här granskas på begäran boupptecknigen med tillhörande handlingar av jurister, s.k. häradsskrivare. Därefter utfärdas ett intyg beträffande dödsbodelägarkretsen. Mellan 20 och 25 procent av alla dödsbon begär ett intyg av registerbyrån.

5.2.3 Norge

I norsk skiftesrätt finns två typer av skiften: privata och offentliga. Av dessa är den privata skiftesformen vanligast. Ett privat skifte förutsätter att minst en myndig arvinge påtar sig ansvaret för den avlidnes förpliktelser. När ett sådant åtagande har gjorts genomförs skiftet av arvingarna utan inblandning av någon offentlig myndighet. Uppstår oenighet i boet, sker däremot skiftet offentligt vid skifteretten (den offentliga skiftes- och arvsbehandlingen hör under herreds- eller byretten, dvs. allmän underrätt). Av de 6 000 dödsfall som inträffar i Oslo varje år skiftas endast 150 dödsbon offentligt. En viktig anledning till att den privata skiftesformen dominerar är att den är billigare än ett offentligt skifte. Arvingarna har normalt sextio dagar på sig att besluta vilken form av skifte de vill välja. I Norge finns ingen direkt motsvarighet till den svenska boupptecknigen. I stället begagnar man sig av två olika handlingar, *skifteattesten* och blanketten för *melding av arv*.

Skifteattesten fungerar som legitimationshandling för boet. Den utfärdas av skifteretten när arvingarna har förklarat att de vill skifta boet privat. Attesten innehåller uppgifter om den avlidnes namn och dödsdag samt arvingarnas namn och släktskap med den avlidne. Har den avlidne efterlämnat ett testamente, skall även de universella testamentstagarna anges. Skifteretten kontrollerar arvingens uppgifter mot folkbokföringsregistret. Eftersom det till skillnad från i Danmark inte finns något centralt register för testamenten, får skifteretten i detta avseende lita på de uppgifter arvingen lämnat i sin ansökan om skifteattest. Den enda kontroll skifteretten kan göra är att undersöka om något testamente har bevakats. Har den avlidne upprättat ett testamente skall det ges in till skifteretten i samband med dödsfallet. Om det finns en dödsbodelägare som är underårig, ankommer det på skifteretten att underrätta överförmyndaren härom. Om en arvinge eller testamentstagare är bortovarande, deponeras dennes arv hos skifteretten i högst tio år. Ansvaret för att annonsering sker i tidningar om en bortovarandes arv ligger inte på skifteretten utan är en privat angelägenhet. Om en arvinge inte får sitt arv beaktat av övriga dödsbodelägare, kan han kräva sin lott av dessa.

Sedan ungefär hundra år tillbaka är det i Norge enligt huvudregeln skattefogden (motsvarar närmast skattemyndigheten) som fastställer arvsskatten. Undantag gäller för de fall där skiftet är offentligt. I dessa fall fastställs skatten av skifteretten.

(Skattefogden handlägger förutom arvsskattefrågor även frågor om mervärdesskatt. Vidare har skattefogden till uppgift att sköta utbetalningar av lön till statligt anställda och räkenskaper åt statliga myndigheter.)

När ett dödsbo skiftas privat skall en särskild deklarationsblankett, melding om arv, vilken utarbetats av Finansdepartementet, fyllas i. Denna deklarationsblankett liknar mycket de vanliga blanketterna för inkomsttaxeringen. Skattefogden skickar automatiskt ut en deklarationsblankett till dödsbon i vilka det ingår fast egendom. Övriga dödsbon får själva skaffa blanketten.

I blanketten skall arvingarna lämna uppgifter om boets tillgångar och skulder, dödsbodelägarkretsen samt gåvor från den avlidne. Det finns inga på förhand av skattefogden ifyllda uppgifter om det enskilda dödsboet. Ofta anlitar dödsboet en advokat för att fylla i deklarationsblanketten, men många arvingar fyller själva i deklarationen efter att ha fått viss rådgivning av skiftesretten eller skattemyndigheten. Det finns också broschyrer som beskriver grundreglerna om arvsdeklaration. En sådan skickas alltid ut av skifteretten i samband med att skifteattesten utfärdas. Deklarationsblanketten skall skrivas under av alla arvingarna. Den skall inom sex månader efter dödsfallet lämnas till skattefogden i det fylke (län) där den avlidne var bosatt. Handlingen ligger sedan till grund för beslutet om arvsskatt.

Skattefogden bevakar att alla dödsbon lämnar in en arvsdeklaration. Handläggningstiden hos skattefogden kan uppgå till två år. Granskningen av varje deklaration sker manuellt. Kontroll görs mot uppgifter i fastighetsregistret, förmögenhetsregistret, gåvoregistret, skifteattesten och tidigare avlämnade självdeklarationer. Skattefogden gör även egna värderingar av tillgångarna. Dessa skall enligt huvudregeln värderas efter sitt försäljningsvärde. Undantag gäller dock t.ex. för icke börsnoterade aktier, samägd egendom och lantbruk. För begravningskostnader får ett avdrag på 25 000 kr göras.

När alla uppgifterna i blanketten har kontrollerats av skattefogden, räknas arvsskatten ut. Skatteberäkningen sker med hjälp av datorstöd. Beslutet om arvsskatt skickas till alla arvingarna eller till den som uppträder som ombud för dem.

Arvsskatten förfaller vid privat skifte till betalning ett år efter dödsfallet eller, om längre tid förflutit när skattebeslutet fattas, en månad efter detta beslut.

Den som vill klaga på ett beslut om arvsskatt skall i de flesta fall göra detta till Finansdepartementet. Gäller överklagandet en värderingsfråga, omprövar däremot avgiftsmyndigheten själv sitt tidigare beslut. Det nya beslutet överklagas i ett sådant fall till domstol. Det är få arvsskattebeslut som överklagas.

I Norge dör varje år 45 000 - 50 000 personer. I cirka 15 000 av dessa dödsbon utgår skatt. Arvsskatten ger staten en intäkt om ungefär 1 miljard kronor per år.

I de allra minsta dödsbona där tillgångarna uppgår till högst 40 000 kr efter det att begravningskostnaderna har betalts görs endast en enkel anmälan till skifteretten på en blankett om dödsbon med litet värde.

5.3 EU

5.3.1 England[1]

Det utmärkande för engelsk rätt är att kvarlåtenskapen inte tillfaller arvingarna direkt utan först passerar en särskild dödsboförvaltare. Denne utses av skiftesdomstolen (High Court) eller särskilda skiftesmyndigheter (registries) efter ansökan. Har den avlidne i ett testamente angivit någon som förvaltare, utses normalt denne av skiftesdomstolen. I annat fall utses vanligen den efterlevande maken eller en arvinge.

När den tilltänkte förvaltaren har avgett en edsvuren förklaring, övertar han hela rådigheten över dödsboet. Förvaltaren betraktas som den avlidnes representant och inträder i dennes ställe med de befogenheter som den avlidne hade. Detta innebär t.ex. att en tredje man kan ingå ett giltigt avtal med förvaltaren ensam utan att behöva undersöka om det finns samtycke från arvingarna.

Förvaltaren är skyldig att kartlägga den avlidnes fasta och lösa egendom. Han är vidare skyldig att upprätta en *Inventory of the estate* och med ed bekräfta den, om rätten utfärdar föreläggande härom.

Den avlidnes egendom skall i första hand tjäna till att täcka den dödes skulder. Förvaltaren har ett personligt ansvar för att skulderna blir betalda.

---

[1] Källor: Nielsen-Lindencrona, Internationalt generationsskifte, Viborg 1983, s. 61 ff och 200 ff.

Barlow-King-King, Wills, Administration and Taxation: A Practical Guide, 2 uppl., London 1986, passim.

När den avlidnes förpliktelser har fullgjorts återstår att fördela nettobehållningen mellan arvingarna och eventuella testamentstagare. Dessa inträder inte förrän då i sin rätt.

Utgångspunkten för arvsskattens fastställande är egendomens marknadsvärde på dödsdagen. En preliminär beräkning av arvsskatten (*Inland Revenue Account*) ges in till och kontrolleras av skattemyndigheten (Central Accounting Office) tillsammans med skattebeloppet. Först sedan så skett kan normalt ett förordnande för förvaltaren utfärdas.

Arvsskatten skall betalas inom sex månader från dödsfallet. Skyldigheten att betala skatten åvilar primärt förvaltaren. Arvingarna svarar emellertid också för att skatten betalas. Ansvaret är för deras del dock begränsat till deras egen arvslott. Det finns en möjlighet att få ett *certificate of discharge* utfärdat, vilket fungerar som kvitto på att arvsskatten har betalts eller kommer att betalas. Denna handling är ofta en förutsättning för att fritt få disponera boets tillgångar.

5.3.2 Frankrike[2]

Den franska lagens skiftesbestämmelser kan ge intrycket att ett franskt skifte sker helt utan inblandning från något offentligt organ med mindre det uppstår en tvist mellan arvingarna. Detta är delvis riktigt, men man måste också beakta att det i Frankrike finns ett offentligt notariatsväsen och att notarien spelar en nyckelroll vid ett franskt skifte. Notarierna står under offentlig kontroll och är auktoriserade. De fungerar bl.a. som rådgivare åt arvingar vid dödsfall och har viktiga funktioner i systemet från skiftets början till dess slut. I det följande nämns några exempel på detta.

Först och främst är det notarien som ombesörjer att dödsbodelägarkretsen blir rätt fastslagen. Detta sker genom *Acte de Notoriété*, som är en av minst två trovärdiga vittnen inför notarien avgiven förklaring att de kände den avlidne och att vissa angivna personer är hans lagliga arvingar eller testamentstagare.

---

[2] Källor: Nielsen-Lindencrona, a.a., s. 73 ff och 208 ff.

Terré-Lequette, Droit civil - Les successions, les libéralités, 2 uppl., Paris 1988, passim.

I vissa situationer skall en försegling av boet ske. Så kan vara fallet, när det finns underåriga arvingar eller när någon arvinge är frånvarande. Förseglingen är en juridisk procedur, där domstolen beslutar att den avlidnes hela hem eller vissa föremål skall förseglas. Beslutet om försegling kan sedan hävas, exempelvis om alla arvingarna spåras. Vid denna procedur är en notaries bistånd nödvändigt.

En inventarieförteckning *(inventaire)* erfordras för att befria arvinge från personligt ansvar för boets skulder. Sådan förteckning upprättas då det råder osäkerhet om storleken av den avlidnes förpliktelser eller om boets solvens, liksom i flera andra fall där den korrekta registreringen av kvarlåtenskapen kan få betydelse för viktiga rättsverkningar. Det är notarien som är behörig att övervaka förteckningen och bekräfta uppgifterna i denna, men förteckningen får rättsverkan först sedan den registrerats av domstol.

Ett franskt skifte avslutas normalt med att notarien inom sex månader efter dödsfallet upprättar en *déclaration de succession*, i vilken bohaget vanligen tas upptill 5 procent av egendomsvärdet och övrig egendom till 60 procent av försäkringsvärdet. Först sedan arvsskatten är betald utfärdar och bekräftar notarien en *certificat de propriété*, varefter arvingarna kan disponera över sitt arv.

Det odelade boet är enligt fransk rätt inte att anse som en självständig juridisk person. Rådigheten över boet tillkommer arvingarna gemensamt. Av praktiska skäl etableras ofta i bon med flera arvingar en fullmaktsordning där en arvinge ges rätt att företräda hela boet.

5.3.3 Spanien[3]

I spansk rätt betraktas förmögenhetsmassan som vilande fram till dess att arvsförhållandena klarlagts och arvingarna accepterat arvet.

För att få klarhet i frågan om vilka som ingår som delägare i dödsboet vänder sig arvingarna normalt först till det centrala testamentsregistret i Madrid. Här får de reda på om det finns ett testamente och vad det i så fall har för innehåll. Finns det inte något testamente eller är det oklart till sitt innehåll vad gäller arvsförhållandena, blir det nödvändigt för arvingarna att, ofta genom en notarie, vända sig till en behörig domstol. Denna utställer på grundval av de lämnade upplysningarna en *Declaración de herederos abintestado*. Detta dokument tjänar som en bekräftelse på och ett klarläggande av arvsförhållandena.

---

[3] Källa: Nielsen-Lindencrona, a.a., s. 91 ff och 228 ff.

I vissa situationer skall den avlidnes tillgångar och skulder registreras. Bestämmelserna härom hänger samman med reglerna om accept av arv och gäldsansvar.

Skiftet är normalt en privat angelägenhet, men vid oenighet mellan arvingarna kan domstolen utse en person som får genomföra skiftet, vilket senare skall godkännas.

Huvuddokumentet i det spanska skiftet kallas *Cuaderno particional* och måste bekräftas av en notarie. Denna handling innehåller en redogörelse av boet och avslutas med en fördelning av lotterna. Dokumentet har rättsverkningar dels mellan arvingarna, dels gentemot tredje man.

En särskild arvsskattedeklaration skall inges till skattemyndigheten inom sex månader från dödsfallet. Deklarationen bygger på uppgifterna i den av notarien upprättade redogörelsen av boet och eventuellt på uppgifter från särskilda värderingsmyndigheter.

Arvingarna får inte tillgång till bankkonton och kan inte registrera sig som ägare till fast egendom eller bilar, förrän arvsskatten har betalts.

5.3.4 Tyskland[4]

I tysk rätt förekommer i samband med boutredningar två typer av handlingar som har stor betydelse: Ett arvsintyg (*Erbschein)* för legitimationen att företräda dödsboet och en förteckning över tillgångar och skulder (*Inventar)* för arvingarnas gäldsansvar.

Erbschein är ett rättsligt intyg som utfärdas för arvinge med syfte att legitimera arvingen gentemot tredje man, i synnerhet myndigheter. Arvsintyget innebär en presumtion för att den som däri betecknas som arvinge har den i arvsintyget angivna arvsrätten och att denna ej är begränsad genom andra än däri angivna förordnanden; presumtionen kan motbevisas. Ett arvsintyg skyddar en godtroende tredje man vid avtal som den i arvsintyget angivne arvingen träffar om förfogande över tillgång som ingår i kvarlåtenskapen eller över rätt till sådan tillgång eller om fullgörande av prestation hänförlig till i boet ingående rättighet. Däremot skyddar den inte vid avtal som innebär förpliktelser för boet eller som avser försäljning av arvet i dess helhet eller viss arvslott. Presumtionen avser endast att den som anges i arvsintyget är arvinge till

---

[4] Källor: Kipp-Coing, Erbrecht, 14 uppl., Tübingen 1990, passim.

Kapp, Kommentar zum Erbschaftsteuer- und Schenkungsteuergesetz, 11 uppl., Köln 1994, passim.

arvlåtaren, ej att viss tillgång ingår i kvarlåtenskapen; på samma sätt är skyddet för godtroende tredje man begränsat.

Ett arvsintyg utfärdas av rätten på hemställan av arvinge eller testamentsexekutor, boutredningsman, konkursförvaltare m.fl. Till hemställan skall fogas bevis genom offentliga handlingar utvisande bl.a. tidpunkten för dödsfallet, det förhållande till arvlåtaren som grundar arvsrätt, testamente m.m. Beträffande övriga erforderliga uppgifter, särskilt med hänsyn till arvlåtarens äktenskapliga egendomsförhållanden, åligger det vederbörande att inför domstolen eller notarie under edlig förpliktelse bekräfta riktigheten i uppgifterna. Vanligen uppdras åt den notarie som upptar bekräftelsen att göra framställning om arvsintyg hos domstolen.

Rätten har att ex officio verkställa nödvändiga undersökningar och uppta bevisning. Om arvsrätten är tvistig skall motparten höras. I sådant fall kan rätten avslå begäran eller uppskjuta prövningen, tills tvisten avgjorts. I vissa fall av förfogande för dödsfalls skull, skall före utfärdandet av ett arvsintyg den höras som i händelse av ogiltighet hos förfogandet är arvinge. Ofta behöver rätten tolka ett dödsfallsförordnande.

En dom har ej rättskraft i ett Erbscheinförfarande. Trots det föreligger bundenhet ibland i praktiken, exempelvis om i en rättegång mellan två personer endast dessa två kommer i fråga som arvingar.

En begäran om arvsintyg måste normalt avse ett arvsintyg med visst innehåll, och rätten kan ej utfärda ett arvsintyg med annat innehåll. Rätten kan ej ändra ett utfärdat arvsintyg men kan begära tillbaka det eller sätta det ur kraft, om rätten blir övertygad om dess oriktighet.

Ett arvsintyg skall ange arvsrätten för den person som gjort framställningen, arvslottens storlek, eventuellt efterarv eller testamentsverkställighet, t.ex. fri förfoganderätt för arvingen samt förekomst av testamentsexekutor. För de flesta arvingar kan utfärdas ett gemensamt arvsintyg.

Föreligger flera inbördes motstridiga arvsintyg, upphäver de varandra.

En Inventar skall uppta alla tillgångar och skulder. Den grundar en presumtion gentemot borgenärerna beträffande tillgångarna men ej beträffande skulderna. En arvinge kan inte tvingas att upprätta en sådan förteckning, men underlåtenhet att göra detta eller fel eller brist i en förteckning eller en vägran från arvingens sida att lämna upplysning till en förteckning medför att arvingen får ett obegränsat ansvar för boets skulder.

En arvinge har alltid rätt att ge in en förteckning över tillgångarna och skulderna till domstolen. På begäran av en borgenär kan rätten också förelägga en arvinge att inge en sådan förteckning inom en frist

av en till tre månader, dock inte om boet ställs under förvaltning eller försätts i konkurs.

En förteckning anses upprättad då den ingivits till rätten. Arvingen kan antingen anlita behörig myndighet/ämbetsman/notarie för att förteckna boet eller inom fristen göra framställning därom hos rätten, som då själv eller genom behörig funktionär föranstaltar därom. Om en förteckning över boet redan finns hos domstolen, kan arvingen inom fristen avge förklaring att denna förteckning skall gälla som ingiven av honom.

På begäran av en borgenär kan en arvinge inför rätten förmås att avlägga ed beträffande tillgångarna men ej skulderna. Edgång kan ej framtvingas, men vägran medför gäldsansvar gentemot den borgenär som begärt edgång.

Det ankommer på varje arvinge, vars lott är skattepliktig, att inom viss tid anmäla sitt förvärv till arvsskattemyndigheten. Denna myndighet har också rätt att avkräva den skattskyldige en arvsdeklaration (*Steuererklärung*) på en särskild blankett. Den enskilde måste själv räkna ut arvsskatten och erlägga det framräknade beloppet inom en månad. Finns det flera arvingar, kan de avge en gemensam deklaration, som alla måste skriva under.

Det finns i tysk rätt en allmän skyldighet för domstolar, andra myndigheter, ämbetsmän och notarier att underrätta arvsskattemyndigheten om sådana dokument och intyg som kan ha betydelse för arvsskattens fastställande. Exempelvis skall folkbokföringsmyndigheten göra anmälan om inträffade dödsfall och domstolar och notarier om Erbscheine och testamenten.

5.4 Övriga Europa

5.4.1 Schweiz[5]

I Schweiz är det förbehållet varje kanton att själv utfärda de bestämmelser som rör myndigheters medverkan vid ett skifte. Detta hänger samman med att beskattningen vid dödsfall är kantonal. De myndigheter som avses är i vissa kantoner den kantonala underrätten men på andra ställen kommunalstyrelsen eller fredsdomaren. Myndigheterna utövar ingen rättskipning utan har som uppgift att bistå arvingarna vid skiftet på olika sätt.

---

[5] Källa: Nielsen-Lindencrona, a.a., s. 83 ff och 216 ff.

Även om reglerna om skifte kan skilja sig mycket åt i olika kantoner, kan vissa viktiga generellt gällande grundprinciper fastslås.

Det åvilar överallt den kantonala myndigheten att genomföra vissa säkrings- och kontrollåtgärder. Om det t.ex. finns underåriga eller bortovarande arvingar, skall det alltid genomföras en registrering och det kan också bli aktuellt att försegla boet.

I vissa situationer skall en särskild förteckning (*öffentliches Inventar)* upprättas, varvid den avlidnes borgenärer förtecknas. Reglerna härom hänger samman med bestämmelserna om gäldsansvar.

En av huvuduppgifterna för den kantonala skiftesförvaltningen är att fastställa dödsbodelägarkretsen. Denna beskrivs i ett offentligt arvsintyg benämnt *Erbbescheinigung* eller *attestation de la qualité d´héritier.*

Skiftet sker normalt som en privat angelägenhet mellan arvingarna och avslutas med en skriftlig arvsöverenskommelse, som tillsammans med arvsintyget ger bevis om vem som har rådighet över arvet. Kan arvingarna inte enas, får skiftet behandlas av domstol.

5.5 Sammanfattning

Som framgått ovan har man i de olika länderna löst frågorna om boutredning och arvsskatt på skilda sätt. Vissa gemensamma drag kan dock noteras beträffande flera av länderna. Exempelvis är det vanligt förekommande (se Danmark, Norge, Tyskland, Frankrike, Schweiz och Spanien) att det upprättas en handling som rör legitimationsfrågan och en handling som utgör skatteunderlag.

Vidare uppvisar de länder som har ett offentligt notariatsväsen likheter bl.a. vad gäller frågorna om klarläggande av dödsbodelägarkretsen och förtecknande av boets tillgångar och skulder (se Tyskland, Frankrike och Spanien). England synes ensamt i sin lösning med obligatorisk dödsboförvaltning. Förtecknandet av boets tillgångar och skulder sammanhänger också i flera länder med frågan om arvingarnas gäldsansvar.

Det är vanligt att skattemyndigheten i flera länder antingen fastställer arvsskatten eller i vart fall yttrar sig över skatteunderlaget, innan skatten fastställs av en domstol. Finland, som tidigare haft en ordning liknande den svenska med domstol som ansvarig för den civilrättsliga kontrollen, har nyligen låtit domstolarnas befattning med bouppteckningarna helt upphöra, och den obligatoriska hanteringen vilar nu helt på skattemyndigheterna.

6 Närmare om den nuvarande bouppteckningshanteringen

6.1 Inledning

I detta avsnitt lämnas en redovisning av den nuvarande hanteringen av bouppteckningsärendena.

I avsnitt 6.2 ges vissa statistiska uppgifter beträffande bouppteckningar, dödsboanmälningar och arvsskatt. Vissa av uppgifterna är hämtade från den officiella rättsstatistik som sammanställs av Statistiska centralbyrån och som publiceras i Rättsstatistisk årsbok och Statistisk årsbok. Andra uppgifter har inhämtats från Finansdepartementet och Domstolsverket.

I avsnitt 6.3 lämnas en mera utförlig redovisning av handläggningen hos tingsrätten med exempel på olika frågor som registrerings- och skattebeslutet reser.

6.2 Vissa statistiska uppgifter

6.2.1 Antalet registrerade bouppteckningar och dödsboanmälningar

I stapeldiagram 1 visas antalet registrerade bouppteckningar och dödsboanmälningar i hela landet under tiden 1983-1993. Av diagrammet framgår att ungefär 90 000 bouppteckningar registreras varje år, medan antalet dödsboanmälningar ligger kring 7 000 - 8 000. Antalet är som synes tämligen konstant under perioden.

Diagram 1 *Antalet registrerade bouppteckningar och dödsboanmälningar*

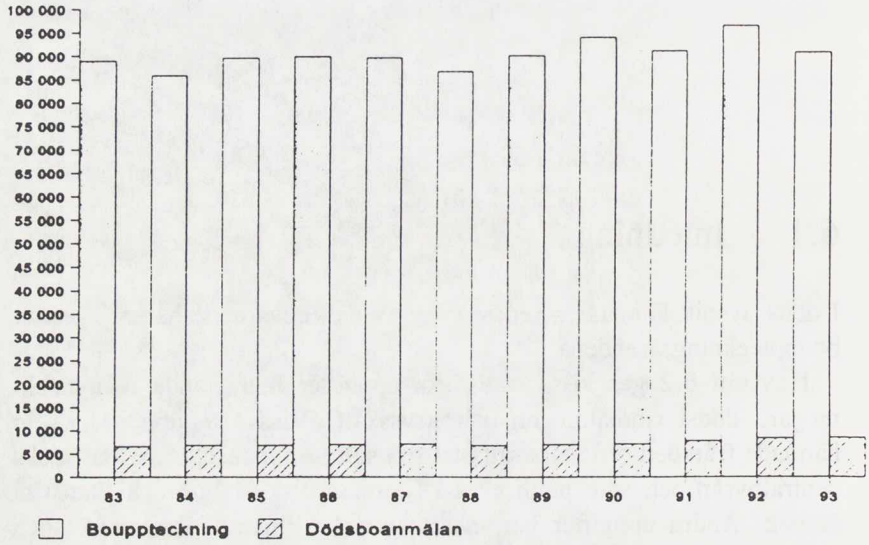

Källa: Statistiska centralbyrån

6.2.2 Arvs- och gåvoskatten som intäkt i statsbudgeten

Diagram 2 visar hur många miljoner kronor som arvs- och gåvoskatten tillsammans har bidragit med till statsbudgeten under budgetåren 84/85 - 94/95. Inkomsten för statens del från arvs- och gåvoskatten uppgår ungefär till 1 miljard kr om året. Denna siffra skall jämföras med statens totala skatteinkomst som under motsvarande tidsperiod har legat kring 200 - 300 miljarder kr per år. Arvs- och gåvoskattens andel av statens hela skatteinkomst motsvarar alltså ungefär 0,5 procent.

Diagram 2 *Arvs- och gåvoskatten i miljoner kr per budgetår*

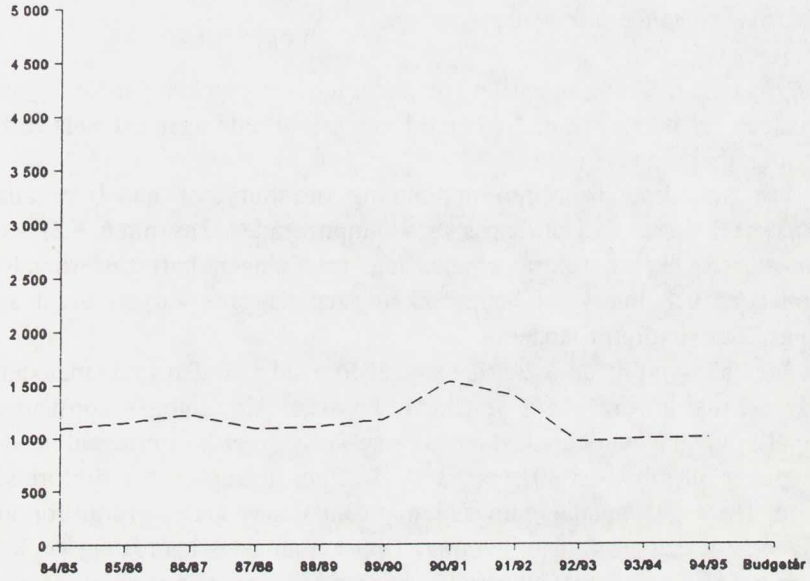

Källa: Statistiska centralbyrån

6.2.3 Andelen dödsbon som betalar arvs- respektive förmögenhetsskatt, liksom andelen komplicerade boupptecknigar

Andelen dödsbon som betalar arvs- respektive förmögenhetsskatt

Av en undersökning som Domstolsverket gjorde år 1984 framgår att det bara är i hälften av bouppteckningsärendena som det fastställs arvsskatt (Dv rapport 1984:10 bilaga 1). Med utgångspunkt från ett årligt antal på cirka 90 000 innebär det att cirka 45 000 fall medför beslut om arvsskatt.

Andelen dödsbon som betalar förmögenhetsskatt, dvs. har en nettoförmögenhet som överstiger 800 000 kr, uppgår till ungefär 0,5 procent. Den låga siffran skall förmodligen ses i ljuset av att många dödsbon hinner avvecklas innan förmögenhetstaxering sker. (Fr.o.m. 1997 års

taxering utgår förmögenhetsskatt när nettoförmögenheten överstiger 900 000 kr.)

Andelen komplicerade boupptecknigar

Någon undersökning av antalet komplicerade boupptecknigar föreligger inte och har heller inte under den tid som stått utredningen till buds varit möjlig att genomföra.

För att likväl få någon uppfattning om hur stor andel av alla boupptecknigar som kan sägas vara komplicerade (se avsnitt 6.3.2) och som därför kräver extra arbete, har utredningen haft underhandskontakter och intervjuat boupptecknigshandläggare vid ett urval av tingsrätter runt om i landet[1].

Med hänsyn till den osäkerhet som är förenad med den valda metoden går det inte att dra några bestämda slutsatser. Utredningen uppskattar emellertid andelen boupptecknigar som kräver mer än rutinartad handläggning till minst 15-20 procent. Vilken tidsåtgång - sett i jämförelse med den totala handläggningstiden - som denna andel svarar för är givetvis också svårt att bestämma. Uppskattningsvis hänför sig dock i vart fall en fjärdedel av all handläggningstid till annat än rutinartade och enkla fall.

6.3 Handläggningen hos tingsrätten

6.3.1 Den handläggande personalen

Boupptecknigshanteringen vid tingsrätterna sköts nästan uteslutande av tingsnotarier och biträdespersonal. Enligt uppgift från Domstolsverket var år 1995 i hela landet, räknat i hela årsarbetskrafter, knappt 50 icke ordinarie domare (varav så gott som samtliga notarier) och drygt 120 domstolsbiträden sysselsatta med boupptecknigsärenden. Antalet ordinarie domare, räknat i hela årsarbetskrafter, som arbetade med boupptecknigsärenden uppgick samma år till endast 3-4.

---

[1] Tingsrätterna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Trelleborg, Huddinge, Uppsala, Falun, Linköping, Växjö, Örebro, Stenungsund, Vänersborg, Eksjö, Mariestad, Landskrona, Sveg, Västerås och Luleå samt Södra Roslags tingsrätt.

Tingsnotarier kan enligt 18 § förordningen (1996:381) med tingsrättsinstruktion efter sex månaders tjänstgöring på tingsrätten få förordnande att handlägga ärenden som hör till boupptecknings protokollet.

Enligt 17 § 1 st. 7-10 p. tingsrättsinstruktionen får också domstolssekreterare som har tillräcklig kunskap och erfarenhet förordnas att

- handlägga ärenden om registrering enligt 20 kap. 8 a § ärvdabalken av en dödsboanmälan,
- utfärda föreläggande enligt 20 kap. 9 § första eller andra stycket ärvdabalken att inom viss tid ge in bouppteckning eller att avhjälpa en brist i en sådan,
- handlägga ärenden om registrering enligt 20 kap. 8 § ärvdabalken av en bouppteckning eller tilläggsbouppteckning, och
- handlägga ärenden om uttagande av arvsskatt enligt lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt i samband med registrering av en bouppteckning eller tilläggsbouppteckning.

Den närmare uppläggningen av arbetet på en boupptecknings avdelning kan skilja mycket från tingsrätt till tingsrätt bl.a. beroende på hur stor domstolen är. Vid vissa tingsrätter arbetar tingsnotarierna endast någon eller några månaders tid på boupptecknings enheten och sysslar då enbart med sådana ärenden, medan de på andra tingsrätter, ofta de mindre, under stor del av sin notarietid handlägger boupptecknings ärenden parallellt med andra göromål (jfr avsnitt 6.3.2).

6.3.2 Registrerings- och skattebeslut

Granskningen av en bouppteckning

Normalt granskas alla boupptecknings av två handläggare: en "uppsättare" och en beslutsfattare. Den person som "sätter upp" boupptecknings går igenom och kontrollerar uppgifterna i boupptecknings, gör ett förslag till lottläggning och beräknar arvsskatten.

Den som skall fatta det formella beslutet går sedan själv igenom boupptecknings och beslutar därefter om såväl registrering som arvsskatt.

Till sin hjälp med granskningsarbetet och skatteberäkningen har tingsrätternas handläggare en detaljerad handbok utarbetad av Domstolsverket, Handbok för boupptecknings ärenden m.m.

I handboken finns bl.a. kontrollistor för handläggarna. I *bilaga 2* finns delar av kontrollistorna intagna som illustration till omfattningen av granskningen.

De formella besluten

Registreringen av en bouppteckning sker i bouppteckningsprotokollet. Bouppteckningen får ett särskilt nummer i det kolumnindelade formulär som utgör bilaga till protokollet, den s.k. stegen, vilken utgörs av särskilda blanketter som tillhandahålls av Domstolsverket. Det formella beslutet om registrering fattas när bouppteckningsprotokollet skrivs under.

I samband med att beslutet om registrering fattas meddelas även beslut i skatteärendet. Beslutet om skatt tas in i bouppteckningsprotokollets stege. Registrering och beslut om arvsskatt är alltså formellt två skilda beslut. I praktiken är denna skillnad inte särskilt påtaglig. (Se närmare nedan.)

Även registrering av en dödsboanmälan tas in i bouppteckningsprotokollet.

Manuellt arbete och datorstöd

Arbetet med att granska bouppteckningarna och räkna ut arvsskatten utförs, såvitt utredningen kunnat finna, med något undantag manuellt utan hjälp av datorer på bouppteckningsavdelningarna i landet.

På bouppteckningsavdelningen vid Göteborgs tingsrätt används dock ett datorprogram vid uträkning av arvsskatt. Datorprogrammet[2] har varit i bruk vid tingsrätten sedan hösten 1995. Programmet innehåller olika funktioner och kontrollpunkter för den schematiska lottläggningen och beaktar bl.a. bodelning, efterarv, laglott, förmånstagarförvärv av försäkringar, sammanläggning av arv/gåva samt arvsskatteränta.

Även vid Stockholms tingsrätt förekommer ett visst datorstöd på bouppteckningsenheten. Dödsfallsuppgifter dataregistreras och vissa beslutsmallar finns lagrade för automatisk databehandling.

Olika tolkningsfrågor

Uppsättningen av en bouppteckning kan, något förenklat, sägas bestå av två från varandra skilda delar. Den ena består av att kontrollera att de

---

[2] Programmet (Debut) har utvecklats av juris kandidaten Jonas Grönberg, tidigare notarie vid Göteborgs tingsrätt och numera biträdande jurist vid advokatfirman Vinge i Göteborg.

formella förutsättningarna enligt ärvdabalken och annan familjerättslig lagstiftning föreligger för att boupptecknigen skall kunna registreras. Den andra är att på grundval av uppgifterna i boupptecknigen och med tillämpning av reglera i AGL beräkna arvsskatten. Härvid skall först göras en schematisk bodelning och därefter en schematisk lottläggning.

Arbetet med boupptecknigarna kan variera mycket i svårighetsgrad. Granskningen av vissa boupptecknigar går lätt utan juridiska problem. Vid granskningen av andra boupptecknigar däremot måste en rad många gånger komplicerade civilrättsliga bedömningar göras. Dessa bedömningar kan bli aktuella vid registreringen men uppträder framför allt vid det schematiska beskattningsförfarandet.

Tillämpningen kompliceras av det förhållandet att utredningen inte enbart tar sikte på den avlidnes kvarlåtenskap utan i många fall också måste avse egendom som tillhör en efterlevande make, sambo eller registrerad partner. På grund av testamentariska förordnanden kan även uppgifter avseende andra personer ha betydelse för att man skall kunna rätt fördela arvet vid beskattningen, t.ex. vid successiva förvärv. Familjerättsreformen år 1987 har medfört att efterarvssituationer blivit vanliga och att andelsberäkningar (kvoteringar) ofta måste göras för att man skall kunna fördela egendomen mellan olika arvtagare.

Till de frågor som kan kräva särskild uppmärksamhet vid beredningen hör frågor om medborgarskap, civilstånd, testamentstolkning och bodelning. Förutom ärvdabalkens och äktenskapsbalkens bestämmelser måste internationellt privaträttsliga föreskrifter beaktas: lagen (1937:81) om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo, lagen (1935:44) om dödsbo efter dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare, som hade hemvist här i riket, m.m. och lagen (1990:272) om vissa internationella frågor rörande makars förmögenhetsförhållanden. Dessa bestämmelser skall ses i ljuset av att framför allt antalet utomnordiska medborgare ökat i landet.

Till andra bestämmelser som kan kräva uppmärksamhet hör lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem och lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap.

Vid såväl den civilrättsliga som skatterättsliga bedömningen måste hänsyn tas till en rikhaltig praxis[3]. Den tidigare nämnda handboken innehåller också hänvisningar till litteratur och rättsfall på området och är således ett visst stöd även i olika tolkningsfrågor.

---

[3] Se t.ex. Beckman-Höglund, Svensk familjerättspraxis, laghandbok (1984) med supplement och Bratt-Fogelklou-Norrdell-Silfverberg-Waller, Skatt på arv och skatt på gåva, laghandbok (1984) med supplement.

Det hör till bilden att det i praktiken knappast är möjligt att åtskilja registrerings- och arvsskattebesluten från varandra. Flera av de formella förutsättningarna för att en bouppteckning skall kunna registreras utgör också omständigheter som är av betydelse vid det schematiska beskattningsförfarandet. Som ett exempel kan nämnas att det i den formella granskningen av en bouppteckning ingår att kontrollera att uppgifterna om antalet barn och särkullbarn är riktiga och stämmer överens med registrerade uppgifter. Samtidigt är antalet barn och särkullbarn av avgörande betydelse för utfallet av det schematiska beskattningsförfarandet. För övrigt kan konstateras att bouppteckningshandbokens kontrollistor (*bilaga 2*) åskådliggör denna blandning av kontroller med siktet inställt på registreringen respektive beskattningen.

7 Överväganden

7.1 Allmänna utgångspunkter

Den nuvarande ordningen för boupptecknin har lång tradition i svensk rätt. Redan före 1734 års lag formulerades huvuddragen sådana vi känner dem i dag. Förrättningen är en privat angelägenhet för dödsbodelägarna som huvudsakligen syftar till att klargöra förutsättningarna för det likaledes privata arvskiftet. Boupptecknin som begrepp avser såväl denna förrättning som den handling som upprättas som bevis över vad som förevarit vid förrättningen. Det är angeläget att vid en prövning av boupptecknin gsinstitutets framtida utformning uppmärksamma dessa skilda betydelser.

Domstolarnas roll har av ålder varit att granska de ingivna boupptecknin garna med tillhörande handlingar för att fatta två formella beslut: dels en registrering av boupptecknin gen, dvs. i praktiken en bekräftelse att allt gått till så som lagen föreskriver, dels ett beslut om fastställande av arvsskatt. Genom domstolarnas befattning med boupptecknin garna har garantier skapats för att det civilrättsliga regelverket till skydd för arvtagare, legatarier och andra intressenter i dödsboet efter en avliden blir korrekt tillämpat samt att den arvsskatt som bestämmelserna från tid till annan föreskrivit blir riktigt beräknad. Domstolarnas, numera tingsrätternas, traditionella uppgifter på området har överlag utförts med ett stort mått av omsorg och kompetens. Handläggningen av boupptecknin gsärendena har även utgjort ett mycket värdefullt inslag i den nuvarande notarieutbildningen. De tolknings- och tillämpningsfrågor som registrerings- och skattebesluten innefattar är inte sällan svåra; 1987 års reform, varigenom efterarvssituationerna snarare gjordes till regel än undantag genom införandet av makes arvsrätt, har också skärpt kraven på handläggning såväl för kanslibiträdena som juristerna vid tingsrätterna. Medan inskrivningsverksamheten vad gäller fast egendom har utvecklats med stöd av ny teknik vid tingsrätterna, sker arbetet med boupptecknin garna så gott som utan undantag helt utan datorstöd och enbart efter de rutiner som sedan länge inarbetats. För advokater och andra praktiserande jurister, banker, överförmyndare, begravningsentre-

prenörer m.fl. är reglerna om bouppteckningar väl kända och erbjuder inte några större svårigheter.

Kammarkollegiet bidrar med sin tillsynsverksamhet - ett exemplar av bouppteckningsprotokollet skall regelmässigt sändas dit - till att upprätthålla en god kvalitet på ärendehanteringen. Också där finns en betydande kompetens samlad på det familjerättsliga och arvsskatterättsliga området. Kammarkollegiet har inte bara att i arvssammanhang bevaka Allmänna arvsfondens rätt utan också att företräda staten som part i arvsskattemål.

Utredningen skall enligt direktiven utgå från att skattläggningen av arv skall flyttas från tingsrätterna till skattemyndigheterna. Det förhållandet att arvsskattehanteringen läggs över på skattemyndigheterna medför inte nödvändigtvis att även övriga frågor i den nuvarande bouppteckningshandläggningen i fortsättningen skall hanteras av skattemyndigheterna. Utredningen skall sålunda överväga om det finns skäl att tingsrätten - eller möjligen något annat offentligt organ - framdeles utför vissa uppgifter i samband med bouppteckningshanteringen.

Från denna utgångspunkt skall utredningen ta ställning till om bouppteckningsinstitutet skall bevaras som hittills eller inte samt överväga vilket underlag som bör finnas för skattläggningen och hur underlaget skall tas fram. Vidare skall undersökas vilka effektiviseringar och förenklingar som kan göras, utan att beaktansvärda skyddsintressen för enskilda och det allmänna blir eftersatta. Det önskvärda är alltså att skapa en ordning för framtiden som underlättar för de enskilda medborgarna och andra privata subjekt men som samtidigt kan fogas in i de offentliga strukturer som domstolsväsendet och skatteförvaltningen framgent kommer att utgöra. Av avgörande betydelse för en slutlig bedömning bör enligt utredningen vara att, om en väl fungerande verksamhet som den nuvarande ordningen skall förändras, skälen för en förändring givetvis bör väga tyngre än det ingrepp som en reform i sig innebär.

I avsnitt 7.2 redovisar utredningen sina överväganden rörande bouppteckningsinstitutet som sådant, såväl dess funktion som civilrättslig förrättning som dess betydelse som handling och bevis om förrättning. I avsnitt 7.3 behandlas dels frågan om skattemyndigheten i framtiden inte bara skall fatta beslut om arvsskatt utan också om registrering, dels frågan om hur underlaget för skatt skall se ut och hur det skall tas fram. Frågan om genomförande av och kostnaderna för en reform liksom en slutlig bedömning redovisas i 7.4-7.5. I ett avslutande avsnitt (7.6) behandlas vissa författningsfrågor.

7.2 Bouppteckningsinstitutet

7.2.1 Inledning

En av de grundläggande frågorna utredningen har att ta ställning till är vad som skall hända med bouppteckningsinstitutet. Svaret på frågan beror ytterst på vilket behov som finns av institutet i olika hänseenden. Enligt direktiven skall utredningen uppmärksamma de funktioner av betydelse som bouppteckningarna har och undersöka i vilken utsträckning dessa funktioner kan tillgodoses på något annat sätt. I detta sammanhang är det viktigt att understryka att bouppteckningsinstitutet innefattar såväl själva förrättningen som det dokument som speglar förrättningen. Vanligen är det dock dokumentet som åsyftas med beteckningen bouppteckning.

Till frågan om bouppteckningsinstitutets framtid hör också frågan om dödsboanmälan bör behållas eller förändras i något avseende.

7.2.2 Olika civilrättsliga funktioner hos bouppteckningen

I följande avsnitt redovisas bouppteckningen ur civilrättslig synvinkel och som instrument för skydd av vissa intressen. Även bouppteckningens betydelse som kulturhistoriskt dokument behandlas.

Civilrättsligt betydelsefullt dokument

Begreppet dödsbo är benämningen på den rättsliga gemenskap som föreligger under boutredningen. Ett dödsbo räknas som ett självständigt rättssubjekt. Har inte särskild dödsboförvaltning anordnats, är det dödsbodelägarna, dvs. efterlevande make eller sambo, arvingar och universella testamentstagare, som gemensamt förvaltar den dödes egendom under boets utredning (se 18 kap. 1 § 1 st. ÄB).

Bouppteckningen spelar här en viktig civilrättslig roll genom att det i denna anges vilka som är dödsbodelägare. Därmed fungerar bouppteckningen som legitimationshandling när det gäller rätten att företräda dödsboet och möjligheten att vidta rättshandlingar för dödsboets räkning, t.ex. i samband med bankärenden, fastighetsaffärer och rättegångar. (Jfr den tyska rättens regler om *Erbschein,* avsnitt 5.3.4, och de *attester* respektive *intyg* som förekommer i dansk och norsk rätt respektive finländsk rätt, avsnitt 5.2.1-5.2.3.)

Av 18 kap. 4 § första stycket ÄB följer att vad tredje man i god tro avtalat med dem som enligt boupptecknigen är dödsbodelägare skall gälla även om flera dödsbodelägare finns. Tredje man har alltså rätt att utgå ifrån att boupptecknigen är riktig. Han är inte skyldig att undersöka riktigheten av i boupptecknigen lämnade uppgifter, annat än om anledning finns att anta någon felaktighet. Som nämnts behöver inte boupptecknigen vara inregistrerad vid tingsrätten för att det aktuella stadgandet skall vara tillämpligt, utan det räcker att förrättningen hållits och boupptecknigen upprättats, även om krav på en registrerad handling i praktiken kan ställas för att exempelvis ett avtal skall komma till stånd.

Även på andra sätt är boupptecknigen ett viktigt civilrättsligt dokument. Den ligger till grund för såväl bodelning som arvskifte. Vidare utgör den i förekommande fall grund för bestämmande av efterarvs storlek (se avsnitt 6.3.2). När dödsbo eller arvinge som är ensam dödsbodelägare söker lagfart på förvärv av egendom efter den döde, är det den inregistrerade boupptecknigen efter denne som anses såsom fångeshandling (20 kap. 5 § JB).

Boupptecknigen är alltså en handling som fyller flera olika betydelsefulla civilrättsliga funktioner.

Skyddsinstrument för vissa grupper av arvingar m.fl.

En viktig funktion hos boupptecknigen var tidigare att tjäna som impulsgivare, då det gällde att skydda vissa grupper av arvingar eller andra vilkas intressen var berörda och som inte själva kunde bevaka sin rätt i samband med boutredningen efter den avlidne. Sådana fall förelåg då tingsrätten ex officio skulle förordna god man för någon som berördes av dödsfallet. Exempel på situationer där det tidigare ankom på tingsrätten att förordna god man var

- utseende av god man att vårda en underårigs rätt i boet,
- utseende av god man att bevaka bortovarande arvinges rätt och förvalta hans lott i boet,
- utseende av god man att bevaka okänd arvinges rätt och förvalta hans lott i boet samt
- utseende av god man att bevaka en blivande ägares rätt eller förvalta hans egendom.

Tidigare upptäcktes ofta behovet av god man vid registreringen av boupptecknigen, och godmansfrågan lämnades då över till den tjänsteman vid tingsrätten som handlade förmynderskapsärendena. God man förordnades och först därefter registrerades boupptecknigen.

Sedan den 1 juli 1995 är det emellertid överförmyndaren som skall förordna god man i samtliga situationer som nämns ovan. Enligt 11 kap. 15 § FB får ansökan om god man göras av förmyndare, den som ansökningen avser om han eller hon har fyllt sexton år, samt av hans eller hennes make eller sambo och närmaste släktingar. När det finns anledning till det är överförmyndaren skyldig att självmant ta upp frågan om god man.

Enligt 11 kap. 3 § FB skall förordnade av god man ske efter anmälan eller när behovet blir känt på annat sätt. Krävs en god man för den som har rätt i ett dödsbo, skall det anmälas hos överförmyndaren av den som har boet i sin vård.

Tingsrätten har alltså inte längre samma ansvar att bevaka att god man förordnas i nu aktuella fall. Det samband som funnits mellan godmansfrågorna och bouppteckningshanteringen och som tidigare använts som argument mot att flytta bouppteckningsfrågorna från tingsrätterna har därför i huvudsak brutits.

I vissa fall har tingsrätten dock fortfarande en uppgift när det gäller förmynderskapsfrågorna i samband med dödsfall. Enligt förordningen (1949:661) om skyldighet för domstol att lämna uppgifter i mål och ärenden enligt föräldrabalken, m.m. skall tingsrätten sända en kopia av bouppteckningen till överförmyndaren om någon som är underårig eller har förvaltare har del i ett dödsbo eller om det i dödsboet finns en delägare för vilken god man skall förordnas.

Enligt 16 kap. 1-3 §§ ÄB har tingsrätten ytterligare en uppgift som bör nämnas. Om en till namnet känd arvinge efter den döde vistas på okänd ort då bouppteckning förrättas, skall den som har boet i sin vård anmäla detta till rätten. När en sådan anmälan sker eller rätten på annat sätt får kännedom om arvet, skall rätten i Post- och Inrikes Tidningar kungöra arvet med anmaning till den bortovarande att göra sin rätt gällande inom fem år. Samma skyldighet föreligger för rätten, då det inte kan utrönas huruvida en arvinge finns som är berättigad till arv före Allmänna arvsfonden eller före eller jämte annan känd arvinge samt då testamentstagare är okänd eller vistats på okänd ort.

Kulturhistoriskt viktigt dokument

En viktig aspekt slutligen, som också framhålls i direktiven, är den betydelse som bouppteckningarna kan ha för historisk och kulturhistorisk forskning och som betydelsefullt dokument för bevarande och spegling av släktkultur, arkiv, traditioner o.d.

Som framgått i avsnitt 2 fick vi i Sverige på 1600-talet de första reglerna om bouppteckningar. Sådana skulle då upprättas endast i vissa

fall, exempelvis då den avlidne efterlämnade underåriga bröstarvingar. Först i och med 1734 års lag blev skyldigheten att upprätta boupptecknin vid dödsfall generell.

Äldre boupptecknin var ofta mycket detaljerade och innehöll uppräkningar av varje litet föremål i hemmet. Med hjälp av dessa dokument kan man därför utläsa mycket om hur den aktuella familjen bodde och levde sitt liv, liksom hur dåtidens samhälle i stort såg ut. Dessa boupptecknin är därför värdefulla kulturhistoriska dokument för både släktforskare och historiker av facket.

Sedan slutet av 1800-talet har emellertid detaljrikedomen i boupptecknin arna avtagit efter hand, och den information som kan läsas ut ur en boupptecknin förrättad i dag säger inte alls så mycket om dödsboet som äldre boupptecknin gjorde. Särskilt är det lösöre- och bohagsförtecknin arna som blivit mer standardiserade och schabloniserade. Det är just genom konkretionen i uppräkningen av bohag och annat lösöre som materialet får sin kulturhistoriska kolorit. Till uttunningen har också bidragit att boupptecknin arna i stor utsträckning förrättas med stöd av blanketter och i rutinmässiga former av exempelvis begravningsbyråer och andra professionella uppdragstagare. Dagens boupptecknin kommer därför troligtvis inte att spela en så stor roll för framtidens historieforskare. Nu finns ju också flera andra källor som speglar samhällsutvecklingen, bl.a. massmedierna, särskilt etermedierna och filmen. Därmed är inte det kulturhistoriska argumentet för att behålla boupptecknin sinstitutet i sin nuvarande form så starkt, och övergången till en ny form av dokumentation - eller ett formellt avskaffande av varje krav på dokumentation - skulle inte bli så dramatisk.

7.2.3 Bedömning

Utredningens bedömning: De nuvarande reglerna om att en boupptecknin sförrättning normalt alltid skall hållas när någon har avlidit och en handling upprättas som speglar vad som förevarit vid förrättningen bör i allt väsentligt behållas. Detsamma gäller reglerna om dödsboanmälan.

Boupptecknin

Utredningen har övervägt följderna av ett fullständigt avskaffande av boupptecknin sinstitutet. Skulle de civilrättsliga funktioner som förrättningen och boupptecknin shandlingen fyller kunna tillgodoses på ett annat och bättre sätt?

Det är som framgått ovan framför allt dödsboets behov av att kunna legitimera sig och det civilrättsliga skyddsintresset som behöver tillgodoses.

Det mest långtgående alternativet är att inte alls ha några krav på att en förrättning skall hållas och en handling upprättas utan i stället lösa frågan om intressekonflikter och civilrättsliga övergrepp med regler om skadeståndsskyldighet. På det sättet skulle inte några myndigheter behöva befatta sig med frågor om kontroll och registrering av handlingar och förfarandet för ett i grunden privaträttsligt institut skulle avsevärt förenklas. En sådan situation skulle kunna jämföras med det förhållande som råder under den tid då någon boupptecknin enligt de nu gällande reglerna ännu inte förrättats. För visst sådant fall stadgas i 18 kap. 4 § andra stycket ÄB att rättshandling som företagits utan medverkan av testamentstagare innan boupptecknin skett är giltig, om tredje man var i god tro och rättshandlingen inte kunde anstå tills boupptecknin förrättats.

Man skulle alltså kunna tänka sig, att det i stället för boupptecknin legitimerande verkan införs en regel av innebörd att, om tredje man är i god tro beträffande uppgivna dödsbodelägare, den ingångna rättshandlingen blir giltig och bindande för boet. De dödsbodelägare som handlat på dödsboets vägnar får sedan genom skadestånd kompensera de dödsbodelägare som inte varit medvetna om rättshandlingen. Även en lösning i linje med reglerna om fullmakt i avtalslagens andra kapitel är tänkbar. Det skulle innebära att dödsboet inte kunde bli bundet av obehöriga företrädare, men att dessa blev skadeståndsskyldiga gentemot en godtroende tredje man för den skada denne skulle lida på grund av att rättshandlingen inte kunde göras gällande mot boet.

En ordning utan legitimationshandling skulle dock säkert stöta på flera praktiska problem i det dagliga livet. Som framgått har bl.a. banker och enskilda sedan länge inrättat sig efter nuvarande ordning. Ett annat och smidigare sätt att lösa legitimationsfrågan skulle i sådant fall vara att man i Sverige, liksom i flera andra länder (Danmark, Finland, Norge, Tyskland m.fl.), införde en möjlighet för dödsbodelägarna att, oberoende av boupptecknin eller annat obligatorium, få ett intyg om vilka som har rätt att företräda dödsboet. De bon som har behov av en legitimationshandling skulle få ansöka hos en myndighet om ett sådant intyg. Dödsbodelägarna skulle, eventuellt under ed, få lämna uppgifter om den avlidnes närmaste anhöriga och visa upp äktenskapsförord, testamenten och andra viktiga handlingar av betydelse för fastställande av dödsbodelägarkretsen. Myndigheten skulle sedan efter vederbörlig kontroll av de lämnade uppgifterna utfärda ett intyg om vilka som är delägare i dödsboet efter den avlidne. Handlingen kunde sedan användas av dödsboet som legitimationshandling.

Uppgiften att utfärda en sådan handling skulle kunna ligga på tingsrätten eller skattemyndigheten. Ytterligare en möjlighet som utredningen övervägt, för det fall kravet på bouppteckning gavs upp, är att anförtro uppgiften att utfärda en legitimationshandling åt notarius publicus.

Även om man införde en ny ordning, där dödsbon eller andra behöriga hade en möjlighet att få en legitimationshandling utfärdad, skulle man dock enligt utredningens uppfattning inte få ett system som hade försteg framför den nu gällande ordningen med krav på såväl förrättning som boupptecknings-handling. Här kommer betydelsen av att en bouppteckning verkligen görs till särskilt uttryck.

Förrättningen fyller ju nämligen inte bara det syftet att dödsbodelägarkretsen klarläggs utan den har också flera andra funktioner: Genom kallelserna till förrättningen får de av dödsfallet berörda personerna kännedom om dödsfallet och kan bevaka sin rätt. I samband med att de berörda träffas vid förrättningen kan också flera civilrättsliga problem t.ex. om bodelning, testamente och arvsavståenden diskuteras och få sin lösning. Förrättningen bidrar alltså till att bilägga tvister och undvika behov av framtida tvistelösning. De gode männens närvaro borgar också för att allt går rätt till och att exempelvis en frånvarande delägares rätt inte blir åsidosatt. Härtill kommer att reglerna om boupptecknings-förrättning, som nämnts, har gammal hävd och är fast förankrade i det allmänna rättsmedvetandet. Reglerna om förrättning och en handling som speglar vad som förevarit vid denna bör därför enligt utredningens mening i allt väsentligt vara kvar. Hur dessa regler skall knytas ihop med reglerna om en ändrad skattehantering behandlas i avsnitt 7.3.

Dödsboanmälan

För mycket små dödsbon finns ett undantag från reglerna om boupptecknings-plikt. Om den dödes tillgångar inte förslår till annat än begravningskostnaderna och andra utgifter med anledning av dödsfallet behöver nämligen inte bouppteckning förrättas (se 20 kap. 8 a § ÄB). I stället skall socialnämnden göra dödsboanmälan till rätten. Dödsboanmälan skall vara skriftlig och innehålla vissa personuppgifter om den avlidne samt intyg utvisande att tillgångarna inte är större än att förutsättningarna för dödsboanmälan föreligger. I anmälan skall även dödsbodelägarna anges om uppgifter därom kan inhämtas utan avsevärd tidsutdräkt. Dödsboanmälan skall förvaras hos rätten.

Även om dödsboanmälan gjorts skall i vissa fall bouppteckning förrättas. Så skall ske om det begärs av dödsbodelägare eller annan vars rätt kan bero därav och denne ställer säkerhet för boupptecknings-

kostnaden eller om ny tillgång yppas och förutsättningarna för dödsboanmälan inte längre föreligger.

Antalet dödsboanmälningar uppgår årligen till 7 000 - 8 000 eller knappt nio procent av alla dödsfall.

När ett litet barn dör behöver normalt sett inte någon bouppteckning upprättas utan det räcker ofta med en dödsboanmälan. Att se till att en sådan görs kan dock vara en nog så känslomässigt påfrestande uppgift för det avlidna barnets föräldrar. På flera orter runt om i landet har därför ett samarbete utvecklats mellan socialförvaltningen och sjukhuset för att underlätta för föräldrarna i en sådan situation. Föräldrarna ges i dessa fall möjlighet att lämna uppgifter för en dödsboanmälan medan de fortfarande befinner sig på sjukhuset. Personalen på sjukhuset vidarebefordrar sedan uppgifterna till socialnämnden som ger in en dödsboanmälan till rätten. På så sätt behöver föräldrarna inte själva ta kontakt med socialförvaltningen.

Som framgått ovan i avsnitt 5 är det vanligt att andra länder liksom Sverige har bestämmelser om ett förenklat förfarande vid behandlingen av dödsbon med liten eller ingen behållning. Skälet är uppenbart. Varken privata eller allmänna intressen motiverar att en mera omfattande byråkrati byggs upp för dessa fall. Det är också utredningens uppfattning att det även i fortsättningen bör vara enkelt att avveckla ett bo där tillgångarna inte förslår till annat än begravningskostnaderna och andra utgifter med anledning av dödsfallet. Möjligheten att gå över till det normala förfarandet på talan av dödsbodelägarna eller annan berörd person borgar för att rimliga skyddsintressen är tillgodosedda. Nuvarande ordning fungerar också, såvitt utredningen har kunnat utröna, väl. Institutet dödsboanmälan bör därför vara kvar i nuvarande utformning. (I avsnitt 7.3.4 behandlas reglerna om dödsboanmälan i en ordning med en ändrad skattehantering närmare.)

7.3 Registrering och skattebeslut

7.3.1 Inledning

Frågan om skattläggningen av arv skall flyttas från tingsrätterna till skattemyndigheterna har som framgått ovan i betänkandet (se avsnitt 4) varit uppe till diskussion flera gånger. Som skäl för en överflyttning brukar anföras, att skattemyndigheterna är det allmännas specialister på beskattning och att det är mest naturligt att också frågorna om arvsskatt handläggs där. Till bilden hör att gåvoskatten, den andra skatteformen som regleras i AGL, redan handläggs vid skattemyndigheterna. Vidare

brukar framhållas att skattemyndigheterna till skillnad från tingsrätterna kan handlägga ärendena med ordinarie personal som med tiden blir specialister på området. Det brukar också anges som ett argument, att det rent principiellt är mindre lämpligt att en allmän domstol i ett enpartsförhållande handlägger beskattningsfrågor och därvid är den som gentemot den enskilde hävdar statens fiskala intressen. Sådana frågor bör i stället handläggas av en förvaltningsmyndighet. Genom den nuvarande ordningen kan det uppkomma ett motsatsförhållande mellan domstolen och den enskilde som kan inverka negativt vid fullgörandet av domstolens andra uppgifter. Mot detta har, å andra sidan, ibland hävdats, att allmänheten har ett stort förtroende för domstolarna som offentliga institutioner och att enskilda anser det lämpligt att just tingsrätterna granskar och registrerar boupptecknigar. Slutligen finns, vilket verkar i motsatt riktning, hos statsmakterna en allmän strävan att renodla domstolarnas verksamhet så långt som möjligt, så att dessa kan koncentrera sig på rättskipning och egentlig tvistelösning och inte ägna sig åt s.k. rättsvård. (Se bl.a. avsnitt 4.2.)

Som framgått ovan har Ärvdabalksutredningen enligt direktiven att utgå från att skattläggningen av arv skall flyttas från tingsrätterna till skattemyndigheterna. Denna utgångspunkt skall samordnas med utredningens ovan redovisade bedömning att bouppteckningsinstitutet bör bibehållas liksom reglerna om dödsboanmälan. Denna samordning reser ett antal frågor som redovisas i det följande.

I avsnitt 7.3.2 besvaras frågan om skattemyndigheten skall fatta beslut inte bara om arvsskatt utan även om registrering. I avsnitt 7.3.3 behandlas frågan om hur underlaget för skattläggningen skall se ut och hur det skall tas fram samt hur förfarandet med boupptecknigar kan göras enkelt och rationellt hos skattemyndigheten. Avsnitt 7.3.4 handlar om vilka dödsbon som skall lämna in en bouppteckning till skattemyndigheten, och avsnitt 7.3.5 tar upp vissa övriga frågor som aktualiseras vid en överflyttning av bouppteckningshanteringen till skattemyndigheterna.

7.3.2 Skall både registrering och skattläggning ske vid skattemyndigheten?

Utredningens förslag: Skattemyndigheten bör ensam granska boupptecknigarna och fatta beslut om såväl registrering som arvsskatt.

En väsentlig fråga är om den offentliga kontrollen av boupptecknigarna bör ankomma på en och samma myndighet. Även om skattemyndigheten är den myndighet som i framtiden skall fastställa arvsskatten är det nämligen inte självklart att det också är den som skall fatta de beslut som föregår själva skattebeslutet. Utomlands finns flera exempel på att den offentliga kontrollen är anförtrodd såväl domstol (notariatsväsende) som skattemyndighet (se avsnitt 5.5).

En möjlig utgångspunkt är att tingsrätterna alltjämt har kvar uppgiften att registrera boupptecknigarna och att skattemyndigheterna därefter fattar beslut om arvsskatt. För en sådan ordning talar den erfarenhet och rättsliga kompetens som finns hos de allmänna domstolarna. Som framgått i avsnitt 6.3.2 blir det ibland aktuellt med svåra civilrättsliga överväganden inte bara i arvsskattefrågan utan också i registreringsärendet, t.ex. då det gäller att fastställa vilka som är dödsbodelägare och vilka som är efterarvingar. Kravet på kompetens för att lösa dessa problem skall dock inte överdrivas. Den handläggande personalen vid tingsrätterna består i stort sett uteslutande av tingsnotarier som precis avslutat sina studier samt domstolsbiträden. Personal med motsvarande utbildning och erfarenhet kan naturligtvis anställas även hos skattemyndigheterna. Förekomsten av svåra civilrättsliga överväganden motiverar därför inte en uppdelning av boupptecknigshanteringen mellan tingsrätter och skattemyndigheter.

Emot en sådan uppdelning talar vidare den omständigheten att det i praktiken knappast är möjligt att åtskilja registrerings- och arvsskattebesluten från varandra. Flera av de formella förutsättningarna för att en bouppteckning skall kunna registreras utgör också omständigheter som är av betydelse vid det schematiska beskattningsförfarandet. En ordning där tingsrätten har kvar vissa granskande uppgifter skulle därför kunna skapa onödiga gränsdragningsproblem. Tingsrätternas befattning bör heller inte vara så omfattande och prejudicerande, att skattemyndigheternas beslut inskränks till att rent beloppsmässigt ange skattens storlek. Därigenom skulle enbart en byråkratisk omgång tillskapas.

Vad som nu sagts talar starkt för att skattemyndigheten i framtiden bör fatta såväl besluten om inregistrering som besluten om arvsskatt. I den fortsatta framställningen utgår därför utredningen från att en total överflyttning av boupptecknigshanteringen till skattemyndigheten skall ske. Utredningen återkommer till frågan om kostnaderna för en sådan överflyttning i avsnitt 7.4, och i avsnitt 7.5 redovisar utredningen sitt slutliga ställningstagande.

7.3.3 Underlaget för skattläggningen

Utredningens förslag: När skattemyndigheten genom uppgift till folkbokföringsregistret får vetskap om ett dödsfall, skall skattemyndigheten i samtliga fall skicka ut en bouppteckningsblankett till dödsboet. I blanketten kommer vissa förtryckta personuppgifter om den avlidne att finnas. Den snabba IT-utvecklingen talar för att skattemyndigheterna i framtiden skall kunna utöka sin service mot allmänheten genom att inhämta uppgifter om de vanligaste typerna av tillgångar och skulder såsom uppgifter om banktillgodohavanden, banklån och värdepapper per dödsdagen. Blanketten skall sedan ligga till grund för förrättningen.

I samband med att en överflyttning av skattläggningen av arv sker till skattemyndigheterna bör själva förfarandet enligt utredningens uppfattning kunna förenklas och rationaliseras avsevärt. Jämförelse måste vid arvsskattehandläggning göras med förfarandet vid annan skattläggning, och modern teknik och andra möjligheter till rationalisering inom skatteförvaltningen bör kunna utnyttjas. Sådana åtgärder vad gäller förfarandet i kombination med förenklingar av reglerna i AGL - en översyn av denna lag pågår som framgått i regeringskansliet för närvarande (se avsnitt 4.2) - skulle avsevärt kunna underlätta hanteringen av arvsskattefrågorna för både enskilda och myndigheter.

Sedan några år tillbaka tillämpas i Sverige vid den årliga inkomsttaxeringen beträffande de flesta skattskyldiga ett förenklat förfarande, den s.k. förenklade självdeklarationen. Detta förfarande innebär att en förtryckt blankett för förenklad självdeklaration sänds ut till de personer som bedöms kunna lämna en sådan självdeklaration. Tillsammans med deklarationsblanketten skickas även en specifikation, som visar de kontrolluppgifter som har kommit in till skattemyndigheten. Kontrolluppgifter lämnas t.ex. angående tjänsteinkomster, utgifts- och inkomsträntor samt aktieutdelning. Vidare bifogas en preliminär skatteuträkning där man kan se vad den slutliga skatten beräknas bli. Eventuella felaktigheter i de förtryckta uppgifterna stryker den skattskyldige över och fyller i stället i rätt belopp eller uppgift i övrigt. Den enskilde kompletterar även blanketten med de uppgifter som skattemyndigheten inte har tillgång till.

Förfarandet med förenklade självdeklarationer har underlättat betydligt för de flesta skattskyldiga. Detta talar för att ett liknande system bör kunna genomföras också vid fastställande av arvsskatt. Tanken är inte ny. Redan Kapitalskatteberedningen, som föreslog att såväl registrering av bouppteckningar som fastställande av arvsskatt skulle flyttas till

länsstyrelserna, var i sitt slutbetänkande Teknisk översyn av kapitalbeskattningen (SOU 1971:46) inne på tanken att använda sig av en handling där vissa uppgifter var ifyllda på förhand.

Frågan är hur hanteringen hos skattemyndigheten vid en ordning med förtryckt blankett skulle kunna läggas upp. Inledningen är naturlig. När någon har avlidit skall detta enligt gällande regler anmälas till folkbokföringsregistret hos skattemyndigheten. Denna får alltså redan nu automatiskt kännedom om varje dödsfall.

Nästa fråga avser uppgifterna om tillgångar och skulder i ett dödsbo. Skattemyndigheten har redan tillgång till den avlidnes senast avlämnade självdeklaration. Denna utvisar emellertid värdena per den 31 december föregående år och i arvsskatteunderlaget behövs värdena på dödsdagen. Skäl att ändra dag som utgångspunkt för arvsskattebedömningen finns inte. Frågan inställer sig då om skattemyndigheten själv på något sätt kan få tillgång till nya uppgifter om tillgångar och skulder. Det enklaste skulle vara om skattemyndigheten även vid dödsfall kunde använda det ADB-system avseende kontrolluppgifter som redan finns för självdeklarationerna, så att de som är kontrolluppgiftsskyldiga automatiskt lämnade kontrolluppgifter till skattemyndigheten även när någon avlidit och inte som nu endast per kalenderårsslut.

Avlämnandet av kontrolluppgifter för självdeklarationerna sker på ett enhetligt sätt och vid en bestämd tidpunkt och avser ett stort antal människor. Denna hantering av kontrolluppgifter lämpar sig därför väl för databehandling.

Vid dödsfall är dock förutsättningarna inte desamma. Antalet berörda personer är endast ungefär 100 000 om året. Uppgiftslämnarna skulle behöva samla in uppgifter om tillgångar och skulder fortlöpande under året för att vara beredda på att lämna uppgifter till skattemyndigheten. Enbart antalet kapitaluppgiftslämnare vid inkomsttaxering är flera tusen, bl.a. banker och andra kreditinstitut.

På grund av de ovan redovisade skillnaderna i förutsättningar kan dagens ADB-system för kontrolluppgifter inte utan ändringar användas för arvsskattefallen; särskilda ADB-rutiner skulle alltså behöva skapas för uppgiftslämnandet vid dödsfall. Detta innebär inte bara att skattemyndigheterna skulle behöva bygga upp ett nytt ADB-system, utan även att banker och andra kreditinstitut skulle behöva göra investeringar i ny programvara för sin ADB-hantering. Kostnaderna för ett sådant maskinellt uppgiftslämnande torde bli så stora att det inte är rimligt att anta att skattemyndigheterna inom de närmaste åren kan räkna med att några uppgiftslämnare annat än i undantagsfall kommer att ha möjlighet att lämna information maskinellt. Uppgiftsinhämtandet avseende tillgångar och skulder bör därför även fortsättningsvis huvudsakligen ske genom dödsboets försorg.

IT-utvecklingen är dock mycket snabb.[1] Utbytet av information på elektronisk väg kan inom en snar framtid förutsättas bli både billigare och enklare. Detta talar för att skattemyndigheterna i en inte allt för avlägsen framtiden skall kunna utöka sin service mot allmänheten genom att i förväg inhämta uppgifter om de vanligaste typerna av tillgångar och skulder såsom uppgifter om banktillgodohavanden, banklån och värdepapper per dödsdagen.

Redan i dag har skattemyndigheten tillgång till uppgifter om fastighetsinnehav. De kontrolluppgifter som försäkringsbolagen skickar till tingsrätterna (49 § AGL) kan på motsvarande sätt skickas till skattemyndigheten. För detta behövs alltså inget nytt datasystem.

Var den avlidne gift måste givetvis motsvarande uppgifter inhämtas även beträffande den efterlevande maken. Möjlighet finns också för skattemyndigheten att från äktenskapsregistret inhämta uppgifter om ett eventuellt äktenskapsförord.

De framtagna uppgifterna skulle sedan kunna registreras i ett nytt ADB-systemet hos skattemyndigheten.

Nästa steg hos skattemyndigheten blir att specificera personuppgifterna från folkbokföringsregistret om den avlidne och dennes närmast anhöriga samt eventuellt framtagna uppgifterna om tillgångar och skulder på en särskild blankett. Denna blankett bör vara enhetlig för alla precis som blanketterna för inkomstdeklaration. Det bör också föreligga en skyldighet för dödsboet att använda den utskickade blanketten. Utredningen avser inte att lämna förslag på hur en sådan blankett skulle kunna se ut utan anser att frågan om blankettens närmare utformningen lämpligen överlämnas till Riksskatteverket. Klart är emellertid att blanketten vad gäller innehållet i sina huvuddrag skulle komma att likna de formulär som nu ofta används vid boupptecknigar.

Sedan uppgifterna fyllts i sänds blanketten till dödsboet. När boupptecknigsförrättningen hålls kan förrättningsmännen utgå ifrån denna blankett, i stället för att som i dag själva upprätta boupptecknigen.

Mot bakgrund av att "boupptecknig" är ett mycket väl inarbetat begrepp och mot bakgrund av att det inte föreslås några materiella förändringar när det gäller boupptecknigsinstitutet som sådant anser utredningen att det faller sig naturligt att den handling som skattemyndigheten skickar ut till dödsboet också kallas boupptecknig. Den förtryckta blanketten kommer ju också med utredningens förslag, som

---

[1] Se prop 1995/96:125 om åtgärder för att bredda och utveckla användningen av informationsteknik.

nämnts, att vara mycket lik de vanliga bouppteckningsformulär som används i dag. Enda skillnaden blir, i stort sett, att det är en enhetlig blankett som kommer att användas av alla samt att vissa uppgifter kommer att finnas förtryckta. Naturligtvis kommer blanketten förutom de uppgifter som redan beskrivits även att ha förtryckt underlag för bl.a. bouppgivarens försäkran och förrättningsmännens intyg.

Den nu beskrivna lösningen skulle innebära flera fördelar. Granskningen hos skattemyndigheten underlättas och handläggningstiden förkortas därmed. Bouppteckningsförrättningen underlättas för de enskilda. Även om de i förväg ifyllda uppgifterna i den utskickade blanketten inte ens i framtiden kan vara kompletta på samma sätt som uppgifterna i de förenklade självdeklarationerna, kan de dock utgöra ett bra stöd för dödsbodelägarna och förenkla förteckandet av boet.

Utredningen föreslår därför att ett system införs med en enhetlig bouppteckningsblankett. Blanketten bör innehålla vissa förtryckta uppgifter och sändas ut till alla dödsbon. På samma sätt som när det gäller vanliga deklarationsblanketter bör det vara obligatoriskt att använda den utskickade blanketten. Vid komplicerade bon bör det, också det i konsekvens med vad som gäller vid inkomstbeskattning, inte finnas något hinder mot att blanketten byggs ut med bilagor etc.

7.3.4 Bör alla dödsbon lämna in bouppteckningsblanketten till skattemyndigheten?

Utredningens förslag: Alla dödsbon skall lämna in bouppteckningsblanketten till skattemyndigheten för granskning. Blanketten skall vara utformad så att den även kan användas då en dödsboanmälan skall göras.

En viktig fråga att ta ställning till är vilka dödsbon som skulle vara skyldiga att lämna in den utskickade bouppteckningsblanketten till skattemyndigheten. En naturlig utgångspunkt är att alla dödsbon skulle lämna in den, liksom alla i dag i princip lämnar in en bouppteckning till tingsrätten. På så sätt skulle alla bon kunna bli genomgångna och kontrollerade av skattemyndigheten.

Om man beaktar att det endast är vid registrering av ungefär hälften av de 90 000 bouppteckningar vilka registreras varje år som det fastställs någon arvsskatt (se avsnitt 6.2.3), är det dock inte längre lika självklart att skattemyndigheten skall behöva granska alla dödsbon. Man kan i stället tänka sig en ordning liknande den vid deklaration av förmögenhet. Skyldig att deklarera sina tillgångar och skulder är nämligen numera

endast den vars nettoförmögenhet överstiger 800 000 kr. (Fribeloppet höjas till 900 000 kr fr.o.m. 1997 års taxering.)

Det är emellertid inte alltid lika enkelt för den enskilde att avgöra när arvsskatt skall utgå som när skatt skall utgå på förmögenhet. Vid fastställande av arvsskatt skall ju ofta först en bodelning göras och därefter en lottläggning, som styr skatteberäkningen. Grundavdragen är sedan olika beroende på vilken skatteklass de olika lotterna faller under. (För efterlevande make eller sambo är grundavdraget för närvarande 280 000 kr och för bröstarvingar 70 000 kr.) Även om reglerna härom förenklas kan det tänkas att det kommer att vara svårt för vissa dödsbon att göra en korrekt bedömning av om arvsskatt skall utgå eller ej.

Härtill kommer att, även om behållningen i ett dödsbo är så liten att det inte skall utgå någon arvsskatt, det ändå kan vara viktigt att blanketten ges in och granskas. Vid efterarvsfallen är en bouppteckning, oavsett arvsskatt, av betydelse i senare led. Om exempelvis den först avlidne maken efterlämnar efterarvingar, kan det för skattläggningen vid den efterlevande makens död vara nödvändigt att det redan efter den först avlidne makens död har upprättas en handling över boet, även om någon arvsskatt inte skall utgå då.

Utredningen anser därför att alla dödsbon i princip bör vara skyldiga att lämna in den utskickade bouppteckningsblanketten för granskning.

Konsekvenser för dödsboanmälan

Utredningen anser som framgått ovan (avsnitt 7.2.3) att reglerna om dödsboanmälan bör behållas. Det bör därför även i framtiden åligga socialnämnden att göra en dödsboanmälan i de fall då tillgångarna inte förslår till annat än begravningskostnaderna.

Registreringen av dödsboanmälningarna bör följa bouppteckningshanteringen och alltså flyttas över till skattemyndigheten.

När alla dödsbon enligt det nya systemet får en förtryckt bouppteckningsblankett från skattemyndigheten kommer också de bon beträffande vilka socialnämnden enligt nu gällande regler lämnar en dödsboanmälan att få en blankett. (Undantag bör dock eftersträvas vid spädbarnsdöd, se avsnitt 7.2.3, där den nuvarande informella och praktiska ordningen bör överföras till det nya systemet.) Bouppteckningsblanketten som skattemyndigheten skickar ut bör vara så utformad, att den kan användas även som dödsboanmälan. Det bör alltså finnas möjlighet att på blanketten kunna ange att förutsättningarna för dödsboanmälan föreligger.

De anhöriga behöver i de nu berörda fallen inte själva lämna in blanketten till skattemyndigheten, utan de får i stället, liksom nu, vända sig till de sociala myndigheterna, som svarar för anmälan.

Bestämmelserna om att en bouppteckning i vissa fall skall förrättas även om dödsboanmälan gjorts bör behållas.

7.3.5 Särskilda frågor

Utredningens förslag: Edgångsinstitutet bör finnas kvar vid tingsrätterna. Detta bör även gälla frågan om förordnande av lämplig person att föranstalta om bouppteckning samt ärendena enligt 16 kap. ÄB om okända arvingar och testamentstagare.

Anståndsbeslut enligt 18 kap. 7 § ÄB bör fattas av länsstyrelsen och överklagas till förvaltningsdomstolarna.

Även arvs- och gåvoskattemålen bör överklagas till förvaltningsdomstolarna.

Tillsynsverksamheten bör alltjämt skötas på central nivå, men bör överflyttas från Kammarkollegiet till Riksskatteverket.

Tingsrätternas arkiv av registrerade bouppteckningar bör flyttas till skattemyndigheterna.

Edgångsinstitutet m.m.

Flera frågor som har samband med beslutet om fastställande av arvsskatt och som nu handhas av tingsrätten kommer med den föreslagna ordningen, dvs. att såväl registreringen av bouppteckningen som själva skattebeslutet skall ankomma på skattemyndigheten, att i framtiden också handläggas av skattemyndigheten. Exempel på sådana frågor är

- anstånd med att betala skatt (55 § AGL),
- eftergift av skatt (56 § AGL),
- återvinning av skatt (59 § AGL),
- ränta på arvsskatt (52 § 1 mom. 2 st. AGL),
- rätt att betala skatt med värdehandlingar (52 § 2 mom. AGL) och
- beskattning på grundval av deklarationer (45 - 50 §§ AGL).

Det finns emellertid några frågor där beslutsrätten enligt utredningen inte utan vidare kan överföras från tingsrätt till skattemyndighet. Den första frågan gäller edgång enligt 67 § AGL och 20 kap. 6 § andra stycket ÄB. Edgång är ett förfarande som bara bör förekomma i domstol. Därmed har man att välja mellan att avskaffa möjligheten till edgång eller att låta den som vill begära edgång ansöka om det hos domstolen. Eftersom det, såvitt utredningen kunnat finna, är mycket ovanligt med edgångar talar i och för sig mycket för att möjligheten att

begära edgång skall tas bort. Edgångsinstitutet kan likväl i vissa undantagsfall behöva användas som ett påtryckningsmedel och kan därigenom bidra till att förhindra uppkomsten av senare tvister. Möjligheten bör därför enligt utredningens uppfattning få finnas kvar, när det gäller dem som nu har rätt att påkalla edgång enligt 20 kap. 6 § andra stycket ÄB. Även skattemyndigheten bör ha möjlighet att vända sig till tingsrätten med en begäran om edgång.

Ytterligare en fråga hör till sin karaktär mera hemma i domstol än i förvaltningsmyndighet. Det gäller möjligheten att förordna någon att föranstalta om bouppteckning i de fall dödsbodelägarna själva underlåtit detta. I de få fall där det blir aktuellt med ett sådant förordnande - även dessa fall bedöms alltså även framgent vara få - bör skattemyndigheten ha rätt att ansöka om det hos tingsrätten.

En annan frågan handlar om utdömande av vite. Enligt utredningen bör sådana frågor i enlighet med vad som gäller skattemyndighetens övriga vitesförelägganden i framtiden prövas av länsrätt, se lagen (1985:206) om viten.

Enligt 16 kap. 1-3 §§ ÄB skall tingsrätten i vissa fall annonsera efter okända och bortovarande arvingar och testamentstagare (se avsnitt 7.2.2). Detta är en uppgift som enligt utredningens uppfattning vid en överföring av granskning och registrering av boupptecknigarna till skattemyndigheterna tills vidare bör ligga kvar på tingsrätterna. Utredningen avser att i ett senare skede av sitt arbete återkomma till frågan, då den bl.a. har anknytning till frågan om dödförklaring m.m.

I 18 kap. 7 § ÄB finns en bestämmelsen som handlar om den situationen att det i ett dödsbo ingår fast egendom som är taxerad som lantbruksenhet. Boet skall i ett sådant fall ha avvecklat fastighetsinnehavet senast fyra år efter utgången av det kalenderår då dödsfallet inträffade. Tillsynsmyndighet är länsstyrelsen. Denna får förelägga dödsboet vid vite att fullgöra sin skyldighet att avveckla boet. Länsstyrelsens beslut i en sådan fråga överklagas till kammarrätten. I det aktuella lagrummets tredje stycket stadgas att den tingsrätt som har registrerat bouppteckningen efter den döde, på ansökan av dödsboet, får medge anstånd med avvecklingen om det finns särskilda skäl. Anstånd meddelas för viss tid och får förenas med villkor. Medges anstånd skall tingsrätten underrätta tillsynsmyndigheten om detta.

Om bouppteckningshanteringen flyttas från tingsrätterna till skattemyndigheterna inställer sig frågan vilken myndighet som skall fatta beslut om anstånd enligt 18 kap. 7 § ÄB. Denna typ av fråga hör knappast hemma inom skatteförvaltningen. Den naturliga lösningen är i stället att tillsynsmyndigheten, som ju redan får fatta beslut om att vitesförelägga dödsboet att avveckla fastighetsinnehavet, även får möjlighet att besluta om anstånd med avvecklingen.

Majoriteten av de målgrupper som kammarrätten tidigare prövade som första domstolsinstans har genom olika reformer flyttats ned till länsrätt. I linje härmed bör anståndsbeslut och beslut om vitesföreläggande enligt 18 kap. 7 § ÄB få överklagas till länsrätt. Prövningstillstånd bör krävas vid överklagande till kammarrätt.

Överprövning och tillsyn

Ytterligare ett par frågor bör beröras i samband med förslaget om överflyttning av bouppteckningshanteringen från tingsrätterna till skattemyndigheterna.

Den ena frågan gäller bestämmelserna om överprövning av beslut om arvsskatt. Enligt nu gällande regler överklagas tingsrätternas beslut i dessa frågor till hovrätterna och därifrån till Högsta domstolen. Samma regel gäller för skattemyndigheternas beslut om gåvoskatt. I olika sammanhang har framhållits att arvs- och gåvoskattefrågorna utgör ett något udda inslag för de allmänna överrätterna. Mot detta kan hävdas att det också förekommer civilrättsliga problem i de överklagade bouppteckningsärendena och att det därför är riktigt att dessa ärenden skall överprövas av de allmänna överrätterna. En naturlig följd av överflyttningen av handläggningen till skattemyndigheterna är dock enligt utredningen att de nuvarande reglerna om överklagande ändras. Skattemyndighetens beslut rörande arvsskatt bör, liksom andra skattebeslut, överprövas av förvaltningsdomstolarna. Skattemyndighetens beslut bör överklagas till länsrätt och länsrättens beslut till kammarrätt. För prövning i kammarrätt bör prövningstillstånd krävas. Samma ändring bör enligt utredningens uppfattning genomföras beträffande gåvoskattemålen. Dessa bör alltså, liksom arvsskattemålen, helt handläggas av skattemyndigheter och allmänna förvaltningsdomstolar.

Den andra frågan gäller Kammarkollegiets roll som tillsyns- och granskningsmyndighet. I dag bevakar Kammarkollegiet statens rätt och allmänna intressen i ärenden om arvs- och gåvoskatt. För att Kammarkollegiet skall kunna fullgöra sin uppgift skickar tingsrätterna regelbundet renovationsexemplar av bouppteckningsprotokollen till kollegiet. När ett arvs- eller gåvoskattemål prövas i högre rätt företräder Kammarkollegiet staten (se avsnitt 3.6).

Om bouppteckningshanteringen flyttas över till skattemyndigheterna, uppstår frågan om Kammarkollegiet skall ha kvar uppgiften att bevaka statens intresse när det gäller arvsskatt. Behovet av en central tillsynsfunktion är enligt utredningens mening uppenbart, och mot bakgrund av den sakkunskap och erfarenhet Kammarkollegiet besitter på området skulle uppgiften framgent mycket väl kunna ligga kvar där. Det kan

dock hävdas, att det inte finns någon anledning att särbehandla statens intresse i just arvsskattefrågorna, utan att hanteringen av dessa frågor bör följa samma principer som gäller för andra skattefrågor. Bevakningen av statens intresse sker i andra ärendetyper inom skatteförvaltningens ram och motsvarande bör gälla statens intresse i ärenden om arvsskatt. Ett sådant resonemang, som enligt utredningen har fog för sig, talar för att den centrala tillsynsuppgiften i stället borde ankomma på Riksskatteverket. Utredningen anser alltså att en konsekvens av överflyttningen av bouppteckningshanteringen till skattemyndigheten bör bli att Kammarkollegiet inte längre skall ha tillsyn över dessa ärenden, utan att denna uppgift övertas av Riksskatteverket. Det får då ankomma på Riksskatteverket att utöva tillsyn i de nu aktuella frågorna inom ramen för de uppgifter verket har i sin egenskap av chefsmyndighet inom skatteförvaltningen, se förordningen (1990:1293) med instruktion för skatteförvaltningen. Samma förändring bör genomföras beträffande ärendena om gåvoskatt. Kammarkollegiets roll som företrädare för Allmänna arvsfonden berörs inte av förslaget.

Det vore eftersträvansvärt om ett byte av central myndighet kunde ske med bibehållande av den personella kompetens som nu finns representerad på Kammarkollegiet i berörda frågor.

Arkivfrågor

Ett exemplar av varje registrerad bouppteckning och dödsboanmälan skall enligt gällande regler förvaras hos tingsrätten. Detta innebär att det på tingsrätterna finns stora arkiv som består av äldre bouppteckningar och dödsboanmälningar.

Som framgått ovan är det inte ovanligt att man vid registrering av en bouppteckning måste ha tillgång även till en äldre bouppteckning som har samband med det nya registreringsärendet, t.ex. vid efterarvssituationer. Det är därför mycket praktiskt för den handläggande personalen att ha tillgång till arkivet med äldre bouppteckningar på den egna myndigheten. Utredningen föreslår därför, som en konsekvens av bouppteckningsreformen, att tingsrätternas arkiv med gamla bouppteckningar och dödsboanmälningar flyttas över till skattemyndigheterna. En sådan överflyttning står också helt i överensstämmelse med arkivlagens (1990:782) bestämmelser.

7.4 Kostnadseffekter och genomförande

7.4.1 Besparingar hos tingsrätterna

Vid landets tingsrätter tar bouppteckningsärendena, redovisat som årsarbetskrafter, för närvarande i anspråk 3-4 ordinarie domare, knappt 50 icke ordinarie domare (varav så gott som alla är notarier) samt drygt 120 domstolssekreterare, dvs. biträdespersonal.

Enligt Domstolsverkets beräkningar skulle en flyttning av ärendena i bouppteckningsprotokollet från tingsrätterna medföra en minskning med 26 notarieanställningar och 101 anställningar för biträdespersonal. Domarpersonalen skulle inte beröras. Den inbesparade lönekostnaden skulle totalt bli drygt 29 miljoner kr.[2]

Förutom lönekostnaderna påverkas enligt Domstolsverket posten "övriga förvaltningsomkostnader". I 1995/96 års budget utgör denna post i genomsnitt för alla tingsrätter 13,2 procent av lönekostnaderna. Domstolsverket har gjort det antagandet att hälften av de övriga förvaltningsomkostnaderna är rörliga. Detta skulle innebära att övriga förvaltningsomkostnader vid en överflyttning av bouppteckningsärendena kan minskas med nästan 2 miljoner kr.

Den totala besparingen inom domstolsväsendet vid en överflyttning skulle alltså med denna beräkning bli ungefär 31 miljoner kr.

7.4.2 Förändringar hos skattemyndigheterna

Ett nytt ADB-system m.m.

Den av utredningen föreslagna ordningen innebär inte bara att skattemyndigheterna får överta tingsrätternas nuvarande uppgifter att fatta beslut om registrering och arvsskatt. Förslaget innebär också att skattemyndigheten skall skicka ut en bouppteckningsblankett till dödsboet med vissa förtryckta uppgifter.

När dödsboet efter förrättningen skickar tillbaka blanketten skall skattemyndigheten granska bouppteckningen på motsvarande sätt som tingsrätten gör i dag.

---

[2] Vid beräkning av de lönekostnader som domstolsväsendet skulle spara in vid en överflyttning har Domstolsverket räknat med genomsnittsårslönerna i 1995 års budget; 234 000 kr för notarier och 227 000 kr för övrig personal.

Den nuvarande hanteringen med registrering och arvsskatteberäkning är med få undantag helt manuell. Ett ADB-stöd skulle kunna rationalisera bouppteckningshanteringen. Även den mer juridiskt komplicerade delen av verksamheten skulle kunna underlättas genom att handläggarna fick tillgång till ett informationsstödsystem, där lagtext och rättsfall är maskinellt tillgängliga och enkelt sökbara i passande databaser. På sikt bör elektronisk dokumenthantering kunna göra en stor del av hanteringen formlös. Ingivande av bouppteckning bör kunna ske på elektronisk väg. Redan i dag finns det möjlighet att över Internet erbjuda och få formulär och blanketter för den som har tillgång till sådan uppkoppling.[3]

Riksskatteverket har uttalat att det krävs ett omfattande analysarbete innan ställning kan tas till hur rutiner och ADB-stöd bör utformas. Först därefter är det möjligt att göra egentliga kostnadsberäkningar. Riksskatteverket har dock i nuläget uppskattat initialkostnaderna för nya ADB-system m.m. till i storleksordningen minst 10 miljoner kr. Skattemyndigheterna måste härutöver tillföras medel för utbildning av personal, för viss investering i lokaler och övriga förvaltningskostnader. Motsvarande gäller ökade kostnader för förvaring av äldre bouppteckningar.

Personalbehovet

I samband med reformen kommer skattemyndigheterna att behöva anställa personal. Behovet av nyanställningar blir emellertid inte lika stort som motsvarande neddragning på domstolssidan. Det mindre personalbehovet beror dels på möjligheten till ett utvecklat datorstöd, dels på att de materiella reglerna i AGL kan förväntas bli förenklade.

Riksskatteverket har hänvisat till administrationen av folkbokföringen som ett exempel på en annan verksamhet som datoriserats. Folkbokföringen handlades tidigare manuellt men datoriserades i samband med överföringen till skatteförvaltningen år 1991. Antalet årsarbetskrafter minskade på en gång från 2 000 till 1000 år 1991 och är nu nere i 700. Folkbokföringsärendena kan naturligtvis inte direkt jämföras med bouppteckningsärendena, men folkbokföringsreformen illustrerar ändå hur personalbehovet förändras när en verksamhet datoriseras. En svårighet i bedömningen är de uppskattningsvis 25 procent av den nuvarande handläggningstiden hos tingsrätterna som avser mera komplicerade fall (se avsnitt 6.2.3).

---

[3] Se prop 1995/96:125 om åtgärder för att bredda och utveckla användningen av informationsteknik, s.95 ff.

Riksskatteverket uppskattar likväl att skattemyndigheterna kommer att kunna handlägga bouppteckningsärendena med väsentligt mindre personalstyrka än vad som för närvarande åtgår vid tingsrätterna.

7.4.3 Vissa arbetsrättsliga frågor

Vid en överföring av bouppteckningshanteringen från tingsrätterna till skattemyndigheterna bör vissa arbetsrättsliga frågor om övertagande av personal uppmärksammas. I 6 b § lagen (1982:80) om anställningsskydd (LAS) behandlas bl.a. det fallet att en del av en verksamhet övergår från en arbetsgivare till en annan. I ett sådant fall skall rättigheter och skyldigheter enligt de anställningsavtal eller anställningsförhållanden som gäller vid tidpunkten för övergången gå över på den nye arbetsgivaren.[4] Regeln gäller även arbetstagare i offentlig tjänst.

Bestämmelserna synes innebära att biträdespersonalen vid tingsrätterna vid en överflyttning av bouppteckningshanteringen skall erbjudas arbete hos skattemyndigheterna. Som utredningen framhållit är detta en värdefull faktor för kontinuiteten i kvaliteten på handläggningen. De biträden som inte vill byta arbetsgivare har rätt att stanna kvar på tingsrätterna. Följden blir dock troligen att de ekonomiskt hårt belastade tingsrätterna inte har råd att behålla den befintliga personalstyrkan om hanteringen med bouppteckningarna lyfts bort. Detta kan leda till uppsägningar på grund av arbetsbrist. Om just de personer som sysslat med bouppteckningshanteringen blir uppsagda beror dock på hur turordningskretsarna ser ut.

Om, å andra sidan, all den personal som handlägger bouppteckningarna vid tingsrätterna accepterar att byta arbetsplats, uppstår arbetsbrist hos skattemyndigheterna eftersom arbetskraftsbehovet där uppskattningsvis blir lägre. I en sådan situation blir det i stället aktuellt med uppsägningar hos skattemyndigheterna.

Utredningen avser inte att här gå in närmare på problemet utan vill bara fästa uppmärksamhet på denna fråga i samband med ett genomförande. En slutsats är emellertid att reformen sannolikt kommer att leda till uppsägning av personal antingen vid tingsrätterna eller skattemyndigheterna.

---

[4] Jfr EG-direktivet 77/187/EEG.

7.4.4 Central tillsyn

När det gäller den centrala nivån är en reform i stort sett kostnadsneutral. Utredningen föreslår ju att Kammarkollegiets nuvarande tillsynsfunktion övertas av Riksskatteverket.

Kammarkollegiets kostnader för hanteringen av arvs-, gåvo- och stämpelskatteärendena uppgick i 1994/95 års budget till 2 800 000 kr. Av detta belopp hänför sig knappt 2 miljoner kronor till arvs- och gåvoskatteärendena. Skatteärendena sysselsätter hos kollegiet totalt fyra årsarbetskrafter. Även beträffande dessa torde den ovan berörda bestämmelsen i LAS vara tillämplig vid en överflyttning av tillsynsverksamheten till Riksskatteverket.

Införandet av ett nytt ADB-system innebär dock att Riksskattverket får vissa drifts- och förvaltningskostnader som i dag saknas.

7.4.5 Genomförande

Tidpunkten för genomförandet bör anpassas så att det sker samtidigt med att en ny arvs- och gåvoskattelag träder i kraft. En sådan är, som framgått (se avsnitt 4.2), under utarbetande i Finansdepartementet. Härtill kommer att skattemyndigheterna måste ges viss förberedelsetid för att kunna ta över bouppteckningshanteringen. En rimlig bedömning är att reformen kan genomföras tidigast per den 1 januari 2000. För äldre fall bör tidigare regler alltjämt gälla (se avsnitt 7.6).

Under en övergångstid behöver såväl tingsrätterna som Kammarkollegiet personal som kan hantera de bouppteckningsärenden som skall handläggas enligt den äldre ordningen. Inom några månader efter reformen torde dock de allra flesta av de kvarvarande bouppteckningarna ha handlagts och registrerats på tingsrätterna. De ärenden som tingsrätterna enligt övergångsbestämmelserna handlägger bör, när det gäller överklagande, följa den nya ordningen. Det innebär att tingsrätternas avgörande överklagas till kammarrätt. Personalen på Kammarkollegiet måste eventuellt vara kvar något längre för att kunna fullfölja sina tillsyns- och granskningsuppgifter, innan övergång sker till Riksskatteverket.

Notarierna har tidsbegränsade förordnanden som utan större problem kan anpassas till reformens genomförande.

7.5 Slutlig bedömning

Utredningens bedömning: Det allmännas kostnader för en ändrad ordning torde i vart fall inte överstiga kostnaderna för den nuvarande bouppteckningshanteringen. För enskilda innebär reformen förenklingar. Utredningen föreslår därför att reformen genomförs.

Utredningen har enligt direktiven haft att utgå från att skattläggningen av arv skall flyttas från tingsrätterna till skattemyndigheterna. Utredningen har mot denna bakgrund funnit att även arbetet med att registrera bouppteckningar bör flyttas till skattemyndigheterna.

En reform som den utredningen redovisat får emellertid inte leda till ökade offentliga åtaganden. Därför är utredningens slutliga ställningstagande till den föreslagna reformen avhängigt av en bedömning av de besparingar och kostnader som förslaget för med sig. Kostnaderna för en ändrad ordning bör jämföras med dagens kostnader för tingsrätternas hantering; en prövning av möjligheterna till en rationellare hantering inom domstolsväsendet, exempelvis med utvecklat datorstöd vid tingsrätterna, har inte ingått i uppdraget. (Utredningen har inte heller haft att pröva frågan om arvsskatt överhuvudtaget bör uttas, men vill likväl peka på att hanteringskostnaderna inte är så höga att institutet på den grunden kan sättas i fråga.)

Som konstaterats ovan kommer bouppteckningsreformen visserligen att kräva investeringar i ett nytt datorsystem och andra initialkostnader hos skattemyndigheterna. Genomförandekostnaderna är allmänt svåra att uppskatta, men uppgår till betydande belopp. Rationaliseringspotentialen i ett fullfunktionsstadium uppgår emellertid enligt de uppskattningar som utredningen kunnat göra till i bästa fall 50 procent av tingsrätternas nuvarande personalkostnader. Även med en mera pessimistisk bedömning av kostnadseffekterna för skatteförvaltningens del, torde rationaliseringsvinsterna i vart fall överstiga kostnaderna för arbetet med den mera komplicerade granskningen vid tingsrätterna, en granskning som nu tar en fjärdedel av resurserna i anspråk (se avsnitt 6.2.3).

För Kammarkollegiets respektive Riksskatteverkets del är reformen i huvudsak neutral, eftersom kollegiets uppgifter i stort förutsätts tas över av verket. Motsvarande gäller på sikt de förändringar som blir för hovrätternas, Högsta domstolens och de allmänna förvaltningsdomstolarnas del av att såväl arvskatte- som gåvoskattemålen helt övergår till de senare.

Mot bakgrund av vad som nu redovisats förefaller reformen i vart fall inte att medföra ökade kostnader för det allmänna. Reformen bör därför genomföras. Denna bedömning görs mot bakgrund av att de materiella

reglerna i arvskattehänseende är oförändrade. Skulle det nu pågående arbetet med en översyn av reglerna leda till de förenklingar som aviserats, ökar vinsterna givetvis med den föreslagna reformen. (En övergång till en ordning med en kvarlåtenskapsskatt skulle ytterligare förenkla handläggningen.)

För de enskilda torde reformen sammantaget innebära förenklingar och lättnader.

7.6 Författningsfrågor

Utredningens förslag innebär ändringar i ärvdabalken och vissa andra författningar som huvudsakligen berör de allmänna domstolarna. Förslag till sådana ändringar har utarbetats av utredningen, se avsnitt 8.

När det gäller de förändringar som krävs för att skattemyndigheterna skall kunna handlägga bouppteckningsärenden berör de olika författningar, framför allt AGL och AGF. Några förslag i dessa delar har utredningen, i enlighet med vad som angetts i direktiven, inte lagt fram. De ändringar som kan krävas i denna del kan i sin tur påkalla ändringar också i utredningens förslag till ny lydelse av 20 kap. ÄB. Det är möjligt att innehållet i exempelvis de föreskrifter som anger vad en bouppteckning respektive en dödsboanmälan skall innehålla (3-5 och 8 a §§) kan förenklas om tillräcklig ledning ges genom hänvisning till berörd skatteförfattning. Av ÄB bör dock framgå att riktigheten av uppgifterna i en bouppteckning är de enskildas ansvar. Slutligen bör överklagandereglerna avseende skattemyndigheternas beslut enligt berörda författningar samordnas.

Ikraftträdandet bör bestämmas så, att reformen genomförs samtidigt som en ny arvs- och gåvoskattelag träder i kraft och med beaktande av en rimlig förberedelsetid för skatteförvaltningen. Enligt vad utredningen kunnat bedöma kan detta beräknas ske tidigast den 1 januari 2000.

8 Författningskommentar

8.1 Ärvdabalken

18 kap. 7 §

Detta lagrum tillkom år 1989. Bestämmelsen handlar om den situationen att det i ett dödsbo ingår fast egendom som är taxerad som lantbruksenhet. Boet skall i ett sådant fall enligt *första stycket* ha avvecklat fastighetsinnehavet senast fyra år efter utgången av det kalenderår då dödsfallet inträffade. Enligt paragrafens *andra stycke* utövas tillsynen över att avvecklingen sker av den myndighet som regeringen bestämmer. Denna myndighet är länsstyrelsen, se 4 § förordningen (1990:1510) med länsstyrelseinstruktion.

Tillsynsmyndigheten får enligt *andra stycket* förelägga dödsboet vid vite att fullgöra sin skyldighet att avveckla boet. Länsstyrelsens beslut i en sådan fråga får enligt samma stycke överklagas till kammarrätten.

I *tredje stycket* stadgas att den tingsrätt som har registrerat bouppteckningen efter den döde, på ansökan av dödsboet, får medge anstånd med avvecklingen om det finns särskilda skäl. Anstånd meddelas för viss tid och får förenas med villkor. Medges anstånd skall tingsrätten underrätta tillsynsmyndigheten om detta.

Utredningen har, som en konsekvens av bouppteckningsreformen, föreslagit (se avsnitt 7.3.5) att tillsynsmyndigheten skall få möjlighet att även besluta om anstånd med avvecklingen. Anståndsbeslutet bör, liksom beslutet om vitesföreläggande, få överklagas till länsrätten.

Reglerna om överklagande har tagits in i ett nytt *fjärde stycke*.

19 kap. 2 §

Detta lagrum handlar om ansökan om boutredningsman. Enligt bestämmelsens nuvarande lydelse skall vid en sådan ansökan fogas avskrift av bouppteckningen eller, om inregistrering har skett, uppgift om dagen för registreringen.

I dag förvaras på tingsrätterna en kopia av varje bouppteckning som registrerats. Görs i en ansökan om boutredningsman en hänvisning till beslutsdagen i registreringsärendet kan därför tingsrätten själv ta fram de aktuella uppgifterna i bouppteckningen.

Efter genomförandet av den reform utredningen föreslagit, kommer det inte längre att förvaras några bouppteckningar på tingsrätterna. Registreringen kommer i stället att ske hos skattemyndigheterna (se avsnitt 7.3) och här kommer också såväl de bouppteckningar som registrerats på tingsrätten enligt de äldre bestämmelserna som de bouppteckningar som skattemyndigheten själv registrerat att förvaras (se avsnitt 7.3.5). Det kommer därför inte att vara möjligt att i en ansökan om boutredningsman endast hänvisa till dagen för inregistreringen av den aktuella bouppteckningen. Denna måste i stället alltid i framtiden fogas till ansökan.

20 kap. 1 §

Bouppteckning skall förrättas sist tre månader efter dödsfallet. Tingsrätten kan dock enligt denna paragraf bevilja anstånd härmed. Eftersom utredningen föreslår att bouppteckningshanteringen skall flyttas över på skattemyndigheten (se avsnitt 7.3) bör det också vara den myndigheten som i framtiden skall ha rätt att bevilja anstånd med bouppteckningsförrättning. (Angående frågorna om vitesföreläggande och förordnande av lämplig person att föranstalta om bouppteckning, se kommentaren till 20 kap. 9 §.)

20 kap. 8 §

Bestämmelsen talar om till vilken tingsrätt en bouppteckning skall lämnas in för registrering. I framtiden är det till en skattemyndighet inlämnandet skall ske (se avsnitt 7.3). Regeln om vilken skattemyndighet som är behörig hör hemma i lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt (AGL). En hänvisning bör därför ske till den lagen i 20 kap. 8 § ÄB.

I lagrummet stadgas vidare att när bouppteckningen ges in för registrering skall den åtföljas av en eller i vissa fall flera avskrifter. Den av utredningen föreslagna bouppteckningsreformen innebär att skattemyndigheten i framtiden skall skicka ut en bouppteckningsblankett till dödsboet. Dödsboet återsänder sedan denna blankett till skattemyndigheten efter förrättningen. I den mån skattemyndigheten enligt olika

bestämmelser kommer att vara skyldig att underrätta andra myndigheter, t.ex överförmyndaren, om innehållet i en boupptecknin bör skattemyndigheten själv kopiera den.

20 kap 8 a §

Regeln handlar om dödsboanmälan. En sådan görs i dag av socialnämnden till tingsrätten. I framtiden skall anmälan i stället ske till skattemyndigheten (se avsnitt 7.3.4).

20 kap. 9 §

I detta lagrum stadgas för närvarande att det åligger rätten att tillse att boupptecknin förrättas och ges in. Försummas detta kan rätten antingen utfärda ett vitesföreläggande eller förordna någon att föranstalta om boupptecknin. Finns det brister i en ingiven boupptecknin får tingsrätten vid vite förelägga den ansvarige att avhjälpa bristen.

Enligt utredningens förslag skall det i framtiden ankomma på skattemyndigheten att tillse att boupptecknin förrättas och ges in. Naturligtvis bör skattemyndigheten liksom tingsrätten i dag ha möjlighet att utfärda vitesföreläggandenen i de nämnda situationerna, se lagen (1985:206) om viten. Däremot bör skattemyndigheten inte själv kunna förordna någon att föranstalta om boupptecknin. I de fall där det kan bli aktuellt med ett sådant förordnande bör därför skattemyndigheten få ansöka om det hos domstolen (se avsnitt 7.3.5).

20 kap. 11 §

Enligt den gällande lydelsen av paragrafen skall tingsrätten underrätta länsstyrelsen om det bland den dödes tillgångar finns fast egendom som är taxerad som lantbruksenhet. Denna underrättelseskyldighet får i framtiden ligga på skattemyndigheten.

20 kap. 12 §

Bestämmelsen trädde i kraft den juli i år och ger regeringen möjlighet att bestämma att även sådana anställda i en tingsrätt som inte är lagfarna domare skall få handlägga enkla ärenden enligt 20 kap. ÄB. Bestäm-

melsen bör upphöra när bouppteckningshanteringen avslutas vid tingsrätterna.

Övergångsbestämmelser

Äldre föreskrifter föreslås fortfarande gälla i fråga om ärenden om anstånd enligt 18 kap. 7 § om ansökan inkommit till tingsrätten före ikraftträdandet. Tingsrätten avslutar alltså handläggningen av sådana ärenden. Den nya bestämmelsen om överklagande i 18 kap. 7 § fjärde stycket bör dock vara tillämplig även på dessa ärenden. Tingsrättens beslut bör emellertid överklagas direkt till kammarrätt. Något prövningstillstånd krävas inte för dessa fall.

Vidare bör äldre föreskrifter fortfarande gälla i fråga om ärenden om bouppteckning och dödsboanmälan om bouppteckningen eller dödsboanmälan inkommit till tingsrätten före ikraftträdandet. Detsamma bör gälla ärenden där föreläggande eller förordnande enligt 20 kap. 9 § utfärdats före ikraftträdandet. Det innebär att tingsrätten avslutar handläggningen av sådana ärenden. Däremot bör de överprövas enligt de nya reglerna. Dock bör prövningstillstånd inte krävas i dessa fall. Överklagandebestämmelserna bör samordnas med skatteförfattningarna. Jfr avsnitt 8.10.

8.2 Konkurslagen (1987:672)

2 kap. 3 §

Detta lagrum handlar om vad som i vissa fall skall fogas till en konkursansökan. I *andra stycket* blir det aktuellt med en följdändring av samma slag som i 19 kap. 2 § ÄB (se ovan).

8.3 Förordningen (1949:661) om skyldighet för domstol att lämna uppgifter i mål och ärenden enligt föräldrabalken, m.m.

5 §

I *första meningen* i denna paragraf sägs att om någon som är underårig eller har förvaltare har del i ett dödsbo, skall tingsrätten snarast sända en kopia av boupptecknigen till överförmyndaren. Denna uppgift bör i stället åläggas skattemyndigheten. Ett stadgande härom kan lämpligen tas in i arvs- och gåvoskatteförordningen (1958:563, AGF).

I *tredje meningen* finns en allmän skyldighet för tingsrätten att underrätta överförmyndaren om när egendom tillfaller någon som är underårig eller har förvaltare. Detta stadgande kan någon gång bli aktuellt att tillämpa, t.ex. i ärenden om boutredningsman, och bör därför finnas kvar.

9 §

I denna paragraf sägs att om det i ett dödsbo finns en delägare för vilken god man skall förordnas, skall tingsrätten snarast sända en kopia av boupptecknigen till överförmyndaren. Denna uppgift bör överflyttas på skattemyndigheten och den aktuella bestämmelsen upphöra. En ny bestämmelse med motsvarande innehåll kan tas in i AGF.

8.4 Kungl. kungörelsen (1971:713) om renovation av boupptecknigsprotokoll

Enligt denna förordning skall tingsrätten regelbundet skicka en kopia av boupptecknigsprotokollet till Kammarkollegiet. I och med att kollegiets granskningsroll upphör blir förordningen obehövlig. Tillsynen kommer framgent att vila på Riksskatteverket (se avsnitt 7.3.5).

8.5 Förordningen (1991:750) om folkbokföringsregister m.m

9 §

I denna bestämmelse stadgas att skattemyndigheten snarast skall underrätta tingsrätten om dödsfall som har registrerats i folkbokföringsregistret. I och med den föreslagna bouppteckningsreformen kan denna paragraf upphöra.

8.6 Förordningen (1994:634) med instruktion för Kammarkollegiet

1 §

Enligt *andra stycket* bevakar kollegiet i vissa ärenden statens rätt och allmänna intressen, bl.a. i ärenden om arvs- och gåvoskatt. Utredningen föreslår att denna uppgift i stället skall ankomma på Riksskatteverket (se avsnitt 7.3.5).

8.7 Förordningen (1994:952) om Allmänna arvsfonden

9 §

Enligt paragrafens *första mening* skall tingsrätten underrätta Kammarkollegiet om det vid ett dödsfall inte finns någon annan arvinge än Allmänna arvsfonden eller om fonden är universell testamentstagare. Denna underrättelseskyldighet bör i framtiden fullgöras av skattemyndigheten.

8.8 Förordningen (1996:271) om mål och ärenden i allmän domstol

34 §

Här stadgas nu i *första stycket* att de vanliga bestämmelserna om registrering, aktbildning och beslut inte gäller för ärenden om bouppteckning, arvsskatt, dödsboanmälan eller åtgärder som avses i 16 kap. ärvdabalken. I stället skall tingsrätten fortlöpande föra ett boupptecknings-protokoll över sådana ärenden.

Av de nu uppräknade ärendetyperna kommer efter genomförandet av utredningens förslag endast ärenden enligt 16 kap. ÄB och ärenden om förordnande av bouppteckningsförrättare att finnas kvar vid tingsrätterna (se avsnitt 7.3.5). Ärenden enligt 16 kap. ÄB kan fortfarande föras i ett protokoll, men detta bör inte längre benämnas bouppteckningsprotokoll. Det kan i stället lämpligen benämnas protokoll över ärenden enligt 16 kap. ÄB. Ärenden om förordnade av bouppteckningsförrättare bör handläggas som vanliga ärenden.

I detta sammanhang skall handläggningen av frågor om edgång kort beröras. Ett yrkande om edgång av enskild part skall framställas i en stämningsansökan och handläggas i den ordning som stadgas för tvistemål[1]. När skyldigheten att avlägga ed fastslagits i en dom handläggs frågan om själva edsavläggelsen som ett domstolsärende.

I *andra stycket* stadgas att om någon anmäler ett arvs- eller testamentsanspråk till tingsrätten, skall en hänvisning till det ärendet göras vid protokollet om registrering av bouppteckningen efter den avlidne. Denna bestämmelse kan upphöra.

8.9 Förordningen (1996:381) med tingsrätts-instruktion

17-18 §§

Dessa bestämmelser handlar om möjligheten att förordna notarier och domstolssekreterare att handlägga bouppteckningsärenden. Reglerna bör upphöra i och med reformen. Tingsnotarier bör dock ha kvar möjlig-

---

[1] Jfr NJA 1911 s. 351, prop. 1946:28 s.78 ff och prop. 1995/96:115 s. 77.

heten att handlägga ärenden enligt 16 kap. ärvdabalken och ärenden om förordnande av boupptecknings förrättare.

8.10 Övrigt

Samordning av övergångsbestämmelser

I övergångsbestämmelserna till skatteförfattningarna bör klargöras att ärenden som på grund av övergångsbestämmelserna till ÄB (se avsnitt 8.1) handläggs av tingsrätterna, likväl skall överklagas till och handläggas av förvaltningsdomstol om utredningens förslag i denna del antas. Det innebär att tingsrättens avgörande med stöd av övergångsbestämmelserna bör överklagas till kammarrätt, dock utan krav på prövningstillstånd.

Underrättelse till brittisk konsul m.m.

Utredningen vill uppmärksamma att ändringar även behöver göras i KK (1952:644) angående skyldighet för myndighet att i vissa fall meddela underrättelse till brittisk konsul. Slutligen behöver bilagan till förordningen (1987:452) om avgifter vid de allmänna domstolarna ändras på så sätt, att ärenden om anstånd enligt 18 kap. 7 § ärvdabalken utgår.

Kommittédirektiv

Ärvdabalken

Dir.
1996:18

Beslut vid regeringssammanträde den 7 mars 1996

Sammanfattning av uppdraget

En särskild utredare tillkallas med uppdrag att
- överväga vilka förändringar som bör genomföras i fråga om bouppteckningar m.m. förutsatt att skattläggning av arv flyttas från tingsrätterna till skattemyndigheterna,
- se över och föreslå ändringar i reglerna om utredning, förvaltning och avveckling av dödsbon, främst i syfte att effektivisera förfarandet och göra det snabbare,
- överväga vilka ärenden enligt ärvdabalken som bör flyttas från domstolarna till andra myndigheter och vilka regeländringar som i övrigt bör göras i fråga om ärendena,
- se över reglerna om dödförklaring, särskilt tidsfristerna, och förutsättningarna för registrering av dödsfall i folkbokföringen,
- undersöka om 1988 års ändringar i arvsordningen slagit igenom på det sätt som varit avsett, utvärdera reformen utifrån den frågeställningen och föreslå de lagändringar som kan vara motiverade.

Utredaren skall även överväga ändringar i reglerna om förskott på arv och jäv för testamentsvittnen. Slutligen skall utredaren göra en språklig och redaktionell översyn av ärvdabalken.

Behovet av en utredning

Ärvdabalken trädde i kraft den 1 juli 1959. Balken ersatte lagar som hade tillkommit i slutet av 1920-talet och början av 1930-talet. På många områden var balkens regler dock helt nya.

Ärvdabalken har ändrats flera gånger i viktiga delar; bl.a. reviderades reglerna om makes och barns arvsrätt i samband med äktenskapsbalkens

tillkomst år 1988. Men stora delar av balken är väsentligen oförändrade. Det gäller t.ex. reglerna om bouppteckning, boutredning och arvskifte, även om förfarandet rationaliserats bl.a. genom tillkomsten år 1976 av institutet dödsboanmälan.

Sedan balkens tillkomst har samhället undergått stora förändringar. Arvets privatekonomiska och sociala betydelse har minskat. När det gäller förfarandet vid utredning och avveckling av dödsbon har förutsättningarna ändrats inte minst genom den tekniska utvecklingen och lagändringar på närliggande områden. Erfarenheter visar att det förfarande som ärvdabalken föreskriver kring dödsfall behöver effektiviseras och göras smidigare. En inte obetydlig faktor är därvid behovet av besparingar i de offentliga utgifterna.

Samhällsförändringarna och erfarenheterna gör det påkallat att se över delar av ärvdabalken. Det gäller framför allt regler som har att göra med förfarandet vid dödsboförvaltning och boutredning. Men även beträffande arvsordningen har ett flertal frågor väckts, bl.a. i riksdagen. En utredning bör tillsättas för att överväga vilka ändringar som kan behöva göras. Som redovisas i det följande finns det skäl att i enskildheter ifrågasätta om den gällande regleringen är helt ändamålsenlig. Däremot är det inte befogat att göra en allmän översyn av det arvs- och testamentsrättsliga regelsystemet.

I vissa delar har ärvdabalken en omodern uppbyggnad och ett ålderdomligt språk. En redaktionell och språklig översyn av balken bör därför göras.

Bouppteckningarna

När en person har avlidit skall det i regel göras en bouppteckning. De efterlevande skall utse två kunniga och trovärdiga personer som skall kalla arvingar och andra dödsbodelägare till en bouppteckningsförrättning. Vid förrättningen skall den dödes tillgångar och skulder samt vissa andra uppgifter antecknas. Bouppteckningen skall ges in till tingsrätten för registrering. Tingsrätten kontrollerar att bouppteckningen innehåller alla uppgifter som lagen föreskriver. Om det inte kommer fram någonting som tyder på att något fel har förekommit, beslutar tingsrätten att registrera bouppteckningen.

I vissa fall där behållningen efter den avlidne är liten behövs ingen bouppteckning, utan det räcker med en s.k. dödsboanmälan av socialnämnden. Även en dödsboanmälan skall ges in till tingsrätten och förvaras där.

I samband med registreringen av en boupptecknin skall tingsrätten också besluta om arvsskatt med anledning av dödsfallet. Uppgifterna i boupptecknin är underlag för skattebeslutet. I vissa fall skall tingsrätten i stället fastställa arvsskatten på grundval av en ingiven deklaration, men det är mindre vanligt. I andra fall läggs en bodelnings- eller en arvskifteshandling till grund för skattebeslutet. Även det är mindre vanligt. Boupptecknin har alltså en central betydelse för arvsskatten, och lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt (AGL) innehåller ett stort antal regler som måste beaktas när en boupptecknin upprättas.

Förutom att boupptecknin har betydelse som underlag för beräkningen av arvsskatt är vissa andra verkningar kopplade till den. I boupptecknin anges alla dödsbodelägare. Den fungerar därmed som ett slags legitimationshandling när det gäller rätten att företräda dödsboet och möjligheten att vidta rättshandlingar för dödsboets räkning (se 18 kap. 4 § ärvdabalken). Vidare skapar den vissa garantier för att allt går rätt till i samband med boutredningen och den utgör grunden för den avveckling av dödsboet som skall genomföras. Den används också i överförmyndarens tillsyn i fråga om underårigas intresse i dödsbon (se 20 kap. 8 § tredje stycket ärvdabalken, jfr 15 kap. 1 § föräldrabalken). Boupptecknin har inte någon rättslig verkan i förhållande till tredje man vid sidan av dess betydelse i fråga om rätten att företräda boet.

Det har i olika sammanhang diskuterats om handläggningen av boupptecknin och arvsskatt borde flyttas till skattemyndigheterna. Senast har frågan övervägts av Domstolsutredningen i betänkandet Domstolarna inför 2000-talet (SOU 1991:106). Utredningen föreslår att ansvaret för boupptecknin och dödsboanmälningar flyttas från tingsrätterna till skattemyndigheterna. Som motivering anförs att skattemyndigheterna är det allmännas experter på beskattning och att det därför är mest rimligt att frågorna handläggs där, vidare att skattemyndigheterna till skillnad från tingsrätterna kan handlägga ärendena med ordinarie personal som med tiden blir specialister på området. Utredningen framhåller även rationaliseringsvinster som kan uppnås vid en överflyttning samt den strävan som finns att renodla domstolarnas verksamhet.

Regeringen har ännu inte tagit ställning till Domstolsutredningens förslag i denna del. I direktiven till en ny domstolsorganisation (dir. 1995:102) uttalas att möjligheten att föra bort boupptecknin sverksamheten från de allmänna domstolarna skall utredas i annat sammanhang och att utredningen därför har att utgå från att denna verksamhet i framtiden inte skall ligga kvar hos tingsrätterna. Mycket talar för att en skattläggning i framtiden bör utföras av skattemyndigheten i stället för

tingsrätten. I så fall finns det utrymme för att bedöma bouppteckningarnas betydelse på ett friare sätt. Det bör då klaras ut om den nuvarande hanteringen av bouppteckningar bör bestå i övrigt och om tingsrätterna i så fall skall ha kvar några uppgifter. Bouppteckningarnas betydelse behöver analyseras och frågan om de kan avskaffas helt eller delvis övervägas. Någon form av underlag behövs naturligtvis för arvsskatteläggning. Den tekniska utvecklingen torde dock möjliggöra betydande rationaliseringar på det området.

Boutredning, bodelning och arvskifte

Bestämmelser om utredning, förvaltning och avveckling av dödsbon finns i 18-24 kap. ärvdabalken. Bortsett från vad som anförts ovan om bouppteckningar finns det inte anledning att göra någon allmän översyn av dessa regler i sak.

Ett problem är emellertid att bodelningar och arvskiften förhållandevis ofta drar ut på tiden mer än som ter sig rimligt. För många dödsbodelägare orsakar tidsutdräkten betydande besvär och påfrestningar.

Svårigheterna att snabbt åstadkomma en delning av boet beror ofta på osämja mellan delägarna. Tvisterna synes många gånger handla om annat än verkliga ekonomiska intressen. Vid motsättningar förordnas ofta en skiftesman för att ombesörja delningen. Dennes utredning försvåras av tvistigheterna i boet. Försök att göra en delning i sämja misslyckas ofta och en s.k. tvångsdelning blir då nödvändig. En sådan delning klandras inte sällan av någon eller några delägare med ytterligare fördröjning som följd.

Att många boutredningar tar lång tid kan bero även på annat, såsom oklara ägarförhållanden, värderingsproblem m.m. Det är osäkert i vilken utsträckning sådana faktorer spelar in. Kunskapen om problemen och deras orsaker är över huvud taget begränsad.

Det bör undersökas vad som kan göras för att åstadkomma snabbare och effektivare boutredningar och delningar.

Ärenden enligt ärvdabalken och AGL

Ärvdabalkens regelsystem förutsätter en rad olika beslut av domstol. Ärendena i fråga handläggs av tingsrätterna enligt lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden (ärendelagen). Regeringen har nyligen lagt fram en proposition med förslag till en ny ärendelag (prop. 1995/96:115). Den nya lagen kommer att innehålla en mer fullständig

reglering av domstolsärendena och liknar i stor utsträckning förvaltningsprocesslagen (1971:291). Det föreslås inte någon särbehandling av ärvdabalksärendena, som alltså kommer att handläggas enligt den nya ärendelagen. Detsamma gäller ärenden enligt AGL.

Exempel på ärenden enligt ärvdabalken (ÄB) och AGL är:

- registrering av boupptecknigar (ÄB 20:8 och 20:9),
- förordnande av boutredningsman (ÄB 19:1-4),
- föreläggande för boutredningsman att avge redovisning (ÄB 19:14 a 3 st.),
- förordnande av skiftesman (ÄB 23:5),
- fråga om eftergift av skatt (56 § AGL).

Som sagts tidigare bör det övervägas vilka förändringar som bör göras om arvsskatteläggningen flyttas till skattemyndigheterna. Det står klart att ett antal ärenden med anknytning till skattläggningen samtidigt bör föras över till skattemyndigheterna.

Men även när det gäller andra ärenden kan det ifrågasättas om de bör ligga kvar hos domstolarna eller flyttas till någon myndighet. Det gäller särskilt rena anmälningsärenden men även andra ärenden som inte innehåller något inslag av tvist.

En annan fråga är om de regler som i övrigt gäller för ärenden är i alla delar lämpliga. Reglerna har tillkommit i en tid då frågor om dödsbon spelade en viktigare roll socialt och ekonomiskt än de gör i dag. Även i övrigt har förutsättningarna ändrats avsevärt. Som ett exempel kan nämnas ändringarna år 1981 i reglerna om dödsbodelägares ansvar för dödsboets skuld (se prop. 1980/81:48). Ändringarna medförde att reglerna om avträdande till boutredningsmannaförvaltning har minskat i betydelse.

Allmänt sett är dödsboförvaltning omgiven av en betydande myndighetskontroll. Med de förändringar som skett i regelsystemet och i övrigt finns det anledning att pröva om en större del av ansvaret kan läggas på de berörda personerna själva.

Dödförklaring

Bestämmelser om dödförklaring finns i 25 kap. ärvdabalken. Ansökan om dödförklaring får göras hos tingsrätten viss tid efter den tidpunkt då en försvunnen person senast veterligen var vid liv. Tiden beror i huvudsak på omständigheterna vid försvinnandet, varvid den kortaste tiden - ett år - gäller för de fall då det är utrett att personen befann sig i livsfara när han eller hon försvann. I andra situationer föreskrivs tider om tre, fem resp. tio år. Efter viss utredning skall rätten utfärda en

kungörelse. Dödförklaring kan ske sedan minst ett år gått från kungörelsen.

Reglerna innebär att det alltid tar mer än två år från försvinnandet innan dödförklaring kan ske. Det gäller även då man i praktiken kan vara helt säker på att vederbörande är död. Bestämmelserna har kritiserats i olika sammanhang, främst för att tidsfristerna ansetts för långa. Frågan om regeländringar har väckts i riksdagen, senast år 1992 (mot. 1992/93:L408). I sitt av riksdagen gillade betänkande anförde lagutskottet att tiden kunde anses mogen för att i lämpligt sammanhang närmare överväga tidsfristerna och bestämmelserna i övrigt om dödförklaring (bet. 1992/93:LU16 s. 10).

Bestämmelserna om dödförklaring aktualiserades i samband med Estoniakatastrofen i september 1994. Det kunde konstateras att det fanns ett stort praktiskt och psykologiskt behov av att de personer som med säkerhet följt Estonia till havets botten även formellt kunde betraktas som döda. Reglerna om dödförklaring kunde inte tillgodose det behovet. I Justitiedepartementet övervägdes därför lagändringar.

Enligt 19 § folkbokföringslagen (1991:481) skall den som avlider eller dödförklaras avregistreras från folkbokföringen. Har en person försvunnit och kan det antas att personen är död, skall normalt dödförklaring ske innan dödsfallet registreras i folkbokföringen. I praxis har emellertid i undantagsfall en bortovarande ansetts kunna registreras som avliden utan en föregående dödförklaring. Till följd av den utredning som gjordes genom polisens försorg kunde dödsfallen vid Estonias förlisning konstateras med sådan säkerhet att samtliga svenskar som försvann ansågs kunna avregistreras som döda från folkbokföringen.

Det finns inte några bestämmelser om beviskrav eller liknande för att en person skall kunna avregistreras från folkbokföringen som avliden. I stället har kraven preciserats genom praxis. Registreringen av dödsfallet godtas av myndigheter, försäkringsbolag m.fl. i den meningen att personen i fråga betraktas som död. I fallet med Estonia var följden att regler om dödförklaring inte behövde tillämpas.

Det finns ett behov av att se över bestämmelserna om dödförklaring, främst för att undersöka om tidsfristerna kan förkortas men även för att om möjligt göra förfarandet mindre komplicerat än det är i dag. Vidare finns ett behov av att undersöka under vilka förutsättningar en person kan avregistreras från folkbokföringen som avliden när dödsfallet inte kunnat konstateras på vanligt sätt och om en författningsreglering behövs. Förhållandet mellan dödförklaring och sådan avregistrering från folkbokföringen behöver också klaras ut.

1988 års ändringar i arvsordningen

Den 1 januari 1988 ändrades reglerna om arvsordningen på några viktiga punkter. Ändringarna hade samband med den nya äktenskapsbalken, som trädde i kraft samtidigt. Den viktigaste ändringen var att en make numera tar arv efter sin avlidne make framför deras gemensamma bröstarvingar. Dessa får sitt arv efter den avlidne när den efterlevande maken dör, s.k. efterarv. För "särkullbarn", dvs. dem som är bröstarvingar efter enbart den avlidne maken, gäller särskilda bestämmelser. De har rätt att få ut sitt arv efter den avlidne föräldern omedelbart.

De nya bestämmelserna har setts som en naturlig spegling av samhällsutvecklingen, och den kritik som har framförts har i huvudsak rört enskildheter. Det har emellertid hävdats att reformen inte i alla delar har fått avsett genomslag. Vidare har det pekats på vissa oklarheter och tillämpningsproblem.

Ett av de problem som framhållits gäller särkullbarns skydd mot åtgärder som syftar till att helt eller delvis ta ifrån dem deras rätt till arv. Makar kan genom olika former av arvsplanering förfoga över sina barns rätt i kommande dödsbon. I riksdagen har framförts att särkullbarn har ett alltför dåligt skydd mot sådana förfaranden (se mot. 1993/94:L421). Det gäller både åtgärder som makarna vidtar gemensamt och förfoganden av den efterlevande maken. I sitt betänkande med anledning av den nämnda motionen uttalade lagutskottet att frågan om skyddet för särkullbarns rätt till arv borde övervägas i lämpligt sammanhang (bet. 1993/94:LU19 s. 17). Riksdagen ställde sig bakom betänkandet.

En bestämmelse som har betydelse för bl.a. skyddet för särkullbarns rätt är den om preskription av vederlagsanspråk i 3 kap. 3 § andra stycket ärvdabalken. Enligt paragrafens första stycke skall vederlag betalas till den först avlidnes arvingar, om den efterlevande maken genom gåva eller liknande utan tillbörlig hänsyn till dessa arvingar har orsakat väsentlig minskning av sin egendom. Vederlaget skall betalas ur den lott som den efterlevandes arvingar har rätt till. Kan vederlag inte betalas skall gåvan eller dess värde lämnas tillbaka, om inte mottagaren var i god tro. Talan om återgång måste väckas inom fem år från det att gåvan togs emot. Återgång av en gåva förutsätter att det vid en bodelning har kunnat konstateras att kompensation eller vederlag för gåvan inte kan lämnas. En sådan bodelning kan inte göras så länge den efterlevande maken är i livet. Det innebär att möjligheten att begära återgång är begränsad till de fall då den efterlevande dör så snart att bodelning efter honom eller henne hinner göras inom femårsfristen. Det har hävdats att preskriptionsregeln i alltför hög grad förhindrar

vederlagsanspråk och i en riksdagsmotion (mot. 1993/94:L404) har anförts att den femåriga preskriptionstiden bör förlängas. Enligt utskottet fanns dock "i vart fall för närvarande" inte skäl att göra någon översyn av preskriptionsregeln (bet. 1993/94:LU19 s. 16 f.).

Som nämnts har reglerna kritiserats på grund av vissa tolkningssvårigheter och tillämpningsproblem. En omfattande diskussion har förekommit i den juridiska doktrinen, se bl.a. *Walin*, Supplement till Ärvdabalken och Föräldrabalken, Sambolagen m.m., 1988, bl.a. s. 30 f. och s. 77 f., *Eriksson*, Några problem med anknytning till 1987 års familjerättsreform, Svensk Juristtidning (SvJT) 1989 s. 321 f., *Walin*, Några problem i den nya arvsrätten. Replik till Anders Eriksson, SvJT 1989 s. 717 f., *Agell*, Den nya arvsrätten och metoderna för dess tolkning, SvJT 1990 s. 1 f. och *Eriksson*, Några ytterligare synpunkter på tillämpningsfrågor med anknytning till 1987 års familjerättsreform, SvJT 1990 s. 270 f.

Det har bl.a. diskuterats hur bestämmelserna skall tolkas när det gäller förhållandet mellan olika anspråk, *dels* när det gäller testamentstagares rätt vid tillämpning av efterlevande makes rätt enligt den s.k. basbeloppsregeln i 3 kap. 1 § andra stycket ärvdabalken, *dels* i fråga om förhållandet mellan bröstarvinges laglottsanspråk och efterlevande makes rätt vid testamente (7 kap. 3 § andra stycket ärvdabalken).

Ytterligare en fråga gäller bestämmelsen i 3 kap. 8 § ärvdabalken om rätt för arvsberättigade efter den först avlidne maken att ärva allt vid den efterlevandes död, om andra arvingar saknas efter honom eller henne. Paragrafen kom till genom reformen år 1988 och det har diskuterats hur den skall tolkas i vissa hänseenden. Det gäller särskilt frågan om arvsrätten efter den efterlevande förutsätter en rätt i det enskilda fallet till efterarv efter den först avlidne, eller om rätten enligt 3 kap. 8 § gäller även om den efterlevande tagit över all egendom med full äganderätt. Den frågan synes ha fått sin lösning genom rättsfallet NJA 1993 s. 145, där det ansågs att någon rätt till arv enligt 3 kap. 8 § inte fanns när den efterlevande maken hade fått tillgångarna med full äganderätt på grund av testamente. Med hänsyn till den diskussion som förekommit om lagrummet är det dock motiverat att utredningen får överväga om någon justering eller något förtydligande behövs.

Utöver de nu nämnda frågorna kan flera andra tolknings- och tillämpningsproblem behöva uppmärksammas. Det finns särskild anledning att överväga om de nya reglerna om särkullbarn har fått en i alla detaljer lämplig utformning.

De nya reglerna har varit i kraft i sju år. Det finns skäl att nu studera erfarenheterna av reformen närmare. En utredning bör granska de nya reglerna utifrån frågeställningarna *dels* om reglerna fått avsedda

verkningar, *dels* om de medfört några oönskade konsekvenser eller oförutsedda problem, *dels* om det finns tillämpningssvårigheter som behöver åtgärdas.

Andra arvsrättsliga frågor

Vid sin granskning av förslaget till äktenskapsbalk m.m. påpekade Lagrådet att bestämmelserna i 6 kap. ärvdabalken om *förskott på arv* är komplicerade och bl.a. kan leda till invecklade beräkningar (se prop. 1986/87:1 s. 355). Det komplicerade systemet kunde vara en orsak till att reglerna inte tillämpas så ofta. De nya bestämmelserna kunde dessutom tänkas ytterligare komplicera beräkningarna när förskott förekommit.

Enligt Lagrådet borde av rent principiella skäl något göras åt en reglering som kan framstå som alltför invecklad för att i allmänhet vinna tillämpning men som ändå kan åstadkomma besvär i en del fall. Måhända borde så småningom övervägas en mer eller mindre genomgripande förändring och förenkling av reglerna. I sitt yttrande pekade Lagrådet också på möjligheten att åstadkomma en betydande förenkling genom en omkastning av presumtionen i 6 kap. 1 § första stycket första meningen. Enligt gällande regler skall förskott till bröstarvingar räknas av, "om inte annat har föreskrivits eller med hänsyn till omständigheterna måste anses ha varit avsett". En motsatt presumtion skulle innebära att förskott till bröstarvingar skulle räknas av på samma sätt som förskott till andra arvingar, dvs. endast om det föreskrivits eller med hänsyn till omständigheterna måste antas ha varit avsett. Med en sådan reform skulle, enligt Lagrådet, reglernas tillämpning komma att reserveras för fall där arvlåtaren verkligen velat att de skulle tillämpas.

Det är inte känt om lagändringarna år 1988 fått någon betydelse för tillämpningen av förskottsbestämmelserna. Det finns emellertid skäl att instämma i Lagrådets påpekande om behovet av en förenkling av reglerna. Det bör nu prövas hur en sådan förenkling lämpligen kan åstadkommas.

Förslag har också väckts om ändringar i reglerna om *jäv för testamentsvittnen* (10 kap. 4 § ärvdabalken). I en riksdagsmotion (1991/92:L406) har gjorts gällande att jäv borde anses föreligga bl.a. när en medlem i en organisation bevittnar ett testamente som innehåller ett förordnande till förmån för organisationen. Lagutskottet uttalade att frågan om en ny jävsregel måste bli föremål för ytterligare överväganden. Utskottet utgick från att regeringen skulle ta upp frågan i ett lämpligt sammanhang (bet. 1991/92:LU35 s. 7).

En annan särskild fråga när det gäller jäv för testamentsvittnen är om samboförhållanden i detta hänseende borde jämställas med äktenskap. Så är inte fallet i dag, medan samboförhållanden annars ofta jämställs med äktenskap (jfr i detta sammanhang t.ex. 36 kap. 4 § rättegångsbalken om rätt för närstående att slippa vittna i rättegång).

Bestämmelserna om jäv för testamentsvittnen bör övervägas mot bakgrund av vad som anförts.

Utredningen

Som sagts tidigare finns det inte anledning att göra en allmän översyn av det arvs- och testamentsrättsliga regelsystemet. De frågor som skall övervägas är av det slaget att de lämpligen bör anförtros åt en särskild utredare.

Utredningsuppdraget

Bouppteckningarna

Regeringen har ännu inte tagit ställning till om skattläggning av arv bör flyttas från tingsrätterna till skattemyndigheterna. Utredningen skall emellertid vid sina överväganden utgå från att en sådan överflyttning skall ske. Från den utgångspunkten skall övervägas vilket underlag som bör finnas för skattläggning och hur underlaget skall tas fram. En möjlighet är att skattläggning även fortsättningsvis görs på grundval av bouppteckningar, en annan att bouppteckningarna ersätts med exempelvis deklarationer. Det måste finnas ett korrekt underlag för beskattningen, men avgörande i övrigt bör främst vara effektivitets- och kostnadshänsyn. Men en viktig omständighet är också om bouppteckningarna bör bevaras av andra skäl, se nedan.

Oavsett vad utredaren kommer fram till i fråga om underlaget för skattläggningen bör förfarandet kunna förenklas. Utredaren skall överväga sådana möjligheter bl.a. mot bakgrund av de rationaliseringar som genomförts vid annan taxering.

Det är däremot inte en uppgift för utredaren att lämna förslag om hur en överflyttning av arvsskatteläggningen till skattemyndigheterna närmare bestämt skall gå till.

Utredaren skall ta ställning till om bouppteckningsinstitutet skall bevaras som hittills eller inte. För ett sådant ställningstagande är frågan om vilket underlag som bör finnas för skattläggningen central. Även

andra omständigheter spelar dock in, främst vilket behov som finns av bouppteckningarna för andra ändamål. Ovan har redovisats några funktioner som bouppteckningarna har i dag. En viktig uppgift för utredaren blir att analysera dels vilka funktioner av betydelse som bouppteckningarna kan ha i övrigt, dels om och i vilken utsträckning de funktioner som bouppteckningarna har kan tillgodoses på något annat sätt.

Ett syfte skall vara att få bort onödiga och fördyrande inslag i hanteringen. Den betydelse som bouppteckningarna alltjämt kan ha för släktkultur, arkiv, traditioner o.d. skall beaktas.

I dag kräver hanteringen av bouppteckningar betydande resurser vid tingsrätterna. Om skattläggningen flyttas från domstolarna är det inte säkert att bouppteckningarna behöver vara kvar. I vart fall talar mycket för att även återstående moment i den nuvarande hanteringen av bouppteckningarna lyfts bort från tingsrätterna. Det är ett önskemål i sig att så kan ske. Som regeringen framhållit i andra sammanhang bör domstolarnas verksamhet så långt möjligt renodlas och koncentreras till straffrättskipning och till egentlig tvistlösning.

Utredaren skall sålunda överväga om även den hantering som inte avser arvsskatt kan flyttas från tingsrätterna (jfr Domstolsutredningens överväganden i SOU 1991:106, s. 167 f.). Mot bakgrund av önskemålet om fortsatta rationaliseringar i den offentliga sektorn skall utredaren vidare pröva i vilken utsträckning det är nödvändigt att någon myndighet över huvud taget deltar i hanteringen av bouppteckningar eller i det förfarande som enligt utredaren bör ersätta bouppteckningarna. Dock måste behovet av skydd för okända och bortovarande arvingar uppmärksammas. Utredaren skall i sammanhanget undersöka hur många ärenden som berörs och vilka resurser som kan frigöras genom en reform.

En tänkbar möjlighet är att plikten att ge in en boupptecknin eller motsvarande till en myndighet inträder bara i vissa fall, t.ex. på begäran av någon dödsbodelägare eller någon berörd tredje man. En annan möjlighet kan vara att institutet dödsboanmälan utvecklas. Utredaren skall i alla händelser överväga om detta institut skall behållas och, i så fall, hur det kan behöva förändras.

En viktig uppgift för utredaren blir att undersöka hur man i andra länder möter de behov som vi i Sverige hittills tillgodosett genom bouppteckningarna. Särskilt de nordiska länderna bör studeras men även andra jämförbara länder.

Boutredning, bodelning och arvskifte

Det saknas god samlad kunskap om hur utredningen av dödsbon går till i praktiken. Utredaren skall därför undersöka hur boutredningsarbetet bedrivs i dag. Därvid skall särskild uppmärksamhet ägnas åt snabbheten och effektiviteten i förfarandet och vilka förbättringar som eventuellt kan åstadkommas. Men det skall även undersökas om förfarandet i övrigt är utformat på ett ändamålsenligt sätt mot bakgrund av dess syften.

Utredaren skall koncentrera sitt intresse på boutredningar där det råder tvist mellan delägarna. Som tidigare sagts drar i sådana fall avvecklingen av dödsboet ofta ut för mycket på tiden. Det skall analyseras vad som främst orsakar fördröjning och övervägas vad som kan göras för att bemästra problemet. Reglerna måste uppfylla rimliga krav på rättssäkerhet och skydd för alla berörda, men önskemålet om ett snabbt och billigt förfarande måste sättas högt.

En tänkbar möjlighet kan vara att utvidga boutredningsmannens resp. skiftesmannens befogenheter och möjligheter att agera efter eget omdöme, en annan att införa regler om processuella tvångsmedel. Ytterligare en utväg kan vara att i lagen ställa krav att ett eventuellt tvångsskifte sker inom viss tid.

Det är knappast en lämplig utväg att begränsa möjligheterna att klandra arvskiften. Däremot kan det vara motiverat att införa en möjlighet till "anslutningsklander", dvs. regler om att den som inte klandrar skiftet i tid får möjlighet att göra det inom viss tid efter att en motpart klandrat (jfr *Teleman* i SvJT 1992 s. 236 f.). En sådan ordning kan tjäna syftet att begränsa antalet klanderprocesser och samtidigt öka rättvisan. Å andra sidan kan en rätt till anslutningsklander ibland leda till onödigt omfattande processer. Utredaren skall överväga om det bör införas en möjlighet till anslutningsklander som nu sagts.

Vidare skall utredaren pröva om det finns tillräcklig anledning att ha kvar det särskilda institutet skiftesman. Enligt gällande rätt skall en skiftesman förordnas så snart en dödsbodelägare begär det. Det gäller även i de fall då en boutredningsman redan finns. Boutredningsmannen kan utses till skiftesman men även någon annan person kan förordnas. Före 1987 års reform var en boutredningsman skiftesman utan särskilt förordnande om han inte var dödsbodelägare. En återgång till den ordningen kan övervägas, om det särskilda skiftesmannainstitutet över huvud taget behövs.

Slutligen skall utredaren pröva i vilken utsträckning som svårigheter att snabbt nå resultat med boutredningar kan ha sin grund i brister i de materiella reglerna. Det har exempelvis anförts att reglerna om likadelning av viss egendom ställer till praktiska svårigheter (23 kap. 3

§ första stycket ärvdabalken; jfr NJA 1987 s. 943). Utredaren skall överväga om likadelning kan underlåtas i större utsträckning än i dag samt även i övrigt undersöka om det går att förenkla de materiella reglerna i syfte att effektivisera förfarandet.

Det skall observeras att reglerna i ärvdabalken om arvskifte i stor utsträckning bygger på och är desamma som äktenskapsbalkens bestämmelser om bodelning. Ändringar i reglerna om arvskifte kan medföra att motsvarande ändringar bör göras i äktenskapsbalkens regler. Utredaren får lägga fram även sådana förslag. Det måste då prövas om ändringarna är lämpliga även för bodelning efter äktenskapsskillnad eller om de bör begränsas till dödsfallssituationerna.

Utredaren skall vidare uppmärksamma reglerna i 15 kap. föräldrabalken om vård av rätt i dödsbo.

Även i denna del skall utredaren undersöka vad som gäller i övriga nordiska länder och pröva om några lösningar lämpligen kan tas över i svensk rätt. Även andra länder med jämförbara rättsordningar skall studeras. Utredaren bör särskilt uppmärksamma utvecklingen inom EU. Det kan nämligen förutses att intresset för en harmonisering av förfarandereglerna på arvsrättens område kommer att växa inom unionen.

Ärenden enligt ärvdabalken och AGL

Som tidigare sagts har utredaren att utgå från att skattläggning av arv tas över av skattemyndigheterna. Det torde medföra att även övriga ärenden med anknytning till skattläggningen bör flyttas till skattemyndigheterna.

Utredaren skall lämna förslag om den fortsatta hanteringen av de övriga ärenden som i dag har samband med boupptecknings registreringen. Förslagen blir i den delen i stor utsträckning beroende av vad utredaren kommer fram till i fråga om bouppteckningarna. En möjlighet att avskaffa ärendetyper skall tas till vara.

Utredaren skall gå igenom även de övriga ärenden enligt ärvdabalken som i dag handläggs i domstol. Det gäller t.ex. ärenden om förordnande av boutredningsman (19 kap. 1 §), föreläggande för boutredningsman att avge redovisning (19 kap. 14 a § tredje stycket), anstånd med avveckling av dödsbos jordbruk (18 kap. 7 §) och dödförklaring (25 kap.). Utredaren skall överväga vilka ärenden som lämpligen kan flyttas från domstolarna och vilka som bör ligga kvar där. Inriktningen skall vara att domstolarnas verksamhet skall renodlas och i möjligaste mån koncentreras till tvistlösning. Även andra skäl kan dock finnas för att ett ärende bör handläggas av domstol. Sådana skäl kan vara att ärendet rör

starka enskilda intressen och innefattar svåra avvägningar. Exempel på ärenden som i enlighet med det sagda knappast bör flyttas från domstolarna är ärenden om val av boutredningsman (19 kap. 1 §), entledigande av boutredningsman på grund av påstådd olämplighet (19 kap. 4 § andra stycket) och ställande av säkerhet för legat (22 kap. 3 §). Anmälningsärenden och liknande behöver däremot normalt inte hanteras av domstolar.

Slutligen skall utredaren överväga om några ändringar i övrigt kan och bör göras i de regler som gäller för ärenden enligt ärvdabalken. Den uppgiften har samband med uppdraget att överväga om boutredningsförfarandet kan effektiviseras. Det kan t.ex. ifrågasättas om vissa skyldigheter för dödsbodelägarna kan avskaffas och om vissa förfaranden kan förenklas. Att beakta är att de nuvarande reglerna som tidigare sagts kom till i en tid när dödsbon och deras förvaltning spelade en viktig ekonomisk och social roll. Ärendena bör ses i belysning av reformer som genomförts och samhällsutvecklingen i övrigt. I vissa hänseenden torde en avreglering nu kunna ske och ansvaret alltmer flyttas över på berörda enskilda personer.

Dödförklaring

Utredaren skall överväga och lämna förslag till ändringar i ärvdabalkens regler om dödförklaring. Det är önskvärt att dödförklaring kan ske så snabbt som möjligt utan att rimliga krav på säkerhet eftersätts. Tidsfristerna bör sålunda förkortas i den utsträckning som är möjlig. Det skall också övervägas om ett kungörelseförfarande behövs även i fortsättningen eller om syftena med det kan uppnås på något annat sätt.

Vidare skall utredaren studera hur dödsfall registreras i folkbokföringen i de fall då en person avlidit utan att dödsfallet kunnat konstateras på vanligt sätt, överväga om det förfarandet behöver regleras särskilt och i så fall föreslå bestämmelser. Därvid skall beaktas att frågan om en person skall antecknas som avliden även kan aktualiseras för personer som inte är folkbokförda i Sverige. Det är fallet om en efterlevande make är folkbokförd här och frågan uppkommer om vederbörande skall registreras som änka resp. änkling. Frågan om vilka krav som ställs och bör ställas på bevisning skall särskilt uppmärksammas. Utredaren skall också analysera i vilken utsträckning förutsättningarna för registrering av dödsfall i folkbokföringen i angivna fall behöver samordnas med ärvdabalkens regler om dödförklaring.

Det är nödvändigt att regelsystemet gör det möjligt att hantera även katastrofer som Estonias förlisning på ett effektivt och säkert sätt.

Reglerna måste sålunda utformas så att de håller för de påfrestningar som en sådan katastrof skapar.

Utredaren skall studera de delvis annorlunda bestämmelserna i våra nordiska grannländer och tillägna sig de erfarenheter som vunnits där.

1988 års ändringar i arvsordningen

Utredaren skall undersöka om intentionerna bakom de nya reglerna om arvsordningen har slagit igenom i verkligheten på det sätt som var avsett. Utifrån den frågeställningen skall 1988 års ändringar i ärvdabalken utvärderas och förslag lämnas om de justeringar i reglerna som utredaren bedömer motiverade.

Bland de frågor som i första hand bör uppmärksammas är det skydd som särkullbarn har för sin rätt till arv. Utredaren skall analysera om skyddet behöver förstärkas och överväga hur det i så fall lämpligast bör ske. En fråga som skall undersökas i det sammanhanget är om reglerna om preskription av vederlagsanspråk enligt 3 kap. 3 § ärvdabalken bör ändras för att göra bestämmelserna om vederlag effektivare.

Utredaren skall vidare uppmärksamma vissa tolkningssvårigheter som anmälts beträffande de nya reglerna. Det gäller bl.a. de frågor som nämnts ovan, dvs.

- förhållandet i vissa fall mellan efterlevande makes anspråk, bröstarvinges laglottsanspråk och testamentstagares rätt,
- tolkningen och tillämpningen av regeln om rätt till arv enligt 3 kap. 8 § ärvdabalken.

Utredaren skall överväga om reglerna behöver ändras för att undanröja de oklarheter och eventuella brister i övrigt som kan finnas. Därvid bör den debatt som förekommit i den juridiska doktrinen studeras (se ovan). Ändringar bör dock göras bara om oklarheten bedöms medföra påtagliga olägenheter.

Utredaren skall även undersöka om 1988 års reform i övrigt har medfört några oönskade konsekvenser eller oförutsedda problem samt föreslå lagändringar vid behov.

Andra arvsrättsliga frågor

Utredaren skall överväga om reglerna om förskott på arv bör ändras. Uppgifter bör därvid inhämtas om hur och i vilken utsträckning reglerna används i dag. De invändningar som Lagrådet framfört skall beaktas. En förenkling av reglerna är önskvärd. Men det är samtidigt viktigt att

bestämmelserna återspeglar vad som normalt kan antas vara den avlidnes verkliga vilja. Den möjlighet som Lagrådet anvisat till en förenkling i regleringen - dvs. en omkastning av presumtionen i 6 kap. 1 § ärvdabalken vad gäller bröstarvingar - är en möjlig lösning som skall analyseras och prövas (se prop. 1986/87:1 s. 355).

Vidare skall utredaren överväga förändringar av reglerna om jäv för testamentsvittnen. Särskilt frågan om jäv för ställföreträdare för organisationer som gynnas genom testamentet och frågan om sambor bör jämställas med gifta skall prövas. Jävsfrågan skall dock ges en samlad och bred belysning. Utredaren skall lägga fram de förslag till lagändringar som bedöms motiverade.

Andra frågor

Utredaren får överväga och lämna förslag om även andra frågor på ärvdabalkens område. De grundläggande reglerna om arvsordningen ligger dock fast.

Utredaren skall slutligen göra en språklig och redaktionell översyn av ärvdabalken.

Att beakta i övrigt för utredaren

Utredaren skall beakta vad som sägs i de generella direktiven till samtliga kommittéer och särskilda utredare om att pröva offentliga åtaganden (dir. 1994:23), att redogöra för eventuella regionalpolitiska följder (dir. 1992:50) och att redovisa jämställdhetspolitiska konsekvenser (dir. 1994:124).

Uppdraget skall vara slutfört senast den 31 december 1997. De frågor som föranleds av en överföring av arvsskattehanteringen till skattemyndigheterna skall behandlas med förtur och presenteras i ett delbetänkande senast den 30 september 1996.

(Justitiedepartementet)

Granskning av bouppteckning

(utdrag ur Domstolsverkets handbok, Handbok för bouppteckningsärenden m.m.)

Kontroll	Anmärkning
Översiktlig granskning	
1. Rätt domstol	
2. Två likalydande bouppteckningsexemplar	
3. Äktenskapsförord	Skall ha tagits in i bouppteckningen eller ha bifogats i bestyrkt avskrift eller kopia.
4. Testamente, arvsavstående, tidigare bouppteckning som åberopas	Som 3.
5. Försäkring med förmånstagare	Skall ha antecknats "inom linjen" i bouppteckningen. Kontrolluppgifter enligt 49 § AGL skall finnas med.
6. Bouppgivarens försäkran	
7. Förrättningsmännens intyg	Innehåll, behörighet, underskrift (bevittning fordras inte).

Detaljgranskning

1.	Förrättningsdag	
2.	Den avlidne	Obligatoriska uppgifter: fullständigt namn, i förekommande fall yrke, samt dödsdag. Övriga uppgifter: födelsedag, personnummer, civilstånd, namn som ogift, medborgarskap, folkbokföringsort.
3.	Dödsbodelägare och andra som skall kallas och antecknas	För alla: namn och bostadsadress. För arvinge: släktskap. För underårig: födelsedag, förmyndare, god man.
a.	Efterlevande make	Namn, bostadsadress och vigselår.
b.	Samboende	Namn, bostadsadress och tidpunkten för samlevnadens början samt eventuell begäran om bodelning.
c.	Arvingar	Enligt lag.
d.	Universella testamentstagare	Enligt testamente.
e.	Efterarvingar	Enligt lag eller testamente.
f.	Tidigare avliden makes arvingar	Enligt lag.
4.	Närvaro, kallelser	Pricka av närvarande och kallade, kontrollera kallelsebevis, fullmakter, förmynderskaps- förvaltarskaps- och godmansförordnanden.

5. Egendoms-redovisning	Tillgångssidan: a. FAST EGENDOM - finns det taxeringsbevis? Är det något som tyder på att ett högre värde skall åsättas? Jordbruksfastighet? Fastighet upplåten med tomträtt? b. BANKTILLGODOHAVANDEN - Är räntan på dödsdagen medräknad? Reduktion för preliminär kapitalinkomstskatt? c. ANDRA FORDRINGAR - Är gäldenären och grunden för fordran angiven? Löper fordringen med ränta eller ej? d. VÄRDEPAPPER - Behövs det värdeintyg eller räcker det att kontrollera i officiella fond- eller kurslistor? e. BOSTADSRÄTT - Behövs utredning om andelens värde? Intyg från bostadsrättsföreningen? f. ANDEL I OSKIFTAT BO - Är dödsboet värderat per dagen för det nu inträffade dödsfallet? g. ANDEL I EN EKONOMISK FÖRENING ELLER ETT HANDELSBOLAG - Har värdet bestämts med beaktande av reglerna i 23 § B 5 st AGL? Jfr även h. h. NÄRINGSVERKSAMHET - Har reglema i 23 § F 3 st AGL beaktats? Rörelsefrämmande tillgångar? i. ANNAN LÖS EGENDOM - Behöver värdet i något fall styrkas? Finns ett godtagbart värdeintyg? Skuldsidan: a. Behöver något skuldbelopp styrkas? Boutredningskostnader

är inte avdragsgilla. Framtida vård av grav är inte avdragsgillt.
b. Behöver det styrkas att skulden avsåg den AVLIDNE eller DÖDSBOET (vårdkostnad o.d.)?
c. REVERSSKULDER TILL BARN - Är det fråga om fullbordade gåvor eller har de någon annan grund?

Behållningen:
Räkna ned de tillgångar som den avlidne har haft med äganderätt eller fri förfoganderätt. Om den avlidne var GIFT:
a. Räkna den avlidnes enskilda egendom särskilt.
b. Räkna samman makarnas giftorättsgods.
c. Räkna inte in den efterlevande makens enskilda egendom i bobehållningen, men glöm inte att notera den, eventuellt efter komplettering.

6. Kontrollräkning

Skall i princip alltid ske. Rätta felsummeringar ex officio. Rätta enskilda poster efter företeende av intyg.

KUNGL. BIBLIOTEKET STOCKHOLM

Statens offentliga utredningar 1996

Kronologisk förteckning

1. Den nya gymnasieskolan - hur går det? U.
2. Samverkansmönster i svensk forskningsfinansiering. U.
3. Fritid i förändring. Om kön och fördelning av fritidsresurser. C.
4. Vem bestämmer vad? EU:s interna spelregler inför regeringskonferensen 1996. UD.
5. Politikområden under lupp. Frågor om EU:s första pelare inför regeringskonferensen 1996. UD.
6. Ett år med EU. Svenska statstjänstemäns erfarenheter av arbetet i EU. UD.
7. Av vitalt intresse. EU:s utrikes- och säkerhetspolitik inför regeringskonferensen. UD.
8. Batterierna - en laddad fråga. M.
9. Om järnvägens trafikledning m.m. K.
10. Forskning för vår vardag. C.
11. EU-mopeden. Ålders- och behörighetskrav för två- och trehjuliga motorfordon. K.
12. Kommuner och landsting med betalningssvårigheter. Fi.
13. Offentlig djurskyddstillsyn. Jo.
14. Budgetlag - regeringens befogenheter på finansmaktens område. Fi.
15. Union för både öst och väst. Politiska, rättsliga och ekonomiska aspekter av EU:s sjätte utvidgning. UD.
16. Förankring och rättigheter. Om folkomröstningar, utträdesrätt, medborgarskap och mänskliga rättigheter i EU. UD.
17. Bättre trafik med väginformatik. K.
18. Totalförsvarspliktiga m95. Förslag om jobb/studier efter muck, bostadsbidrag, dagpenning, försäkringar. Fö.
19. Sverige, EU och framtiden. EU 96-kommitténs bedömningar inför regeringskonferensen 1996. UD.
20. Samordnad rollfördelning inom teknisk forskning. U.
21. Reform och förändring. Organisation och verksamhet vid universitet och högskolor efter 1993 års universitets- och högskolereform. U.
22. Inflytande på riktigt - Om elevers rätt till inflytande, delaktighet och ansvar. U.
23. Kartläggning och analys av den offentliga sektorns upphandling av varor och tjänster med miljöpåverkan. N.
24. Från Maastricht till Turin. Bakgrund och övriga EU-länders förslag och debatt inför regeringskonferensen 1996. UD.
25. Från massmedia till multimedia - att digitalisera svensk television. Ku.
26. Ny kurs i trafikpolitiken + Bilagor. K.
27. En strategi för kunskapslyft och livslångt lärande. U.
28. Det forskningspolitiska landskapet i Norden på 1990-talet. U.
29. Forskning och Pengar. U.
30. Borgenärsbrotten - en översyn av 11 kap. brottsbalken. Fi.
31. Attityder och lagstiftning i samverkan + bilagedel. C.
32. Möss och människor. Exempel på bra IT-användning bland barn och ungdomar. SB.
33. Banverkets myndighetsroll m.m. K.
34. Aktiv arbetsmarknadspolitik + expertbilaga. A.
35. Kriminalunderrättelseregister DNA-register. Ju.
36. Högskola i Malmö. U.
37. Sveriges medverkan i FN:s familjeår. S.
38. Nationalstadsparker. M.
39. Rapport från klimatdelegationen 1995. Klimatrelaterad forskning. M.
40. Elektronisk dokumenthantering. Ju.
41. Statens maritima verksamhet. Fö.
42. Demokrati och öppenhet. Om folkvalda parlament och offentlighet i EU. UD.
43. Jämställdheten i EU. Spelregler och verklighetsbilder. UD.
44. Översyn av skatteflyktslagen. Reformerat förhandsbesked. Fi.
45. Presumtionsregeln i expropriationslagen. Ju.
46. Enskilda vägar. K.
47. Cirkelsamhället. Studiecirklars betydelser för individ och lokalsamhälle. U.
48. Shaping Sustainable Homes in an Urbanizing World. Swedish National Report for Habitat II. N.
49. Regler för handel med el. N.
50. Förbud mot vapen på allmän plats m.m. Ju.
51. Grundläggande drag i en ny arbetslöshetsförsäkring - alternativ och förslag. A.
52. Precisering av handelsändamålet i detaljplan. M.
53. Kalkning av sjöar och vattendrag.M.
54. Kooperativa möjligheter i storstadsområden. S.
55. Sverige, framtiden och mångfalden. A.
55. På väg mot egenföretagande. A.
55. Vägar in i Sverige. A.
56. Hälften vore nog - om kvinnor och män på 90-talets arbetsmarknad. A.
57. Pensionssamordning för svenskar i EU-tjänst. Fi.
58. Finansieringen av det civila försvaret. Fö.

Statens offentliga utredningar 1996

Kronologisk förteckning

59. Europapolitikens kunskapsgrund. En principdiskussion utifrån EU 96-kommitténs erfarenheter. UD.
60. Miljö och jordbruk. Om EU:s miljöregler och utvidgningens effekter på den gemensamma jordbrukspolitiken. UD.
61. Olika länder - olika takt. Om flexibel integration och förhållandet mellan stora och små stater i EU. UD.
62. EU, konsumenterna och maten - Förväntningar och verklighet. Jo.
63. Medicinska undersökningar i arbetslivet. A.
64. Försäkringskassan Sverige - Översyn av socialförsäkringens administration. S.
65. Administrationen av EU:s jordbrukspolitik i Sverige. Jo.
66. Utvärderat personval. Ju.
67. Medborgerlig insyn i kommunala entreprenader. Fi.
68. Några folkbokföringsfrågor. Fi.
69. Kompetens och kapital + bilaga. N.
70. Samverkan mellan högskolan och näringslivet. N.
71. Lokal demokrati och delaktighet i Sveriges städer och landsbygd. In.
72. Rättspsykiatriskt forskningsregister. S.
73. Svensk kärnteknisk tillsynsverksamhet. Volym 1 - En granskning. M.
73 Swedish Nuclear Regulatory Activities. Volume 1 - An Assessment. M.
74. Svensk kärnteknisk tillsynsverksamhet. Volym 2 - Faktaredogörelser. M.
74. Swedish Nuclear Regulatory Activities. Volume 2 - Descriptions. M.
75. Värden i folkhögskolevärlden. U.
76. EU:s regeringskonferens - procedurer, aktörer, formalia. Sammanfattning av ett seminarium i april 1996. UD.
77. Utländska försäkringsgivare med verksamhet i Sverige. Fi.
78. Elberedskapen. Organisation, ansvarsfördelning och finansiering. N.
79. Översyn av revisionsreglerna. Fi.
80. Viktigt meddelande. Radio och TV i Kris och Krig. Ku.
81. Skydd för sparande i sparkasseverksamhet. Fi.
82. En översyn av luft- sjö- och spårtrafikens tillsynsmyndigheter. K.
83. Allmänt pensionssparande. S.
84. Ekobrottsforskning. Ju.
85. Egon Jönsson - en kartläggning av lokala samverkansprojekt inom rehabiliteringsområdet. S.
86. Utvecklad samordning inom det civila försvaret och fredsräddningstjänsten. Kartläggning, överväganden och förslag. Fö.
87. Tredimensionell fastighetsindelning. Ju.
88. Kameraövervakning. Ju.
89. Samverkan mellan högskolan och de små och medelstora företagen. N.
90. Sammanhållet studiestöd. U.
91. Den privata vårdens omfattning och framtida ersättningsformer - En översyn av de nationella taxorna för läkare och sjukgymnaster. S.
92. IT i miljöarbetet. M.
93. Ny yrkestrafiklagstiftning. K.
94. Nationell teleadresskatalog. K.
95. Botniabanan. K.
96. Strukturförändring och besparing. En uppföljning av genomförda förändringar inom försvarsmaktens ledningsorganisation. Fö.
97. Effektivare försvarsfastigheter! Utvärdering av en reform. Fö.
98. Vem styr försvaret? Utvärdering av effekterna av LEMO-reformen. Fö.
99. Avveckling med inlärning. Erfarenheter från LEMO-reformens avveckling av personal. Fö.
100. Ett nytt system för skattebetalningar. Del A. Ett nytt system för skattebetalningar. Del B. Författningsförslag, författningskommentarer och bilagor. Fi.
101. Kärnavfall - teknik och platsval. KASAMs yttrande över SKBs FUD-Program 95. M.
102. TUFF - Teckenspråksutbildning för föräldrar. U.
103. Miljöbalken. En skärpt och samordnad miljölagstiftning för en hållbar utveckling. Del 1 och 2. M.
104. Konsumentskydd på elmarknaden. C.
105. Att främja donationer till universitet och högskolor. U.
106. EU och Sverige - från Kiruna till Malmö. Sammanfattning av fyra regionala möten 1995-96. UD.
107. Union utan gränser - konsekvenser, möjligheter, problem. Sammanfattning av ett seminarium i november 1995. UD.
108. Konsumenterna och miljön. C.
109. Från åkerlotter till Paradis - ett delbetänkande från Utredningen om universitetsfastigheter m.m. angående överlåtelser och tomträttsupplåtelser av vissa högskolefastigheter. Fi.
110. Inför ett Svenskt kulturnät - IT och framtiden inom kulturområdet. Ku.

Statens offentliga utredningar 1996

Kronologisk förteckning

111. Bevakad övergång. Åldersgränser för unga upp till 30 år. C
112. Integrering av miljöhänsyn inom den statliga förvaltningen. M.
113. En allmän och aktiv försäkring vid sjukdom och rehabilitering. Del 1 och 2. S.
114. En körkortsreform. K.
115. Barnkonventionen och utlänningslagen. S.
116. Artikel 6 i Europakonventionen och skatteutredningen. Fi.
117. Expertrapporter från Skatteväxlingskommittén. Fi.
118. Station Stockholm Nord. K.
119. Lättnad i dubbelbeskattningen av mindre företags inkomster. Fi.
120. Högskolan i Malmö - Slutbetänkande. U.
121. Spår, miljö och stadsbild i centrala Stockholm. K.
122. Kunskapssyn och samhällsnytta i hantverkscirklar och hantverksutövande. U.
123. Iakttagelser och förslag efter omstruktureringen av försvarets ledning och stöd. Fö.
124. Miljö för en hållbar hälsoutveckling. Betänkande. Förslag till nationellt handlingsprogram. S. Bilaga 1. Miljörelaterade hälsorisker. S. Bilaga 2. Aktörer och verktyg i miljöhälsoarbetet. S. Environment for Sustainable Health Development - an Action Plan for Sweden. S.
125. Droger i trafiken. Ju.
126. Doping i folkhälsoperspektiv. Del A och Del B. S.
127. Folkbildningens institutioner. U.
128. Skyddet av kulturmiljön. En översyn av kulturminneslagens bestämmelser om byggnader och kulturmiljöer, prästgårdar, kyrkstäder och ortnamn. Ku.
129. Den kommunala självstyrelsen och grundlagen. In.
130. De två kulturerna. Rapporter av Klaus Richard Böhme, Bo Huldt, Carl-Einar Stålvant samt Kent Zetterberg. Bilagor med underlagsmaterial till UTFÖR:s slutbetänkande SOU 1996:123. Fö.
131. Extern värdering av hot och förmåga. Bilagor med underlagsmaterial till UTFÖR:s slutbetänkande SOU 1996:123. Fö.
132. Det stora och snabba greppet. Om LEMO-reformens metoder och resultat. Bilagor med underlagsmaterial till UTFÖR:s slutbetänkande SOU 1996:123. Fö.
133. Jämställd vård. Olika vård på lika villkor. S.
134. Jämställd vård. Möten i vården ur ett tvärvetenskapligt perspektiv. S.
135. Fibromyalgi och Duchennes muskeldystrofi. Kunskapsläge och behov av framtida FoU. S.
136. Effekter av EU:s jordbrukspolitik. Jo.
137. Kommunalförbund och gemensam nämnd - två former för kommunal samverkan. In.
138. Ny behörighetsreglering på hälso- och sjukvårdens område m.m. S.
139. Skatt på avfall. Fi.
140. KO:s biträde åt enskilda. In.
141. Vårdavgifter vid rättspsykiatrisk vård, m.m. S.
142. Länsstyrelsernas roll i infrastrukturplaneringen. K.
143. Krock eller möte - Om den mångkulturella skolan. U.
144. Ökad konkurrens i handeln med livsmedel. N.
145. Arbetstid längd, förläggning och inflytande + bilagedel. A.
146. Att återerövra vardagen. S.
147. Övergångsbestämmelser till miljöbalken. M.
148. Översyn av förvärvslagen och hyreslagen Borgen och pant. Ju.
149. Elberedskapen. Författningsfrågor. N.
150. En allmän och sammanhållen arbetslöshetsförsäkring. A.
151. Bidrag genom arbete - En antologi. S.
152. Gruvorna och framtiden. N.
153. Hållbar utveckling i Sveriges skärgårdsområden. M.
154. Tre rapporter om studiecirklar. U.
155. Omtankar om vattendrag ett nytt angreppssätt. M.
156. Bostadspolitik 2000 - från produktions- till boendepolitik + Särtryck + Bilaga. In.
157. Översyn av redovisningslagstiftningen. Ju.
158. Sverige och EMU. Fi.
159. Folkbildningen - en utvärdering. U.
160. Bouppteckningar och arvsskatt. Ju.

Statens offentliga utredningar 1996

Systematisk förteckning

Statsrådsberedningen

Möss och människor. Exempel på bra IT-användning bland barn och ungdomar. [32]

Justitiedepartementet

Kriminalunderrättelseregister DNA-register. [35]
Elektronisk dokumenthantering. [40]
Presumtionsregeln i expropriationslagen.[45]
Förbud mot vapen på allmän plats m.m. [50]
Utvärderat personval. [66]
Ekobrottsforskning. [84]
Tredimensionell fastighetsindelning. [87]
Kameraövervakning. [88]
Droger i trafiken. [125]
Översyn av förvärvslagen och hyreslagen
Borgen och pant. [148]
Översyn av redovisningslagstiftningen. [157]
Bouppteckningar och arvsskatt. [160]

Utrikesdepartementet

Vem bestämmer vad? EU:s interna spelregler inför regeringskonferensen 1996. [4]
Politikområden under lupp. Frågor om EU:s första pelare inför regeringskonferensen 1996. [5]
Ett år med EU. Svenska statstjänstemäns erfarenheter av arbetet i EU. [6]
Av vitalt intresse. EU:s utrikes- och säkerhetspolitik inför regeringskonferensen. [7]
Union för både öst och väst. Politiska, rättsliga och ekonomiska aspekter av EU:s sjätte utvidgning. [15]
Förankring och rättigheter. Om folkomröstningar, utträdesrätt, medborgarskap och mänskliga rättigheter i EU. [16]
Sverige, EU och framtiden. EU 96-kommitténs bedömningar inför regeringskonferensen 1996. [19]
Från Maastricht till Turin. Bakgrund och övriga EU-länders förslag och debatt inför regeringskonferensen 1996. [24]
Demokrati och öppenhet. Om folkvalda parlament och offentlighet i EU. [42]
Jämställdheten i EU. Spelregler och verklighetsbilder. [43]
Europapolitikens kunskapsgrund. En principdiskussion utifrån EU 96-kommitténs erfarenheter. [59]
Miljö och jordbruk. Om EU:s miljöregler och utvidgningens effekter på den gemensamma jordbrukspolitiken. [60]
Olika länder - olika takt. Om flexibel integration och förhållandet mellan stora och små stater i EU. [61]
EU:s regeringskonferens - procedurer, aktörer, formalia. Sammanfattning av ett seminarium i april 1996. [76]
EU och Sverige - från Kiruna till Malmö. Sammanfattning av fyra regionala möten 1995-96. [106]
Union utan gränser - konsekvenser, möjligheter, problem. Sammanfattning av ett seminarium i november 1995. [107]

Försvarsdepartementet

Totalförsvarspliktiga m95. Förslag om jobb/studier efter muck, bostadsbidrag, dagpenning, försäkringar. [18]
Statens maritima verksamhet. [41]
Finansieringen av det civila försvaret. [58]
Utvecklad samordning inom det civila försvaret och fredsräddningstjänsten. Kartläggning, överväganden och förslag. [86]
Strukturförändring och besparing. En uppföljning av genomförda förändringar inom försvarsmaktens ledningsorganisation. [96]
Effektivare försvarsfastigheter! Utvärdering av en reform. [97]
Vem styr försvaret? Utvärdering av effekterna av LEMO-reformen. [98]
Avveckling med inlärning. Erfarenheter från LEMO-reformens avveckling av personal. [99]
Iakttagelser och förslag efter omstruktureringen av försvarets ledning och stöd. [123]
De två kulturerna. Rapporter av Klaus Richard Böhme, Bo Huldt, Carl-Einar Stålvant samt Kent Zetterberg. Bilagor med underlagsmaterial till UTFÖR:s slutbetänkande SOU 1996:123. [130]
Extern värdering av hot och förmåga. Bilagor med underlagsmaterial till UTFÖR:s slutbetänkande SOU 1996:123. [131]
Det stora och snabba greppet. Om LEMO-reformens metoder och resultat. Bilagor med underlagsmaterial till UTFÖR:s slutbetänkande SOU 1996:123. [132]

Socialdepartementet

Sveriges medverkan i FN:s familjeår. [37]
Kooperativa möjligheter i storstadsområden. [54]
Försäkringskassan Sverige - Översyn av socialförsäkringens administration. [64]
Rättspsykiatriskt forskningsregister. [72]

Statens offentliga utredningar 1996

Systematisk förteckning

Allmänt pensionssparande. [83]
Egon Jönsson - en kartläggning av lokala samverkansprojekt inom rehabiliteringsområdet. [85]
Den privata vårdens omfattning och framtida ersättningsformer - En översyn av de nationella taxorna för läkare och sjukgymnaster. [91]
En allmän och aktiv försäkring vid sjukdom och rehabilitering. Del 1 och 2. [113]
Barnkonventionen och utlänningslagen. [115]
Miljö för en hållbar hälsoutveckling.
Betänkande. Förslag till nationellt handlingsprogram. [124]
Bilaga 1. Miljörelaterade hälsorisker. [124]
Bilaga 2. Aktörer och verktyg i miljöhälsoarbetet. [124]
Environment for Sustainable Health Development - an Action Plan for Sweden. [124]
Doping i folkhälsoperspektiv. Del A och Del B. [126]
Jämställd vård. Olika vård på lika villkor. [133]
Jämställd vård. Möten i vården ur ett tvärvetenskapligt perspektiv. [134]
Fibromyalgi och Duchennes muskeldystrofi. Kunskapsläge och behov av framtida FoU. [135]
Ny behörighetsreglering på hälso- och sjukvårdens område m.m. [138]
Vårdavgifter vid rättspsykiatrisk vård, m.m. [141]
Att återerövra vardagen. [146]
Bidrag genom arbete - En antologi. [151]

Kommunikationsdepartementet

Om järnvägens trafikledning m.m. [9]
EU-mopeden. Ålders- och behörighetskrav för två- och trehjuliga motorfordon. [11]
Bättre trafik med väginformatik. [17]
Ny kurs i trafikpolitiken + Bilagor. [26]
Banverkets myndighetsroll m.m. [33]
Enskilda vägar. [46]
En översyn av luft- sjö- och spårtrafikens tillsynsmyndigheter. [82]
Ny yrkestrafiklagstiftning. [93]
Nationell teleadresskatalog. [94]
Botniabanan. [95]
En körkortsreform [114]
Station Stockholm Nord. [118]
Spår, miljö och stadsbild i centrala Stockholm. [121]
Länsstyrelsernas roll i infrastrukturplaneringen. [142]

Finansdepartementet

Kommuner och landsting med betalningssvårigheter. [12]
Budgetlag - regeringens befogenheter på finansmaktens område. [14]
Borgenärsbrotten - en översyn av 11 kap. brottsbalken. [30]
Översyn av skatteflyktslagen. Reformerat förhandsbesked. [44]
Pensionssamordning för svenskar i EU-tjänst. [57]
Medborgerlig insyn i kommunala entreprenader. [67]
Några folkbokföringsfrågor. [68]
Utländska försäkringsgivare med verksamhet i Sverige. [77]
Översyn av revisionsreglerna. [79]
Skydd för sparande i sparkasseverksamhet. [81]
Ett nytt system för skattebetalningar. Del A.
Ett nytt system för skattebetalningar. Del B. Författningsförslag, författningskommentarer och bilagor. [100]
Från åkerlotter till Paradis - ett delbetänkande från Utredningen om universitetsfastigheter m.m. angående överlåtelser och tomträttsupplåtelser av vissa högskolefastigheter. [109]
Artikel 6 i Europakonventionen och skatteutredningen. [116]
Expertrapporter från Skatteväxlingskommittén. [117]
Lättnad i dubbelbeskattningen av mindre företags inkomster. [119]
Skatt på avfall. [139]
Sverige och EMU. [158]

Utbildningsdepartementet

Den nya gymnasieskolan - hur går det? [1]
Samverkansmönster i svensk forskningsfinansiering. [2]
Samordnad rollfördelning inom teknisk forskning. [20]
Reform och förändring. Organisation och verksamhet vid universitet och högskolor efter 1993 års universitets- och högskolereform. [21]
Inflytande på riktigt - Om elevers rätt till inflytande, delaktighet och ansvar. [22]
En strategi för kunskapslyft och livslångt lärande. [27]
Det forskningspolitiska landskapet i Norden på 1990-talet. [28]
Forskning och Pengar. [29]
Högskola i Malmö. [36]
Cirkelsamhället. Studiecirklars betydelser för individ och lokalsamhälle. [47]
Värden i folkhögskolevärlden. [75]
Sammanhållet studiestöd. [90]
TUFF - Teckenspråksutbildning för föräldrar. [102]
Att främja donationer till universitet och högskolor. [105]

Statens offentliga utredningar 1996

Systematisk förteckning

Högskolan i Malmö - Slutbetänkande. [120]
Kunskapssyn och samhällsnytta i hantverkscirklar och hantverksutövande. [122]
Folkbildningens institutioner. [127]
Krock eller möte - Om den mångkulturella skolan. [143]
Tre rapporter om studiecirklar. [154]
Folkbildningen - en utvärdering. [159]

Jordbruksdepartementet

Offentlig djurskyddstillsyn. [13]
EU, konsumenterna och maten
- Förväntningar och verklighet. [62]
Administrationen av EU:s jordbrukspolitik i Sverige. [65]
Effekter av EU:s jordbrukspolitik. [136]

Arbetsmarknadsdepartementet

Aktiv arbetsmarknadspolitik + expertbilaga. [34]
Grundläggande drag i en ny arbetslöshetsförsäkring - alternativ och förslag.[51]
Sverige, framtiden och mångfalden. [55]
På väg mot egenföretagande. [55]
Vägar in i Sverige. [55]
Hälften vore nog - om kvinnor och män på 90-talets arbetsmarknad. [56]
Medicinska undersökningar i arbetslivet. [63]
Arbetstid
längd,förläggning och inflytande + bilagedel. [145]
En allmän och sammanhållen arbetslöshetsförsäkring. [150]

Kulturdepartementet

Från massmedia till multimedia - att digitalisera svensk television. [25]
Viktigt meddelande.
Radio och TV i Kris och Krig. [80]
Inför ett Svenskt kulturnät - IT och framtiden inom kulturområdet. [110]
Skyddet av kulturmiljön. En översyn av kulturminneslagens bestämmelser om byggnader och kulturmiljöer, prästgårdar, kyrkstäder och ortnamn. [128]

Näringsdepartementet

Kartläggning och analys av den offentliga sektorns upphandling av varor och tjänster med miljöpåverkan. [23]
Shaping Sustainable Homes in an Urbanizing World. Swedish National Report for Habitat II. [48]
Regler för handel med el. [49]
Kompetens och kapital + bilaga. [69]
Samverkan mellan högskolan och näringslivet. [70]
Elberedskapen. Organisation, ansvarsfördelning och finansiering. [78]
Samverkan mellan högskolan och de små och medelstora företagen. [89]

Närings- och handelsdepartementet

Ökad konkurrens i handeln med livsmedel. [144]
Elberedskapen. Författningsfrågor. [149]
Gruvorna och framtiden. [152]

Civildepartementet

Fritid i förändring.
Om kön och fördelning av fritidsresurser. [3]
Forskning för vår vardag. [10]
Attityder och lagstiftning i samverkan + bilagedel. [31]
Konsumentskydd på elmarknaden. [104]
Konsumenterna och miljön. [108]
Bevakad övergång. Åldersgränser för unga upp till 30 år. [111]

Inrikesdepartementet

Lokal demokrati och delaktighet i Sveriges städer och landsbygd. [71]
Den kommunala självstyrelsen och grundlagen. [129]
Kommunalförbund och gemensam nämnd - två former för kommunal samverkan. [137]
KO:s biträde åt enskilda. [140]
Bostadspolitik 2000 - från produktions- till boendepolitik + Särtryck + Bilaga [156]

Miljödepartementet

Batterierna - en laddad fråga. [8]
Nationalstadsparker. [38]
Rapport från klimatdelegationen 1995.
Klimatrelaterad forskning. [39]
Precisering av handelsändamålet i detaljplan. [52]
Kalkning av sjöar och vattendrag [53]
Svensk kärnteknisk tillsynsverksamhet.
Volym 1 - En granskning. [73]
Swedish Nuclear Regulatory Activities.
Volume 1 - An Assessment. [73]
Svensk kärnteknisk tillsynsverksamhet.
Volym 2 - Faktaredogörelser. [74]
Swedish Nuclear Regulatory Activities.
Volume 2 - Descriptions. [74]

Statens offentliga utredningar 1996

Systematisk förteckning

IT i miljöarbetet. [92]
Kärnavfall - teknik och platsval. KASAMs yttrande över SKBs FUD-Program 95. [101]
Miljöbalken. En skärpt och samordnad miljölagstiftning för en hållbar utveckling. Del 1 och 2. [103]
Integrering av miljöhänsyn inom den statliga förvaltningen. [112]
Övergångsbestämmelser till miljöbalken. [147]
Hållbar utveckling i Sveriges skärgårdsområden. [153]
Omtankar om vattendrag ett nytt angreppssätt. [155]